

75241

YAŞANABİLİR ÇEVRE OLUŞUMUNDA MAHALLE KRİTERİNİN İNCELENMESİ

“KATILIM, İLETİŞİM VE ETKİLEŞİM ÇERÇEVESİNDE MAHALLE SOSYAL
VE MEKANSAL YAPISI”

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şeh. Pl. Semra ÜRKÜT

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 Aralık 1998

Tezin Savunulduğu Tarih : 24 Kasım 1998

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Gülden ERKUT

Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Nuran Zeren Gülersoy

Prof Dr. Ayşe Sema Kubat

P. Gülden 23.12.1998
N. Zeren Gülersoy 23. 12. 1998
Ayşe Sema Kubat

KASIM 1998

T.C. İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Çalışma boyunca ortaya çıkan her türlü güçlüğü karşı desteğini esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Gülden Erkut'a, Çalışmadaki istatistiksel değerlendirmelerde yardımcı olan Sayın Ali Gizer ve Diyojen Araştırma ekibine, Yazım ve düzenlemeleri yapmanın yanısıra, çalışma boyunca her zaman yanımda bulunan sevgili eşim Taylan Onur'a, Teşekkürü borç bilirim.

SEMRA ÜRKÜT

EKİM 1998

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	ii
ŞEKİL LİSTESİ	vi
HARİTA LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vi
TABLO LİSTESİ	vii
ÖZET	x
SUMMARY	xi
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
BÖLÜM 2 KAVRAM OLARAK MAHALLE	5
2.1 Batıda Mahalle Olgusu	12
2.1.1 Sanayi Öncesi Dönem	12
2.1.2 Sanayileşme Dönemi	12
2.1.3 Sanayi Sonrası Dönem	14
2.2 Türkiye’de Mahalle Oluşumu Ve Değişim Süreci	15
2.2.1 Osmanlı Döneminde Mahalle Yapısı	15
2.2.2 Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı Türk Mahallesi	19
2.2.3 Cumhuriyet’ten Günümüze Mahalle	20

BÖLÜM 3 MAHALLE DEĞİŞİM SÜRECİ VE SOSYAL ETKİLEŞİM	22
3.1 Sosyal Etkileşim İçinde Mahalle	28
3.2 Kişisel Komşuluk Ağları	31
3.3 Mahalle Sosyal Etkileşimi İçinde Komşuluk İlişkileri	36
3.4 Komşuluk İlişkilerinde Sosyal Gruplar	44
3.5 Komşuluk Davranışlarını Etkileyen Faktörler	47
BÖLÜM 4 MAHALLE DEĞİŞİM SÜRECİ ANALİZ ÇALIŞMASI	51
4.1 Örnek Alan Çalışması	54
4.1.1 Örneklem Seçimi	54
4.2 Hipotezler	61
4.3 Veriler	62
4.3.1 Mahallelerin Fiziksel Ve Sosyo-Ekonomik Yapılarını Tanımlayan Verilerin Analizi	63
4.3.2 Mahallelerdeki Sosyo-Ekonomik Yapının Göstergelerle Analizi	75
I. Sosyo Ekonomik Statü Puanı (SES)	75
II. Sosyal Ağ Puanı (SAP)	78
III. Komşuluk İlişkileri Puanı (KİP)	88
IV. Toplumsal Duyarlılık Puanı (TDP)	104
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	109
KAYNAKLAR	115
EKLER	121

ŞEKİL LİSTESİ

		<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1	Welwyn , 10 aile için grup	9
Şekil 2.2	Radburn , 18 ailelik iskan grubu	9
Şekil 2.3	Zürich,4 katlı blokların oluşturduğu 96 ailelik iskan grubu	9
Şekil 2.4	Crawley - West Green , 500 ailelik kartiye	10
Şekil 2.5	Green Belt – Maryland , 7500 kişi – 95 ha	10
Şekil 2.6	Ege bölgesinden köy yerleşim örneği	17
Şekil 2.7	3 ayrı komşuluk grubu ile meydana gelen bir köy örneği	18
Şekil 2.8	Manisa - Menye'den bir mahalle örneği	18

HARİTA LİSTESİ

Harita 4.1	İstanbul Metropoliten Alanında Mahallelerin Konumu	56
Harita 4.2	Arnavutköy Bölgesi Gecekondu Bölgesi Yerleşim Dokusu	58
Harita 4.3	Firuzaga (Çukurcuma) Mahallesi Yerleşim Dokusu	59
Harita 4.4	Ataköy 3.-4. Kısım Mahallesi Yerleşim Dokusu	60

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 4.1	Mahallelere Göre Karşılaştırmalı Yüzey Grafik	108
------------	---	-----

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1	Kent İçinde Yerleşme Hiyerarşisi	8
Tablo 3.1	Mahalle Değişim Analizi	23
Tablo 3.2	Mahalle Değişimini Etkileyen Faktörler	25
Tablo 4.3	Mahallelerin Eğitim Durumu	63

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.4 Mahallelerin Gelir Dağılımı	64
Tablo 4.5 Mahallelerin Meslek Grupları Dağılımı	65
Tablo 4.6 Mahallelerin Yaş Grubu Dağılımı	66
Tablo 4.7 Mahallelere Göre Kat Adedi Dağılımı	66
Tablo 4.8 Mahallelerin Mülkiyet Sahipliği Durumu	67
Tablo 4.9 Mahallelerin Aile Yapısı	68
Tablo 4.10 Mahallelerin Otomobil Sahipliği Durumu	68
Tablo 4.11 Mahalleye Göre Hanede Yaşayan Kişi Sayısı Dağılımı	69
Tablo 4.12 Mahalleye Göre Hanede Çalışan Kişi Sayısı Dağılımı	70
Tablo 4.13 Mahalleye Göre Çalışan İnsanların Çalıştığı Semtler	71
Tablo 4.14 Mahalleye Göre Mahallede Oturma Süresi	71
Tablo 4.15 Mahalleye Göre Daha Önce İstanbul'da Oturulan Semt	72
Tablo 4.16 Mahalleye Göre İstanbul'a Nereden Gelindiği	73
Tablo 4.17 Mahalleleri Tanımlayıcı Özet Tablo	74
Tablo 4.18 Mahallelere Göre SES Grubu Dağılımı	77
Tablo 4.19 Mahallelerin Boş Zamanı Mahalle İçinde Geçirme Durumu	78
Tablo 4.20 SES Grubuna Göre Boş Zamanını Mahallede Geçirme	79
Tablo 4.21 Mahallelere Göre Mahalle Tanımı	80
Tablo 4.22 SES Grubuna Göre Mahalle Tanımı	81
Tablo 4.23 Mahallelerin Mahalle Sınırını Belirleme Durumu	81
Tablo 4.24 SES Grubuna Mahalle Sınırını Belirleme Durumu	82
Tablo 4.25 Mahallelerin Mahallede Buluna Fonksiyonları Belirlemesi	83
Tablo 4.26 SES Grubuna Göre Fonksiyonları Belirleme	84
Tablo 4.27 Mahallelerin Mahalledeki Memnuniyet Durumu	85

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.28 Mahallelere Göre Komşuluk İlişkileri	86
Tablo 4.29 Mahallelere Göre SAP Grubu	87
Tablo 4.30 SES Grubuna Göre SAP Grubu	88
Tablo 4.31 Mahallelere Göre Ortalama Konuşulan Kişi Sayısı	89
Tablo 4.32 Mahallelerin Kapı Komşu İle Konuşma Sıklığı	90
Tablo 4.33 Mahallelerin Kapı Komşuyu Ziyaret Etme Sıklığı	90
Tablo 4.34 SES Grubuna Göre Kapı Komşuyla Konuşma Sıklığı	91
Tablo 4.35 SES Grubuna Göre Kapı Komşuyu Ziyaret Etme Sıklığı	92
Tablo 4.36 Mahallelerin Diğer Komşularla Konuşma Sıklığı	93
Tablo 4.37 Mahallelerin Diğer Komşuyu Ziyaret Etme Sıklığı	94
Tablo 4.38 SES Grubuna Göre Diğer Komşularla Konuşma Sıklığı	94
Tablo 4.39 SES Grubuna Göre Diğer Komşuları Ziyaret Etme Sıklığı	95
Tablo 4.40 SES Grubuna Göre Görüşmeyi Tercih Ettikleri Gruplar	96
Tablo 4.41 Mahallelerin Toplanma Mekanları Dağılımı	97
Tablo 4.42 Mahallelerin Toplanma Sıklığı	98
Tablo 4.43 Mahallelerin Komşularından Yardım İsteme Durumu	98
Tablo 4.44 Hastalık Halinde Yardım İsteme Durumu	99
Tablo 4.45 Acil Ev İhtiyaçlarında Yardım İsteme Durumu	99
Tablo 4.46 Evdeki Küçük Tamirler İçin Yardım İsteme Durumu	100
Tablo 4.47 Özel Problemlerde Yardım İsteme Durumu	100
Tablo 4.48 Mahallelerin İletişim – Aile Mahremiyeti Tercihi	101
Tablo 4.49 SES Grubuna Göre İletişim – Aile Mahremiyeti Tercihi	102
Tablo 4.50 Mahallelerin KİP Grubu Dağılımı	103
Tablo 4.51 SES Grubuna Göre KİP Grubu Dağılımı	103

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.52 Mahallede Oturanlar Arasındaki Dayanışma Durumu	104
Tablo 4.53 Mahalledeki Sıkıntıda Olan İnsana Yardım Etme Durumu	105
Tablo 4.54 Mahallelerin Birbiri Hakkında Konuşma Durumu	105
Tablo 4.55 Mahalleler Göre TDP Grubu Dağılımı	106
Tablo 4.56 SES Grubuna TDP Grubu Dağılımı	107

ÖZET

Toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucu olarak değişen toplum yapısı, değişim dinamizmine uyum sağlayarak, kendini yenileyen ve dinamik tutan özelliktedir. Yeni gereksinimler, koşullar ve gelişmelerin bir bölümü fiziksel mekanda belirgin olurken, diğer bir bölümü de sosyal ve ekonomik özellikleri ile dolaylı olarak fiziksel mekana yansımaktadır.

Bu koşullar insanların bir arada yaşadıkları, planlamanın en küçük birimi olan 'Mahalle' birimi içinde fazlasıyla bulunmaktadır. Bu nedenle, önemli bir gelişim süreci olan, mahalle sosyo-kültürel, fiziksel ve yönetsel yapı değişkenlerini öncelikle, sanayileşme ile birlikte değişimin başlangıç noktası olan batı toplumlarında incelemek önem kazanmıştır. Benzer bir şekilde gelişim gösteren ülkemizde bu üç faktör, tarihsel süreç içinde ele alınmıştır.

Kentleşme ile birlikte gelişen ve değişen mahalle, sosyal ilişkiler ve etkileşimler açısından önem taşımaktadır. Toplumsal memnuniyet ve yaşam kalitesi mahalle biriminde başlamaktadır. Bu nedenle sosyal ağ, toplumsal duyarlılık ve komşuluk kavramları kapsamında, mahalle sınırları içinde sosyal ilişkilerin boyutu, akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri yoğunluğu incelenmektedir.

SUMMARY

Traditionally, three groups of factors have contributed primarily to the formation of neighborhoods. These factors are, social, physical and institutional or organizational.

Historically, it would seem that the most important aspect in the development of neighborhoods has been the social factors. The existence in neighborhoods of certain homogeneous qualities has been considered by many to be of crucial importance in social group formation.

The second important aspect in the development of neighborhoods has been the physical factors. Frequently, it is impossible to determine the physical boundaries of a neighborhood. But we can explain that there have been different types of certain physical factors.

The first general type consists of natural and man-made barriers and topography. In addition, there are the areas that have developed as a result of particular patterns of city growth.

The most important factor in the development of new neighborhoods has been the availability of large areas of land on the fringes of cities that are less expensive in comparison to central cities. When large tracts of land are developed, large numbers of dwellings are built, groups and new neighborhoods are automatically created.

The third important aspect in the development of neighborhood has been the institutional factors. It is related to neighborhood size, boundaries, open spaces, institution sites, local shops and internal street system.

These three factors were noted within development of neighborhood in chapter 3, it focus to the developing neighborhoods in Western countries and it includes pre-industrial and late-industrial periods. In chapter 4 the focus is on the development of neighborhood within social, physical and institutional factors in the context of Türkiye and it has searched these factors traditionally and historically within the development of neighborhood.

Generally the change in the neighborhood cause the relations among residents. Therefore in chapter 5 the focus is on social network, neighboring and sense of community.

The social science literature is replete with studies examining the current state of community, and a central element in many definitions of community is the concept of a group of people in social interaction having some ties or bonds in common.

Networks are 'interpersonal environments', generally, a network is comprised of ' a specific type of relation linking a defined set of persons, objects or events'. Networks can be characterized as 'dense' if many mutual ties, or as 'loose' if few ties exist. Interaction density will be higher if a neighborhood is smaller, and if residents have fewer activities outside the neighborhood.

The formation of strong ties depends on the homogeneity of network members with respect to norms, values, socioeconomic status and demographic characteristics. In neighborhoods the probability of a tie between next –door neighbors is always high, regardless of their similarity in social characteristics.

The influence of sense of community and neighborhood has been investigated with respect to various attempts to improve social or psychological conditions of neighborhood residents. Sense of community was found to be related to length of community residency, satisfaction with the community and the number of neighbors one could identify by first name.

The research on social characteristics of neighborhoods concentrates on the concept of neighboring. Social interactions include informal talks and visits, borrowing and lending tools, and helping each other in emergencies.

Research into the psychological sense of community has concentrated on belongingness, shared emotional connection, mutual influence and fulfilment of needs, on the quality of ties.

Research into neighboring has focused on interaction frequency and social support, which mainly reflect tie quantity. Many sociologists recognized the importance of affiliation structures and have often used network images to describe the settings of human existence.

Networks of friendship and kinship in modern cities are fragmented and contain few strong links, leaving residents to experience lives short on camaraderie and long on isolation. It has also been examined how personal neighbor networks vary with salient individual statuses: gender, age, family-cycle stage and socioeconomic status, paralleling previous research on statuses and neighboring.

The last chapter includes a survey about neighborhood change. In this analysis the objective is to find the social networks, sense of community and the neighboring in three different type of districts of Istanbul. The sample covers three types of districts. The first type of district is located on central area of Istanbul i.e. Firuzağa(Çukurcuma). Second case is a squatter settlement located adjacent to middle income residential area named Arnavutköy. Third type is a new planned residential area where upper middle class people are living – Ataköy.

The questionnaire provided the three types of information needed for the data analysis: personal characteristics that include social class, social attachments, residential histories, life-cycle stages, and the type of house. In addition, demographic characteristics like sex, age, education, family income and children living at home were measured in the questionnaire.

The others, used for the data analysis are, neighborhood attributes and neighborhood satisfaction. These two informations are related to neighboring and sense of community and they refer for information about interaction, social support, identification, belongingness, shared emotional connection, shared sense of relatedness and pressur to conform.

Finally, that we will found out the density of social network, the extent of sense of community and the neighboring relation between residents.

The result of the study indicates that there is a difference between the districts in terms of socioeconomic statuses. The squatter settlement has a low socioeconomic status, therefore it has more frequent and intense contact with their neighbors and also has more sense of community. The district Firuzağa, which located on central area of Istanbul, has a middle socioeconomic status. Because of the location on central area, the contact with neighbors, the density of social network and the extent of sense of community are lower than squatter settlement. The third district Ataköy has a high socioeconomic status. This neighborhood best supports a social integration. High socioeconomic status well integrated into society in general, have larger networks within their neighborhoods, however, the intense of the neighboring is lower in this district.

In brief, persons in high socioeconomic statuses have larger networks within their neighborhoods, the persons in low socioeconomic statuses have more frequent and intense contact with their neighbors.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

İnsan yerleşmelerinin oluşumu soyut tarihsel bir aşamalar zinciri olarak algılandığında, yerleşmeyi doğuran insan topluluklarının oluşmasından da önce, ilkel insanın doğa içinde birey olarak yaşam savaşı vererek deneyim kazanmış olduğu varsayılmaktadır. İnsan, doğa ve insanın barındığı yakın çevresinden oluşan mekan tümü ile doğaldır ve insanoğlu barınma ve yaşam çevresini belirleyen mekanda henüz yapay olarak mekanı oluşturan etkileyici bir düzenlemeye girmemiş ve sadece barınabileceği bir mekanın neresi olabileceğini kestirerek yer seçimini yapabilmıştır.

Zaman içinde, doğal çevreyi ve doğadaki malzemeleri daha iyi tanıyarak bunların özelliklerine göre işlenmesini ve savunma, avlanma ve barınma amaçlarına göre kullanımlarını beceren insan, doğal mekanına yapay elemanlar katarak yaşadığı çevreyi daha amacına yönelik duruma sokmayı başarmıştır. İnsan doğa ilişkisi ile oluşan doğal ve yapay mekanların kuruluş sürecine geçiş, yerleşim sürecinin belirginleşmesi, onun bir çıkış noktası ve bir başka deyişle de, insan, doğa ve mekan üçlüsünün birbirlerini bütünlemesidir (Lenski, 1970).

İnsan yerleşmelerinin oluşumu ve tarihsel evreler içindeki başlangıcı çoğunlukla, bilimsel sağlıklı varsayımlar ile fiziksel bulgulara dayandırılan bir olgudur. Bu olgular sırasında insanların bireysel yaşamdan ayrılarak toplumsal düşünceye ve toplum öğelerine doğru yöneldikleri, toplumsal yaşamın avantajlarını koruyabilmek için kurallar geliştirdikleri ve gerekli doğal çevrenin kullanılmasını ve yapay çevrenin kurulmasını bilinçli olarak uyguladıkları bilinmektedir.

Dünyada süregelen ve süregelen doğal, toplumsal, ekonomik ve teknik gelişmelerin sonucu olarak değişen toplum yapısı sözü edilen değişim dinamizmine uyum sağlayarak, gerçekte de kendini yenileyebilen ve dinamik tutan özelliktedir ve bu değişimlere uyum, yaşam sürecinin önemli bir zorunluluğudur. Tüm gelişmeler, istemler ve davranışlar toplumun kendisinden kaynaklanmakta, gelişmeler yeni gereksinimleri doğurmakta, veya gelişmeler farklı koşulların karşılanması ile sağlanmaktadır. Yeni gereksinimler, koşullar ve gelişmelerin bir bölümü **fiziksel mekanda** belirgin olurken, diğer bir bölümü **sosyal ve ekonomik** özellikleri ile dolaylı olarak fiziksel mekana yansımaktadır.

Bu süreç, insan, doğa ve mekan üçlüsünün bütünleşmesi ile başlayan ve toplumsal yaşama yönelik evreleri büyüyerek toplumsal mekanı da kurmuş olan dinamik bir olgu, yani yerleşim sürecidir. Yerleşim sürecinin özündeki amaç sadece yerleşmek olmayıp, kavramında **daha iyi bir yaşam çabaları, uygarlaşma ve çevreyi daha iyi bir yaşam için geliştirme** nitelikleri de bulunmaktadır (Bayhan, 1985).

Bu koşullar insanların bir arada yaşadıkları mahalle birimi içinde kendini fazlasıyla göstermektedir. Planlamanın en küçük yönetsel ve fiziksel birimi olan "Mahalle" deki, bireyler arası sosyal ağların, komşuluk ilişkilerinin ve topluma karşı olan duyarlılığın hangi etkenlere bağlı olarak değişebileceği çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir.

Çalışmada, sosyal ağları, komşuluk ilişkilerini ve toplumsal duyarlılığı, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörlerin etkilediği kabul edilerek, birbirinden farklı fiziki plana ve sosyo-ekonomik statüye sahip üç bölge çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Kentsel gelişmede önemli etkileri olan bu üç bölge, fiziksel ve sosyal boyutuyla 1950'lerin başından itibaren Anadolu'dan büyük kentlere göç hareketi ile birlikte planlama açısından büyük sorun yaratan "Gecekondu Yerleşimi", sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan kullanıcı değişimine uğrayan "Kent Merkez Dokusu" ile yine aynı yıllarda kent çeperlerinde gelişen "Toplu Konut" yerleşimi olarak belirlenmiştir.

Çalışmada belirlenen hedef, mahalle fiziki sınırları içinde sosyal dayanışma, yardımlaşma, paylaşım, yüzyüze ilişkiler ve o mekana ait olma hissinin, eğitim ve gelir düzeyinin belirlediği sosyo-ekonomik yapı, yöresel farklılığın belirlediği sosyo-kültürel yapının önemli etkisinin olduğu sonucunun ortaya çıkarılmasıdır.

Bu nedenle çalışma alanı olarak seçilen üç bölgede geliştirilen analizler, fiziksel doku çalışması ile, sosyo-kültürel yapıyı belirleyecek olan bağımsız değişkenler ile, sosyal ağ, komşuluk ilişkileri, toplumsal duyarlılığın boyutunu oluşturacak bağımlı değişkenlerden oluşan kapsamlı bir sosyal doku analizinden oluşmaktadır.

Analiz çalışması sonucunda mahallelerin sosyo-ekonomik statü düzeyleri belirlenmiş ve bu statü gruplarına göre mahallede yaşayanların oluşturdukları sosyal ağlar, komşuluk ilişkileri ve toplumsal duyarlılığı tespit edilmiştir.

Çalışmada ilk aşama olarak, önemli bir gelişim süreci olan mahalle sosyo-kültürel ve fiziksel değişimi Batı toplumlarında ve ülkemizde irdelemek önem kazanmaktadır. Mahalle kavramının derinlemesine irdelendiği 2. Bölüm'de Batı toplumlarında Sanayileşme öncesi ve sonrası dönemlerde , Sosyal Yapı, Fiziksel Yapı ve Yönetsel Yapı kriterleri doğrultusunda mahalle gelişim ve değişim süreci ile tarihsel süreç içinde (Osmanlı Dönemi, Tanzimat Dönemi,

Cumhuriyet Dönemi ve Günümüz) Türkiye’deki oluşumlar alınmıştır. Mahalle tarihi ve geleneksel geçiş sürecini incelemek, günümüzdeki toplumsal ilişki kopukluğunun daha iyi belirlenmesini sağlayacaktır.

Değişim süreci içinde kişisel ağlar, komşuluk ağları, sosyal iletişim ve etkileşim gibi toplumsal olaylar mahalle birimi içinde incelenmekte ve sosyal, ekonomik ve fiziksel değişimler çerçevesinde günümüz mahallelerindeki sosyal ilişki ve toplumsal duyarlılık kavramlarının boyutları çalışma alanında analiz edilmektedir.

Üçüncü bölümde, mahalle içi sosyal etkileşim boyutlarını, kişisel ağ sınırlarını, akrabalık, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerindeki sosyal ağ yoğunlukları, sosyal bütünleşme ve toplumsal duyarlılık kavramlarının batı toplumlarında ve ülkemizdeki örneklerle ele almaktadır. Dördüncü bölüm ise, bu veriler ışığında değişim ve gelişim sürecinde, bireyler arasındaki sosyal ilişki, komşuluk ve toplumsal duyarlılığın mahalle birimi içinde bir analiz çalışmasını kapsamaktadır. Analiz çalışması, örneklem seçimi, hipotezler, mahalleleri tanımlayıcı veriler ile dört ana grupta ele alınan mahallelerin sosyo-ekonomik göstergelerinin analizi aşamalarından oluşmaktadır.

BÖLÜM 2

MAHALLE KAVRAMININ GELİŞİMİ

Mahalle, sözcük kökeni olarak İslam ağırlıklı doğu kültürüne özgü bir anlatım biçimidir. Kuzey Hindistan'da halk arasında "Muhalla" olarak okunan mahalle, Mısır'da "Mahalla" adı altında, yer-mevki anlamında kullanılmıştır (Kramers).

Buna karşın, al-Fustat ve İskenderiye'de önceleri mahalle anlamında "Hitta" kelimesi kullanılırken, eski Bağdat'ta da şehrin bir semti için "Dar" sözcüğü kullanılmıştır (Kramers). Sözcüğün doğu kültürüne özgü bir anlatım biçimi olması diğer kültürlerin mahalle olgusunu tanımadığı anlamına gelmemelidir. Diğer bir deyişle, mahalle farklı toplumsal sistemler ve zaman dilimleri içinde, değişik yapısal özellikler göstererek sürekli yer almıştır. Bu nedenle mahalle kavramını tanımlarken kullanılan sistemin her bir parçasını birer değişken olarak nitelendirmek doğru olacaktır. Bu değişkenler, sosyo-kültürel yapı, fiziksel yapı değişkenleridir. Bunlardan birincisi,

Sosyo-Kültürel Yapı Değişkeni

Mahalle yapıtaşı, insan ve onun oluşturduğu topluluktur. Bu topluluk dinsel etnik ve ekonomik açılardan doğal olarak ya homojen ya da heterojen bir yapı göstermektedir.

“...Ortaçağ kentlerinin mahalleleri mesleklere göre ayrılmış...” (Bumin, 1990) iken “...Osmanlı şehrinde mahalle sosyal sınıflamaya göre değil, dini ve etnik farklılaşmaya göre şekillenmiştir” (Ortaylı, 1991). Diğer bir deyişle Osmanlı mahalleleri dinsel ve etnik açılardan homojen, ekonomik açıdan ise, heterojen bir yapı sergilemiştir.

Mahalle sakinlerinin sosyal yapılarının homojen veya heterojen özellik gösterdiğini düşünmeksizin, ortak bir noktada buluştuklarını kabul etmek gerekmektedir. Bu nokta **ortak mekanı paylaşma** durumudur.

Christopher Alexander’a göre, bir sosyal sistemin varlığını sürdürebilmesi, ancak ortak bir mekanın varlığına bağlıdır (Alexander, 1979). Bir kentin en küçük yönetsel birimi olarak kabul edilen mahallede, fiziksel yapı değişkenine bağlı olarak, yüzyüze ilişkilerin varlığı da tartışılabilir. Diğer bir deyişle insan ilişkilerinin düzeyi ve beraberinde getirdiği planlama ve yönetime katılım olgusu, dinsel ve ekonomik homojenliğe bağlı olduğu kadar, yerleşim özelliklerine de bağlıdır.

Fiziksel Yapı Değişkeni

Sosyal ilişkilerin gerçekleşmesi için gerekli iki ana ögeden birincisi, **mahalle alanı**, diğeri **mahalle yaşayanlarıdır**.

Çeşitli ülkelerin, en küçük yönetim birimi olarak planlanan mahalle için farklı fiziksel yapı değerleri verdikleri bilinmektedir. Ancak, burada “...aşırı büyüme ve gereksiz küçülmelere karşı, alt ve üst sınır değerlerinin verilmesi...” yerinde bir yaklaşımdır (Eryıldız, 1993).

Bu sınırların belirlenmesinde, Alexander “doğru nüfus büyüklüğünü kent meclislerinde veya yerel yönetim birimlerine baskı yapabilecek kadar organize olabilen nüfus...” olarak tanımlamaktadır (Alexander, 1979).

Mahallenin nüfus ve yapısal büyüklük olarak batı toplumlarında pek çok karşılığı vardır. İngilizlerin neighbourhood, Almanların nachbarschaft, Fransızların quartier diye adlandırdıkları bu ünite...” için ortak nüfus ve alan değerleri vermek güçtür (Çetiner, 1991).

Bu nüfus kriteri her ülkede, ülke içinde bölgelere, hatta şehirlere (sosyal strüktüre, aile yapılarına, fiziki duruma ve ekonomik faktörlere bağlı olarak) göre değişmektedir. Kenti teşkil eden elemanlar sırasıyla Konut, Konut grupları, Küçük komşuluk, Komşuluk, İlkokul yerleşme birimi, Semt ve Şehirselsel birimdir. Şehircilik düzenleme ilkeleri yönünden planlama üniteleri içinde en küçük birim “Komşuluk” kabul edilmiştir.

Buna göre “...bir fiziki deyim olan bu ünite, bir iskan grubunun gerekli olan acil ihtiyaçlarının karşılandığı ekonomik ve sosyal tesisleri ve yaşama için gerekli hizmet alanlarını kapsar. Bir ilkokul ve gerekli servisleri bu üniteyi belirler. Bu ünite genellikle 1.500-2.000 nüfusa hitap eder. Bu birim diğer bir deyimle MAHALLE’dir.

Tablo 2.1 Kent İçinde Yerleşme Hiyerarşisi

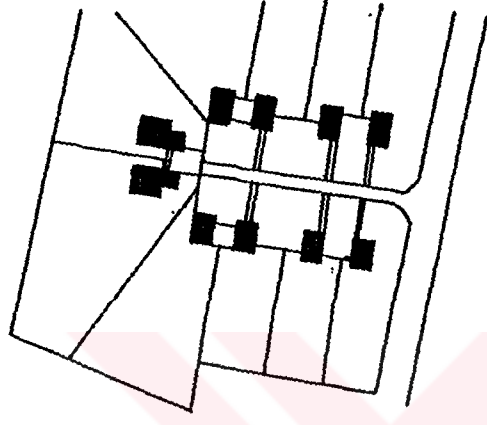
Tanımlar	Aile veya Hane sayısı	Nüfus (kişi)
KONUT		
Tek aile konutu	1	1-10
Çok aile konutu		
KONUT GRUBU	6-10	30-50
KÜÇÜK KOMŞULUK	60-120	300-600
(10 konut grubu)		
KOMŞULUK	300-400	1500-2000
(5 küçük komşuluk grubu)		
İLKOKUL YERLEŞME BİRİMİ	700-1000	3500-5000
(2-3 komşuluk grubu)		
SEMT (KÜÇÜK ŞEHİR)	2000-3000	10000-15000
(2-3 ilkokul yerleşme birimi)		
ŞEHİRSEL BİRİM	4000-9000	20000-50000
(2,3,4 semt)		

Alexander, bir komşuluk grubunun olması gereken nüfusunun üst sınırını belirler ve yaşayan insanların kendi kendilerini, kenti ilgilendiren kamu hizmetleri ile ilgili kararları verebilecek derecede organize olabilmelerinin ancak 1.500 kişi ile gerçekleşebileceğini ifade etmiştir.

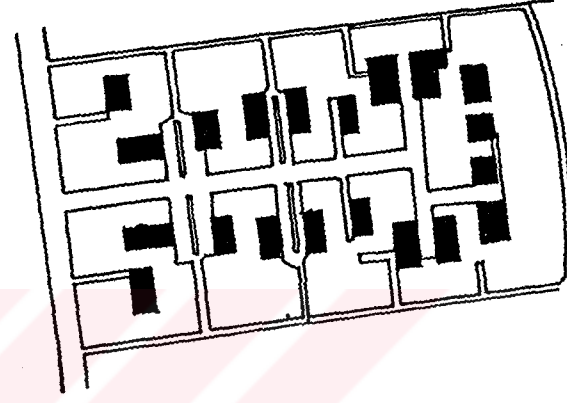
Avrupalı plancılar mahalleye, iskan yüzeyi içinde komşuluk bağları ve ünite ölçüsü bakımından bir kademelenme ile yaklaşır. Üç kademede düzenlenen bu iskan ünitelerinin en küçüğü **komşuluk birimi** ünitesidir. 3-5 aile bir komşuluk birimi oluşturabileceği gibi 100 ailelik gruplar da olabilmektedir. Böyle bir komşuluk grubunun en doğal şekli, tek ailelik evlerden kurulu olmasıdır. İ.T.Ü. Şehircilik Kürsüsü ve Enstitüsü tarafından kabul edilen

"Yerleşim" hiyerarşisinde Mahalle birimini dört kademelenmede ele almaktadır. Bu kademelenme Konut, Konut Grubu, Küçük Komşuluk ve Komşuluk olarak Tablo 2.1'de yer almaktadır (Çetiner,1991).

Çeşitli ülkelerden komşuluk birimi örnekleri:

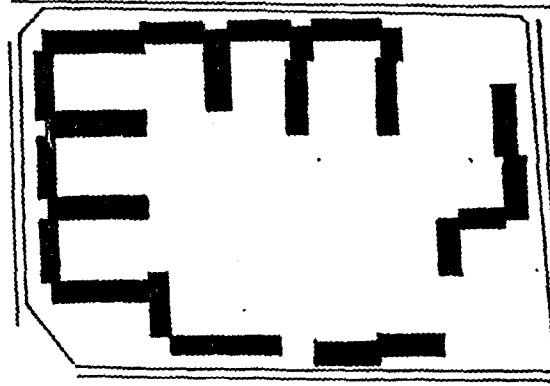

Şekil 2.1: WELWYN, 10 ailelik konut grubu

Şekil 2.2: RADBURN, 18 ailelik

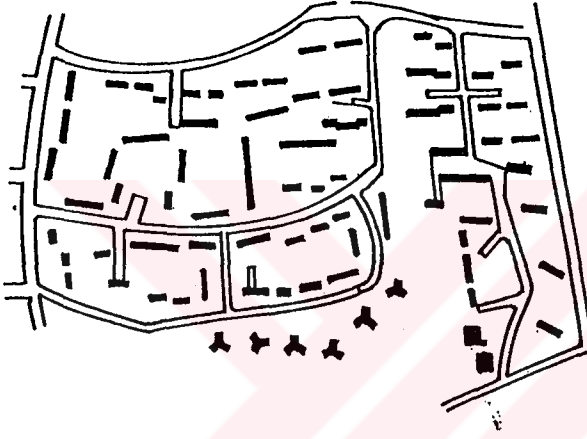
Küçük komşuluk

Şekil 2.3: ZÜRICH, 4 katlı blokların oluşturduğu

96 ailelik küçük komşuluk

Birkaç küçük komşuluk grubunu içine alan ve ortalama 300 ailelik bir ünite oluşturan dördüncü kademe **komşuluk'tur**. Bu ünite yapı şekli alçak ve yüksek olmak üzere çeşitlidir. İskan grupları arasında hissedilir derecede bir ayırım olmadığı sürece sakinleri de birbirini tanır ve komşuluk bağları değişmez. Şekil 2.4'deki örnek CRAWLEY-WEST-GREEN 500 ailelik bir komşuluktur.

Şekil 2.4 Crawley-West Green
500 ailelik iskan grubu

Şekil 2.5 Green Belt-Maryland
7500 kişilik mahalle

Birkaç komşuluk grubu **ilkokul yerleşme birimini** oluşturur. Mahallenin merkezinde dükkanlar grubu ve okulu bulunan bu ünite, 4.000-8.000 arasında değişen nüfusa ve 40-80 hektar alana sahiptir. Şekil 2.5 GREEN BELT-MARYLAND 7500 kişi-95 ha ile buna örnek oluşturur (Bayhan, 1969).

Mahalle birimindeki tüm kullanıcıların mahalle merkezine 10-12 dakikada ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Bu merkezin olabildiğince bir ilkokul ve çocuk

yuvası yakınında olması gerekmektedir. mahallenin şehir merkezine olan uzaklığı arttıkça, mahalle merkezindeki işyeri birimlerinin sayısı artacaktır. 4000-8000 kişilik bir mahalle merkezinde olması gereken fonksiyonlar genel olarak, alışveriş dükkanları, dini yapı, mahalle buluşma lokali ve gençlik lokalidir (Rosner, 1962).

Yönetmel Yapı Değişkeni

Toplumsal düzeni sağlayan yönetmel sistemin ilk basamağını mahalle oluşturur. Bu yönetim, kimi toplumlarda yerel yönetimin, kimi toplumlarda merkezi yönetimin ya da ülkemizde olduğu gibi bu iki yönetim sistemi içinde de yer alabilir (Örnek, 1992).

Mahalle yönetiminin yasallık kazanabilmesi için, fizik mekana yansıyan bir yönetmel sınırının bulunması şarttır. Bu sınır sözü edilen fiziki yapıyı çevreleyen sınırdır.

Alexander, mahalli sınırı mahallenin en önemli öğelerinden biri olarak kabul eder ve bu sınırın belirgin olmaması durumunda, mahallenin kendi karakterini devam ettiremeyeceğini savunur (Alexander, 1979).

Mahalle birimindeki her bir yapı değişkeni, detayda irdelenecek kadar geniş kapsamlıdır. Ancak bu üç yapı değişkeninin tarihsel süreç içinde batı toplumlarında ve Türkiye’de nasıl geliştiğini genel bir çerçevede vermek, mahalledeki toplumsal ilişkilerin nasıl değiştiğini izleyebilmek açısından önemlidir. Yönetmel ve fiziksel yapıdaki değişimler, sosyo-kültürel yapıyı direkt olarak etkilediğinden çalışmada örneklem için belirlenen mahalleler sosyo-kültürel yapı değişkeni boyutuyla incelenmiştir. Bu yapı değişkenine bağlı olarak, yerleşim dokusunun yönlendirdiği ortak mekan paylaşma, yüzyüze ilişkilerde bulunma kriterleri sosyal ağ ve komşuluk ilişkileri kapsamında ele alınmıştır.

2.1 Batıda Mahalle Olgusu

2.1.1 Sanayi Öncesi Dönem

Kent sosyolojisinin temel sonuçlarından birinin, kentleşme ve sanayi toplumu ile ailenin parçalanması, kentlerde yalnızlaşma veya cemaatlerin, komşuluk alanlarının değişmesi olduğu görülmektedir (Ayata, Ayata, 1996)

Batı toplumlarındaki sosyo-kültürel değişim sanayileşme ile hız kazanmıştır. Sanayi devrimine kadar gerçekleşen süreç içinde, genel olarak kent ve mahalle ölçeğindeki toplumsal farklılaşma; etnik gruplar, seçkinlik koşulu ve zengin-yoksul ayrımı görülür. Bu ayrım, her grubun yaşama mekanlarının seçiminde de etkisini göstermiştir. "... sanayi öncesi kentlerinin iç yapılarında, seçkinler ve varlıklı sınıflar merkezde ve merkeze yakın yerlerde yaşarken, toplumdaki yoksul sınıflar ile istenmeyen ögeler ise kent sınırına yakın yerlere yerleşmişlerdir (Keleş, 1990). Bu noktada meslekler de önem kazanarak, her uğraş kümesinin belli bir sokak ya da mahallede yaşaması sonucunu doğurmuştur.

Bu mahalle ve sokaklar genellikle o uğraşın adını almıştır. Etnik kümeler ise göreceli olarak kendilerine yeterli alt kümeler halinde ayrı ayrı yerlerde yaşamayı tercih etmişlerdir (Keleş, 1990).

Sanayi öncesi toplumlarında yerel yönetimler yakın sosyal ilişkiler çerçevesinde kendiliğinden oluşmuştur. Bu örgütlenmeler, tarihi, kültürel ve ekonomik koşulların oluşturduğu geleneksel yönetimlerdir (Alada, 1993).

2.1.2 Sanayileşme Dönemi

19. Y.Y. sanayi devrimi ile birlikte mahalle oluşumunda, ağırlıklı olarak etken olan sosyo-kültürel ve etnik farklılıklar geçerliliğini kısmen yitirerek, yerini ekonomik farklılıklara bırakmıştır. Sanayi öncesinde gözlenen seçkinlik

koşuluna bağlı ayırım, bu dönemde zengin-fakir olarak değişir ve kesinlik kazanmıştır.

Mumford'un değerlendirmesine göre endüstri kentinin üç temel ögesi, fabrika, demiryolu ve bakımsız konuttur (Bumin,1990). O dönemde fabrikaların hemen yanında kötü malzeme ile yapılmış, ışıksız ve havasız odalara sahip işçi evlerinin yer aldığı işçi mahalleleri oluşmuştur.

Hiçbir genel hizmetin götürülmediği bu mahalleler "...o derece iyi yerleştirilmişti ki varlıklı birisi bir işçi mahallesi ile karşılaşmadan yıllarca yaşayabilirdi. Ancak zamanla zenginliğe göre sınırları çizilen bu burjuva mahallelerinin biraz ilerdeki sefaletle, yıllarca yaşayamayacağı anlaşıldı. İşçiler yaklaşıyordu ama kolera, tifo, tifüs oralara da ulaşmıştı" (Bumin,1990). Bunun sonucu olarak söz konusu burjuvalar kent merkezini terk ederek banliyölere çekilmişlerdir.

İngiltere'de şehir dışına kaçış ve banliyölere yerleşme olayı ilk olarak Londra'da başlamıştır. J. Burnet'e göre "daha önce aristokrat ve varlıklı ailelerin yaşadığı şehir dışı banliyöleri, 1850 yıllarından itibaren orta gelir düzeyine sahip ailelere de kapılarını açmıştır"(Burnet,1978). İngiltere'de, sanayileşmeyi izleyen dönemde büyük şehirlere göç, salgın hastalıklar, sağlık problemlerine yol açarak kamu sağlığı yasaları ve izleyen dönemde yeni kent uygulamalarına yol açmıştır. Yeni kent oluşumu başından itibaren sosyal ve mekansal politikaların yaşama geçirilmesinde önemli bir araç olmuştur (Erkut,1981).

ABD'de ise, banliyö alanlarında konut sahibi olabilmek yalnızca yüksek gelir grubuna özgü bir lüks iken "...daha sonraları, ulaşım alanında kaydedilen ilerlemeler, karayolu ve demiryolunun yaygınlaşması, otomobil üretiminin artması ve ucuzlaması, orta sınıfın da banliyölere yerleşmesini sağlamıştır"(Beyer,1965).

2.1.3 Sanayi Sonrası Dönem

Sanayi sonrası batı kentlerinde, uzlaşma ve teknolojik gelişmeler, kent yaşamını giderek hızlanan bir değişime zorlamıştır. Bu dönemde kentlerde fiziksel ve sosyal açılardan yoğun bozulmalar görülür. Bu bozulma kent mekanında genelde iki boyutta gerçekleşmiştir.

Bunlardan ilki, **kent merkezinin terk edilerek fiziksel yapının köhneleşmesi ve sosyal yapının bozulması**, kısaca mahallenin dolaylı yoldan yozlaşmasıdır. Özellikle İngiliz metropoliten şehirlerinde terk edilen şehir içi konut alanlarının gelir düzeyi düşük aileler , ikinci sınıf işyerleri ve depolar tarafından işgal edilmesi bu sonucu doğurmuştur (Davies,1962).

Aru'nun belirttiği gibi, batı ülkelerinde köhneleşme olarak tanımlanan bu alanların belirleyicileri, yüksek barınma yoğunluğu ve suç oranı, sağlık dışı durumlar, pislik ve düzensizlik gibi olgulardır (Aru,1992).

Diğer bir problem ise **oluşturulan banliyölerin şehirsiz doku ve mekan anlayışından yoksun olarak gelişmiş olmalarıdır.**

Toplayıcı merkez ve sosyal altyapı eksikliği, içine kapanık aile hayatını körükleyerek, sosyal ve kültürel ilişkileri öldürmüş ve banliyöler giderek "büyük şehirlerin yatakhaneleri" olarak adlandırılmaya başlamıştır (Burnet,1978).

2. Dünya Savaşı sonrasında farklı sosyal sınıfları kaynaştıracak umut edilen değişik konut büyüklükleri ve tiplerini içeren çok ailelik apartman blokları ile tek ailelik bahçeli ve sıra evler bir arada düşünülmüştür. Ulaşılmak istenen hedef, komşuluk ilişkilerini kuvvetlendirmek yoluyla tam bir sosyal entegrasyon sağlamaktır.

Ancak bu uygulamalar da sorunları çözmemiş aksine yeni toplumsal ve kentsel problemleri ortaya çıkarmıştır. Bu sorunların temelinde her sosyal

sınıfın kendi sınıfı ile bir arada yaşama isteği ile, bahçe içindeki müstakil eve duyulan özlem ve apartmanların kullanışsız olması yatar.

Sanayi sonrası büyüyen batı kentlerinde, geleneksel örgütler yetersiz kaldığından, daha organize birimlere ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde merkeziyetçi yapıya sahip bu birimler ile, şehir nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan çalışan kesim arasında, toplumun kamusal sorunlardan dışlanmasına dayalı bir kopukluk ortaya çıkmıştır.

Diğer bir deyişle mahalle, gelenekselliğinden koparılarak merkezi şehir yönetimi içinde temsilci görevini içeren en alt birim olarak kabul edilmiştir (Alada, 1993).

2.2 Türkiye’de Mahalle Oluşumu Ve Değişim Süreci

2.2.1 Osmanlı Döneminde Mahalle Yapısı

Sosyo-Kültürel Yapı

Osmanlı Türk Mahallesi toplumsal, kültürel, ekonomik ve yönetsel bağlamda bir toplumsal olgu olarak belirlenmektedir. Ve sistem için çok önemli bir çekirdek birimdir. Osmanlı mahallesinin sosyo-kültürel yapısı üzerine iki farklı görüş öne sürülmektedir:

İlber Ortaylı’ya göre “...Osmanlı kentinde, konut bölgelerindeki farklılaşma, gelir ve statüden ileri gelmeyip, etnik ve dini farklılıklara dayanır. Mahallelerde fakir ve zengin çoğu zaman aynı yerde yaşar ve sınıfsal bir özellik görülmez...”(Ortaylı,1986).

Alada ise dini ve örfi hukuk ile geleneksel kültürün mahallenin örgütlenmesinde önemli belirleyiciler olduğunu belirterek, “...bir İslam toplumu olan Osmanlı’da mahalle halkının bileşiminin katı, din, dil ya da kan bağı ilişkilerine dayalı olmadığını...” savunur(Alada,1993).

Geleneksel Osmanlı Şehirlerindeki mahalle, henüz sınıf ve statü farklarının biçimlendirmedeği bir fiziki mekandır. Geleneksel mahallede, dinsel farklılık dışında, imparatorluğun her sınıf ve her bölgesinden insanlar belirli kurallar ve etiket çerçevesinde yaşırdı. Mahalle meclisi ve kahvehane bir toplantı ve tartışma mahalli olup, kamuoyunun oluşturduğu merkezlerdendi (Ortaylı,1985).

Osmanlı döneminde mahalleler, sosyal dayanışmayı ve fiziki güvenliği sağlardı. Ayrıca, türdeş yapıları ve göreceli özerkleriyle mahalleler, çoğu zaman güçlü dayanışmaya ve aidiyet hissine bağlı olarak “hemşehrilik gururu” nun kaynağı idiler (Göymen,1997).

Osmanlı’da mahalle, bir iskan ünitesi olarak, okulu, bakkalı ve bekçisi ile sosyal yapının en önemli parçası olmuştur. “**Bizim Mahalle**” deyiminin altında gerçekte idari bölünmelerin kurmuş olduğu bir bölge değil, bütün özellikleri ile mahalle toplumu söz konusudur. Bu küçük toplumda herkes birbirini tanır, küçükler arasındaki bağıntı ve arkadaşlık, diğer arkadaşlık ölçütlerinin üstünde bir mahalle arkadaşlığıdır ve kutsaldır” (Bayhan,1969).

Genel olarak, birbirini tanıyan, belirli ölçüde tutum ve davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içindeki kişilerin yaşamlarını geçirdikleri evlerin oluşturduğu, sınırları kesin çizgilerle ayrılmamış bir veya birkaç sokağı olan camisi ya da mescidi bulunan bir alandır (Çadırcı,1996).

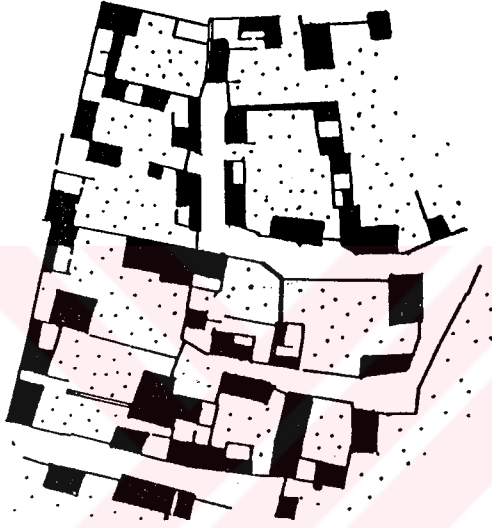
Nüfus Ve Fiziksel Yapı

Mahallenin fiziki sınırlarını toplumsal ve yönetsel örgütlenme belirler. Bu nedenle nüfus önemli bir kriterdir. Toplumsal ilişkilerin dayanışmacı yapısı ve yönetimin etkinliği göz önüne alındığında, geçerli ve yeterli bir sayısal değer bulunabilir (Alada,1993).

Komşuluk ünitelerinin birbirine yakın haneleri arasında komşuluk bağları aynı karakterde olup, konut alanlarında bu hücreler, birbirine eklenmiş ve kilitlenmiş bir komşuluk dokusu oluştururlar. Evlerle dolu bir bölgede herhangi

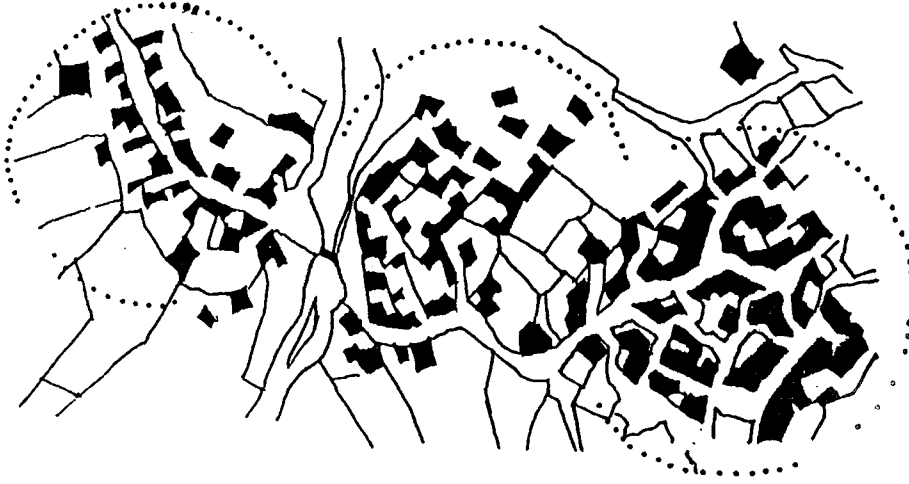
bir konut komşuluk bağları bakımından merkez olarak alınırsa, bu bağların o noktadan uzaklaştıkça zayıflayıp kaybolduğu görülür. Bu bağ ancak 20-30 ev arasında kurulabilir.

“Yurdumuzda kırsal bölgelerde komşuluk ünitesi, aynı aileden evlenmeler nedeniyle aynı zamanda bir akrabalık ünitesi durumuna da gelmiştir.” Kırsal alanda “...köy denilen bu politik birimin gerçekte komşuluk hatta akrabalık ünitesinden başka bir şey olmadığı görülür” (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Ege bölgesinden köy yerleşim örneği

“Eski Osmanlı yerleşmelerinden büyük şehir durumuna gelenlerin yerleşme dokusu incelendiğinde esas dokuyu oluşturan komşuluk üniteleri ile mahalle birimlerinin genellikle Anadolu’daki birimlerden kurulmuş olduğu...” söylenebilir. Bu noktada komşuluk ilişkileri ve buna bağlı gelişen fiziksel doku bakımından **mahallenin köyün kentteki bir uzantısı** olduğu sonucunu çıkarmak yanlış olmaz (Şekil 2.7-2.8) (Bayhan,1969).

Şekil 2.7 3 ayrı komşuluk grubu ile meydana gelen bir köy örneği

Osmanlı kentlerinde bir mahallenin, sözü edilen 20-30 hanelik ilişkileri sınır değerini doğrular nitelikte, "...16. yy verileriyle 10-50 hane arasında değişir bir yapıda olduğu saptanmıştır" (Alada, 1993).

Şekil 2.8 Manisa Menye'den bir mahalle örneği

Alada'ya göre nüfus gerekli mahalli işlevleri engeller bir büyümeye uğrarsa zaman içinde bir bölünme eğilimi gösterir. Osmanlı mahallesinin en önemli fiziksel yapı özelliklerinden biri de bu kendi kendine gerçekleşen "organik ve spontane" oluşma eğilimidir (Alkışer, 1992).

Osmanlı dönemi Anadolu kentleri mahallelerinin kent yönetimindeki yeri ve etkinliğinde her mahalle bir yönetim birimi olarak algılanıyordu. Önemli kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde, kent ortak giderlerinin karşılanmasında mahalle birimi temel alınmaktaydı. Kent bazında kamu hizmetlerinin görülmesinde mahalle “birim” kabul edilmekte, özellikle kent ortak giderlerinin halka bölüştürülmesinde göz önünde tutulan kıstasların başında gelmekteydi (Çadırcı, 1996).

2.2.2 Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Osmanlı Türk Mahallesi

“...19. yy sonunda ticari ve idari değişiklikler nedeniyle Osmanlı kentleri daha büyümüş ve yapısal değişme sürecine girmiştir. 1880’lerden önce komşuluk ilişkilerine dayalı kendiliğinden oluşmuş organik yapıdaki mahalle dokusu, yerini bu dönemde “tekerlekli araç ulaşımı , su ve kanalizasyon gibi temel hizmetlerin kolayca götürülmesi için birbirini dik kesen yolların” oluşturduğu yeni bir dokuya bırakmıştır (Oğan,1989).

19. yy sonunda ki dönemde kentler yatay olarak gelişmemiştir. Nüfus artışı ile sıklaşan kentlerin yoğunluğu artmıştır (Oğan,1989). Bu yoğunluk artışı apartmanlaşan mahallelerle birlikte başlamıştır. Apartmanlaşmanın orta tabakaya ait bir olgu olduğunu söyleyen Kıray, ülkemizde ilk orta tabakalaşma eğilimlerinin Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılında, batıya bağımlı iş örgütlerinde çalışan ve orta çaplı tüccarlaşma ile ortaya çıktığını belirtmiştir (Kıray,1982).

Mahalle yönetiminde önemli değişiklik Tanzimat döneminde özellikle İstanbul’a göçü önlemek amacıyla yapılan çalışmalarda, mahalle düzeyinde yeni bir örgütlenme gereği duyulmuş ve ilk kez 1829’da İstanbul mahallelerinde “Muhtarlık Örgütü” kurulmuştur. 1833’ten günümüze kadar geçen uzun dönemde bu kurum, önemli denilebilecek bir değişikliğe uğramadan gelebilmiştir.

Muhtarların mahallelerinde oturanların tutum ve davranışlarını izleyerek, sakıncalı kimselerin gelip yerleşmelerini önlemek, ayrılacaklara, seyahat

edeceklere izin alabilmeleri için “Mühürlü Pusula” denilen ilmuhaberi vermeleri ilk işleri olarak belirleniyordu. Mahalleye yerleşmek için gelenlere çoğunlukla muhtar kefil oluyordu. Böylece mahallede güvenliğin sağlanmasında ilk görev muhtara düşüyordu.

Tanzimatla birlikte her alanda yapılan düzenlemeler kentleri doğrudan etkilemiştir. Yönetim merkezi konumundaki bütün büyük kent merkezlerinde meclisler oluşturulmuş, halkın yönetime katılması doğrultusunda önceki dönemle kıyaslanmayacak derecede değişiklikler, yenilikler yapılmıştır (Çadircı, 1996).

2.2.3 Cumhuriyet’ten Günümüze Mahalle

1950’lere kadar büyük ölçüde tanımlanan geleneksel yapısını sürdüren mahallenin, fiziksel yapısındaki bozulmanın temelini, batı şehirlerine benzer şehirler oluşturma amacı (apartmanlaşma) ve yapılan imar planları oluşturmaktadır (Alkışer,1992).

Batı’ya özgü bir oluşum olan apartmanlaşma “...özellikle Cumhuriyet döneminde, yabancı uzmanların etkisinde hazırlanan ve geliştirilen yeni imar planları ve yönetmelikler...” ile hızlanmıştır (Şener,1991). Bunun sonucu olarak düzensiz, sık yapılaşmış, sağlıklı mahalleler oluşmuştur.

Bu bağlamda Cansever, apartmanlaşmanın mahalledeki insan ilişkilerine olan etkilerine değinerek “...mahremiyete sahip, bahçe-doğa, mahalle-toplum ilişkilerinin en yoğun şekilde yaşandığı...” eski Osmanlı Türk mahallesinin yerini “...teknokrasinin, despotizmin, ekonomik çıkarların ürünü olan ve insanı yaşadığı çevreden koparan, yabancılaştıran, çevre sorunlarına duyarsızlaştıran, yapsatçı apartman mimarisine bıraktığını...” söyler (Cansever,1988).

Hızlı kentleşme olarak nitelendirilen bu dönemde konut sunum biçimlendirilmesine bağlı olarak genelde üç tip mahalle olgusundan söz edilebilmektedir:

- yoğunluk artışına bağlı olarak, fiziksel ve sosyal bozulmanın görüldüğü, **yasal olarak gerçekleşen mahallelerdir**. Büyük şehirlerimizde mahalle bölüntüleri, geleneksel ve sosyal dokuyu çoktan terk etmiş olduğundan, bu mahallelerde komşuluk ilişkilerinden söz etmek mümkün değildir(Bayhan,1969).
- ikinci tip mahalle ise "...büyük kentlerde yapsatçı tarafından tek tek üretilen apartmanlar yerine, büyük iş şirketlerinin çok sayıda konutu üretilip pazarlayabilmesi sonucu ortaya çıkan **toplu konut mahalleleridir** (Erkut,1992).

Erkut'a göre bu mahallelerde "...toplumun genel değişimine de bağlı olarak yeni bir yaşam türü ve eskisinden farklı ilişkiler..." oluşmuştur. Yapılan araştırmalara göre "...mekana bağlı sosyal ilişkilerin ya da komşuluk ilişkilerinin planlı yerleşim alanlarında giderek azaldığı saptanmıştır..."(Erkut,1992).

- üçüncü tip oluşum ise **gecekondu mahalleleridir**. Bu oluşumda temel farklılıkların başında yasal olmama durumu gelir. Gecekondu mahallelerinin toplumsal etkileşimlere bağlı olarak kendiliğinden gelişen bir sınırı vardır. "...Aynı yöreden gelenler aynı yerlerde yerleşerek, şehir çevresinde kendi içine kapalı "kültür adacıkları" oluşturmaktadır. Her biri bir mahalle ölçeğinde olan bu adacıklar, insanların terk ettikleri yörelerin küçük modeli olmaktadır." (Erkut,1992).

Sonuç olarak bu dönemde üç mahalle tipi olmasına rağmen, birbirinden tamamen ayrılan iki farklı sosyal yapının varlığından söz edilebilir. Bu **gecekondulu ve kentli** ayrımıdır. Her iki yapı da hem sosyal yaşamda hem de fizik mekanda bir araya gelmezler.

BÖLÜM 3

MAHALLE DEĞİŞİM SÜRECİ VE SOSYAL ETKİLEŞİM

Mahalle birimindeki değişimler, gelir düzeyinin değişmesi ve buna bağlı olarak ırk, sosyal sınıf ve etnik kökenlerin değişimi ile doğrudan ilgilidir. Gelir düzeyinin değişmesi, konut fiyatlarının değişmesine, sosyal ve politik etkilerin değişmesine ve kamu servislerinin değişmesine neden olmaktadır.

Downs'a göre, mahalle değişim sürecinde beş karakter önem taşımaktadır. Bunlar, nüfus, fiziksel yapı, ekonomik durum, kamu servisleri ve psikolojik düşünce ve beklentiler olmaktadır. Grigsby ise, mahalledeki gelir dağılımının yüksek gelirden düşük gelire doğru değiştiğini ve bunun fiziksel çevredeki bozulmalara, konut pazarındaki ekonomik bozulmalara, sosyal çevrenin bozulmasına ve kamu servislerindeki kalitenin düşmesine neden olduğunu belirtmektedir. Tablo 3.1'de mahalle değişimini etkileyen faktörlerin analizi dört farklı grup içinde verilmiştir.

Aynı zamanda düşük gelir grubuna terk edilmiş mahallelerin, yüksek gelir grubuna geri dönüşü, konut pazarı içinde mümkün olmaktadır. Konut pazarı bazı mahalleleri yüksek gelir grubu için köhnemiş ya da demode algılatırken, diğer taraftan yatırım yapmak açısından çekici yapabilmektedir. Bazen bu durum yüksek gelir grubunu, düşük gelir grubunun yer aldığı mahallelere geri dönüş için bir teşvik politikası ile gelişebilmektedir.

Tablo 3.1 Mahalle Değişim Analizi
(Grigsby, 1987)

Sosyo-ekonomik değişkenlerin değişimi	Konut üreticilerinin ve taşeronların doğrudan ya da dolaylı kullanıcılarına etkisi	Farklı kararlar üretmek	Konut ve mahalle karakterlerindeki değişimi üretmek
- Hane halkı sayısı - Hane halkı büyüklüğü ve çeşitliliği - Kişi başına gelir - Toplumsal değer ve davranışların konut tercihlerindeki etkisi - Diğer etkenlere bağlı konut değeri - Transport ve iletişim teknolojisi - Tüketici ürün ve servisleri - Konutla ilgili yerel politika ve programlar - İş merkezlerinin yatırımlarındaki yer seçimi	- Kullanıcı - Geliştirici - Konut yapımıcısı - Restorasyon firmaları - Taşeronlar - Komisyoncu - Sigortacı - Kamu acentaları - Mahalle grupları	- Sürdürülebilirlik seviyesi - Değerini yükseltmek - Değiştirme - Hareketliliğin yeri - Yeni yapılanma - Kiralama - Yıkma	- Eski mahallelerdeki farklı gelir düzeyli yeni hane halkları - Mahalledeki değer değişimleri - Sosyal çevre - Hane halkı davranışları - İrk, etnik köken - Sosyal grup bağları - Fiziksel çevre - Konut üniteleri değerleri - Yerleşim özellikleri - Fiyatlar ve özellikleri - Eski mahalleler yerine yeni mahalleler tasarlamak

Bir çok toplumsal politikalarla, düşük gelir düzeyli mahallelerde fiyat arttırıcı baskılar uygulanmaktadır.

Mahalle değişimi, yerleşmelerdeki toplumsal ayırım ve sosyo-ekonomik değişimlerin yol gösterdiği, konut pazarındaki doğal gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Sosyo-ekonomik bölünme, farklı yaş ve hane halkı tipleri ile kültürel çeşitlilik, konut tercihinde ve konut satın almada farklılıkları arttırmaktadır.

Mahalle değişim sürecinde etkili olan faktörler, içsel ve dışsal faktörler olarak tanımlanmaktadır. Bir mahallenin değerini kaybetmesi, kesinlikle kendi özel karakterinden dolayı olmayıp, demografik, ekonomik ve politik etkenlerin baskısından dolayı, yani dışsal etkilerden kaynaklanmaktadır. İçsel faktörler ise mahalledeki değişimi nadiren tek başına başlatabilmekte ancak, dıştan gelen baskılara destekleyici bir görev üstlenmektedirler. İçsel ve dışsal faktörlerin etkili olduğu değişkenleri Tablo 3.2’de görmekteyiz. (Megbolugbe,... 1996)

Mahalle gelişim ve değişim sürecini inceledikten sonra, bu değişimlere paralel olarak mahalle içi sosyal ilişkilerin boyutunu incelemek ve hangi etkenler karşısında ilişkilerin değiştiğini görmek önem taşımaktadır. Bu noktada öncelikle en küçük yönetsel birim olan mahalle içi değişkenlerin yaşanabilirlik boyutu içindeki yeri önem taşımaktadır.

Bir mekanın tüm kullanıcılarına, sürdürülebilir bir yaşam kalitesi sağlaması, genellikle yaşanabilirlik olarak tanımlanmaktadır. Yaşanabilirlik, toplum ile yapılaşmış çevre arasındaki gerekli bağlantıyı tanımlamaktadır. Genel olarak, kent ve kırsal yerleşmelerdeki, bir oda, konut, sokak, mahalle, köy, kasaba, şehir ve bölgeyi kapsamaktadır.

Yaşanabilirlik, yaşam için gerekli olan temiz hava, su, güvenlik, sağlık, güneş ya da eğitim, kültür, sanat ve spor, ekonomik güç gibi 25 ya da daha fazla kategoriyi içermektedir (Richards,Byrne,1996). Yaşanabilir yerleşme ilkeleri ise;

Tablo 3.2 Mahalle Değişimini Etkileyen Faktörler (Grigsby,1987)

DIŞSAL FAKTÖRLER
Demografik değişim • Tüketici beklentilerinin değişimi • Hane halkı büyüklüğünün değişimi • Hane halkındaki yaş, boyut ve aile çeşitliliğinin değişmesi
Ekonomik değişim • Gerçek gelirin değişimi • Konut değerlerinin değişmesi • İş yatırımlarındaki yer seçiminin değişmesi
Konut arz ve talebi etkileyen hükümet politikaları • Arazi kullanım yönetmelikleri • Vergi politikaları • Kamu servis hizmetleri • Konut üretim sübvansiyonu • Federal ulaşım politikaları • Federal konut sigorta politikaları
Diğer Değişimler • Yeni yapılardaki vergilendirme • Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki değişimler
Eskime • Konut • Yer • Çevre
İÇSEL FAKTÖRLER
Olumsuz dış etkenler • Suç • Fiziksel bozulma ve terk edilmiş konutlar • Sosyal bozulma
Konut fiyat değerlerinin gelecekteki değişimini beklemek Mal sahiplerinin yatırımı engellemesi

- Yeterli altyapı, hava ve su kalitesi, gürültü kontrolü, temizlik gibi yeterli sağlıklılık koşulları ve çevresel niteliklerin sağlanması ile halkın yaşam ve sağlık hakkının korunuyor olması;
- Evde, işyerinde ve kamusal alanda, halkın emniyet ve güvenlik içinde olması;
- Hizmet, tasarım, esnek bölgeleme ve yönetsel önlemlerle mahalleler, konut piyasaları, kamusal mallar ile hizmetlerde ayrımcılığın önlenmesi;
- Özellikle özel ve kamusal kullanımlar ile, mahalle parkları, oyun alanları gibi yeşil alanlarla yapılı çevre arasında dengeli arazi kullanım planlaması olması;
- Dinlenme, eğlenme ve spor amaçlı yeterli alan ve olanakların sağlanıyor olması;
- Sosyal bütünleşmeyi güçlendiren ve yaşam biçimlerine, farklılıklara, kültürel kimliklere saygıyı geliştiren, halk arasında etkileşimi sağlayan şebekelerin artırılması ve geliştirilmiş olması;
- Öğrenme, bilgi yayma ve halkın bireysel ve toplu gelişimine güç katan eğitim, yetiştirme ve kültür merkezleri gibi yerel kuruluşların niteliği olması;
- Yaşanabilirlik koşullarının bozulmasına yol açan faaliyet ve süreçlerin önlenmesidir (Tekeli,1996).

Mahalle birimi içinde yaşanabilirlik sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan incelenmektedir. Geleneksel olarak mahalle formasyonunun belirlenmesinde üç faktör önem taşımaktadır. Bunlar sosyal, fiziksel ve yönetsel faktörlerdir. Tarihsel olarak mahalle gelişimindeki en önemli kavram

sosyal faktör olarak görülmüştür. Mahalledeki sosyal grup formasyonunun oluşumunda önemli olan kritik nokta homojen **kalitedir** (Beyer, 1965).

Ancak tarihsel süreç içinde ülkemizde de olduğu gibi Amerika'ya göç edenlerin, etnik kökenleri aynı olanların (aynı dili konuşan, aynı dine sahip, özellikle aynı ırktan) bir arada yaşadıkları görülmektedir. Ülkemizde de büyük kentlere göç edenlerin ister gecekondulu alanlarında, isterse geleneksel kent merkezlerinde, aynı yöreden insanlar kendi oluşturdukları sosyal bir çevrede yer almaktadır.

Toplumsal düzene uyamama çaresizliğinden dolayı geniş grupların bir arada yaşaması önemli boyutlarda sosyal problemlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu çaresizliğin günümüzde halen üzerinde durulan "Mahalle Teorisi" ile çözümlenebileceği umulmaktadır(Beyer, 1965).

Mahalle birimi kavramı temel planlama kavramı içinde yıllardır tartışılmaktadır. 1948 yılında Amerika Yerel Sağlık Organizasyonu, mahalle kavramının genel olarak planlarcılar tarafından 'konut alanlarındaki gelişme' olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Bu tarihten itibaren mahalle kavramı ile ilgili eleştiriler başlamıştır. Temel eleştiriler dört farklı karakterde ortaya çıkmıştır:

- Birincisi, esnek olmayan bir planlama birimi teklifidir. Yeni ve mimari ve sosyal boyutları ile tamamen kendi kendine yeten bir konut alanı geliştirmek genel olarak mümkün değildir. Örneğin bazı eski ve yeni mahalleler, önerilen minimum değerlere göre alansal olarak daha küçüktür ve daha az imkanlara sahiptir. Küçük mahalleler gerçek komşuluk içerirken, çeşitli fonksiyonların ve imkanların bulunduğu büyük mahalleler de gereklidir.
- İkincisi, büyük metropoliten toplumların doğası, kırsal tipteki mahallelerin oluşumunu imkansız kılmaktadır.
- Üçüncüsü, temel mahalle planlaması, bazen tüm kent planlarının yerine geçebilmektedir.

- Sonuncusu, en önemli eleştirel hedef ise, ırk, etnik köken, din ve ekonomik grupları belirleyen, demokratik olmayan toplumsal ayrılık teklifidir (Beyer,1965).

Mahalle'nin ve Mahalleli Bilincinin gelişmesi, öncelikle kullanıcıların ekonomik ve sosyal açıdan kendilerine benzer kişilerin yaşadıkları mekanı seçmesi ile başlar. Bir başka deyişle **yaşayabilecekleri mahalleyi** seçmek ile başlar. Böyle bir mahallede sosyal etkileşim, öncelikle çocukların komşu çocuklarla arkadaşlığı, ev kadınlarının, çocuklarının samimi arkadaşlarının annelerinden acil ihtiyaçlarda yardım isteme ya da genç annelerin diğer annelerle parkta bebek gezintisi esnasında karşılaşmaları sonucu ilişki meydana gelmektedir.

Sosyo-kültürel ve ekonomik benzerliğin çok büyük olduğu yerleşmelerde, daha hızlı bir sosyal etkileşimin ortaya çıkabileceği görülmektedir (Beyer, 1965).

3.1 Sosyal Etkileşim İçinde Mahalle

Bir sosyal sistemin analizindeki ilk basamak, sosyal etkileşim modellerini belirlemektir.

Direkt ya da dolaylı bağları ortaya çıkaran "**kim kimle ve ne kadar sıklıkta iletişim içinde olduğu**" soruları ile olmaktadır. Böyle bir olay "**İletişim Ağı**" olarak adlandırılır ve bunlar coğrafi (mekan olarak mahalle) ve sosyal ağlar olarak (kulüp üyesi) adlandırılır (Weenig, ..., 1990).

Ağlar, 'bireyler arası çevre' olarak tanımlanmaktadır. Daha genel olarak ağ, tanımlanmış bir bağ olan, kişiler, objeler veya olaylar arasında özel bir ilişki türünü içermektedir.

Ağ yoğunluğu ise, gerçek varolan bir sistemdeki mümkün olan bağların oranı olmaktadır. Kişisel ağlarda yoğunluk ise, tüm kişiler arasında özellikle bireysel bağlantılar kurulan ilişkilerin bir fonksiyonudur. Yüksek yoğunluk,

yakın bir ilişki ağı olduğunu gösterirken, düşük yoğunluk, ilişkilerin çok az ve birbirinden uzak olduğu bir ağ tanımlamaktadır. Kişisel ağlarda ise yüksek yoğunluk psikolojik stresin atılmasına yarayan sosyal bir destektir.

Yoğunluk, sosyal bilimcileri ilgilendiren ‘toplumsal kayıp’ olayının önemli ölçüsüdür. Kent toplumunun yaşam şekli, komşuyu komşuya bağlayan ağın yok olmasında etken olan kentleşme (nüfus artışı, mahalle sakinleri arasındaki artan heterojenlik, ekonomik rasyonellikteki artış önemi vs.) ile bağdaştırılmakta ve tartışmalar bu noktada artmaktadır. Burada tartışılan mahallelerin, çevrede bir çok kişiyi tanıyan insanlardan oluşmadığı, ancak mahalle içinde diğer kişileri yüzeysel olarak tanıyan insanların tutumudur (Campbell, 1990).

Ağlar, karşılıklı bağların fazla olduğu yerlerde sık, az olduğu yerlerde ise gevşek olarak karakterize edilebilir. Genel olarak **ağ sıklığı**, ağa bağlı olan kişi sayısının az olduğu ve daha az kişinin başka bir ağa üye olması dolayısıyla daha yüksektir.

Bu kuralları en küçük komşuluk birimi olan Mahalle'ye uyarlarsak, küçük mahallelerde iletişim daha yüksektir ve aynı zamanda mahalle sakinlerinin, kendi mahalleleri dışında aktiviteleri daha düşüktür. Örneğin ev kadınları, çalışan kişilere göre mahallede daha fazla iletişim içindedir.

Diğer önemli bir ağ ise bağın gücü ile ilgilidir. Bu bağı karakterize eden ise, geçirilen zamanın kombinasyonu, duygusal yoğunluk, yakınlık ve karşılıklı alışverıştır.

Bağlılık gücü ağa bağlı üyelerin, normlarındaki, çeşitliliğindeki, sosyo-ekonomik statü ve demografik karakterdeki homojenliğe bağlıdır.

Mahallede ise sosyo-kültürel karakterleri benzer olan yan kapı komşular arasında bağ muhtemelen yüksektir (Weenig, ..., 1990).

Yoğun bir ağ ortamında farklı tanımlamalar belirlenebilmektedir. Şöyle ki ; yoğun bir ağ ortamında haberlerin daha fazla yayılması mümkündür. Böylece yoğun ağlarda bilgi arayışları daha düşük yoğunluktaki ağlara nazaran daha hızlıdır. Yoğun sosyal ağları bulunan bir mahalledeki verilere ulaşmak daha az bir çaba gerektirmektedir.

Sosyal etkileşimin gücü açısından Ağ bağlarının sıklığı önem taşımaktadır. Hangi tür sosyal etkileşim hangi tip bağlılıklarda ortaya çıkar sorusu birkaç basamakla incelenebilmektedir. Bunlar, iletişim teorilerinin kabul ettiği ilk aşama olarak, hedef kişi için bilinmeyen kaynaklara karşın, tanıdık bir kişiden alınan bilgiler daha güvenilir ve daha etkilidir.

Bu teori sonucu, sıkı bağların olduğu, yakın ilişkide bulunan komşularla daha güvenilir veri elde edilebileceği kabul edilmektedir. İkinci olarak ağ üyeleri diğer üyeler adına bir model oluşturabilmektedir.

Sosyal etkileşimdeki üçüncü aşama ise sosyal karşılaştırmadır. İnsanlar sosyal çevreyi standart bir düşünce ve davranış olarak kullanıp, kendilerini diğer insanlarla karşılaştırmayı isterler.

Sonuncusu ise sosyal etkileşimin sosyal normlar doğrultusunda kullanıldığıdır. Böyle bir sosyal çevrede insanlar birbirlerine resmi olmayan baskı kullanmaktadır.

Mahalledeki sosyal karakter iki farklı perspektifte ele alınmaktadır. Bunlar, **psikolojik toplumsal duyarlılığın ve komşuluğun araştırılmasıdır.**

Toplumsal duyarlılık ve komşuluk etkileri, mahalle sakinlerinin sosyal ve psikolojik durumlarını geliştirmek, mahalle bilincini arttırmak, şiddeti önlemek ve yaşamsal kaliteyi yükseltmek amacıyla incelemektedir.

Toplumsal duyarlılık, topluluk yerleşmelerindeki büyüklüğe, toplumla olan memnuniyete ve ismen bilinen komşu sayısına bağlıdır (Glyn, 1981).

Sosyal karakterdeki ikinci araştırma noktası olan **komşuluk**, resmi olmayan konuşmalar ve ziyaretler, ödünç alınan ve verilen aletler, acil durumlarda karşılıklı yardım gibi etkileşimleri içermektedir.

Warren ve Warren (1977) Mahalle gelişimini üç boyuta bağlamaktadır. Bunlardan ikisi mahalledeki bağlılığı ve haberleşmeyi sağlayan, yukarıda sözü edilen toplumsal duyarlılık ve komşulukla ilgilidir. Birinci boyut mahalle içi etkileşimdir. Bu da mahalle sakinleri arasında etkileşimin, kişi ve sıklığı ile ilgilidir ve sayısal bir boyut taşımaktadır.

İkinci boyut ise mahalleli hissi ve diğer sakinlerle ortak kaderi paylaşmayı içinde barındıran “Mahalle Kimliği” dir (Weenig, ..., 1990). Mahalleli bilinci aynı mahallede yaşayan kişilerle iletişim ve etkileşim boyutları ile ölçülebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında komşuluk ilişkilerinin süregeldiği değişimleri ele almak doğru olacaktır.

3.2 Kişisel Komşuluk Ağları

Bir çok sosyolog yakın ilişki oluşturma'nın önemini vurgularken, bireylerdeki değişimi belirleyen ‘ağ şekillerini’ kullanmaktadırlar. Ağlar, her bireyin hayatındaki davranış ve düşüncelerinde önemli etki bırakan, arkadaş ve tanıdıklarının içinde yer aldığı bir durumdur. Arkadaşlık ve akrabalık ağları modern kentin bir parçasıdır ve sıkı bağlar içermektedir. Ağların mahalle sınırları içinde toplumsallaşmayı içeren araştırmalar, 1980’lerde sosyal bilimciler tarafından ele alınmıştır. Kent sosyologları ve ağ analistçileri toplumsallaşmanın, mahalle sınırları içinde zayıfladığı varsayımı ile araştırmalarına devam etmektedirler (Campbel, Lee, 1992).

İnsanların, bir sosyal konumdan diğerine geçtiklerinde davranışlarında ve düşüncelerinde bir takım farklılıklar oluşmaktadır. Bireylerin bir yerden, diğer bir yere (mekan olarak) yer değiştirmeleri sonucunda, davranışlarda ve duygularda değişim olması mümkündür. Kişinin böyle bir sosyal çevreye tepki göstermesi, kişisel özellikten kaynaklanmaktadır. Çok fazla insanın ilişkiler ağında bulunduğu, beklentilerin olduğu ve doğru ve yanlış

bilgilendirildiği sosyal çevre, insanların ne yaptığını ve ne söylediklerini yargılayabilmektedir.

Her yerleşim biriminde bireylerin sosyal etkileşim içinde oldukları üç grup önem taşımaktadır. Bu gruplar; akrabalar, komşular ve arkadaşlar olarak belirlenebilmektedir.

Akrabalar, aile içinde farklı yapıdaki insanların bir arada olmalarından oluşmaktadır. Aristokrat ailelerde kan bağı olan kişilerle ilişki kurulurken, burjuva kesiminde miras bağlantılı akrabalar önemli olabilmektedir.

Komşuluk ise akrabalık bağının dışında farklı bir kategoride yer almaktadır. İngiliz ailelerine bakıldığında geniş bahçeli uydu kentlerde yaşayan her kent insanının komşusu olmuştur. Bu bireylerin uzun süre kent dışında yaşamalarından sonra, komşuluk ilişkilerinin gelişmesini beklenen bir davranış olarak gören İngiliz halkından bazı çarpıcı açıklamalar vermek doğru olmaktadır.

- 'Komşunla konuşabilirsin, ancak çok fazla şey söylememelisin'
- 'Hastalık dışında kimsenin evine girmem'
- 'Komşu ile konuşmaya inanmıyorum, çünkü her dediğin şeyde dikkatli davranmalısın'
- 'Ben ailenin kendi içinde olmasına inanırım, bir evde iki-üç saat çene çalan kadınlardan hoşlanmam'
- 'Kapı komşunun kim olduğunu bilmelisin ancak daha fazlasını asla'

Bu tespitlerin ardından komşular arası ilişkinin olması gerekip gerekmediği sorusu akla gelecektir.

Komşularla ilişki yaşamadaki arzulanan doğal bir gelişimdir. Ancak bu ilişkinin ve dialogun, akraba ve arkadaşlık ilişkilerine oranla daha yavaş ve duygusuz olduğu ifade edilmektedir.. Aile içinde arzulanan ilişkiden öte yalnızca bir arkadaş ilişkisi olmaktadır. Bireyler ilişkilerini bir topluma ya da kulübe üye olma gibi, iş arkadaşlığında, ortak akraba grupları içinde ve belki de

komşularında geliştirebilirler. Tüm bunların içinde komşular en az tercih edilen olmaktadır ve yalnızca 'günaydın' ve 'iyi akşamlar' kelimelerini kullanan kişiler, bulundukları sosyal çevreden mutlu olmadıklarını göstermektedirler.

Arkadaş ilişkisi ise herhangi bir sosyal ilişki ve toplumda bireylerin isteyerek seçtikleri bir durumdur. Arkadaşlık ve komşuluğu karşılaştırma ile ilgili durum aşağıdaki sözlerle ifade edilebilmektedir.

'Komşu, yanında yaşayan bir kişidir, arkadaş ise hayatın boyunca bildiğin kişidir.'

'Bir şey ödünç alacaksam komşuma gitmeliyim, ancak gerçekten üzgünsem arkadaşşıma giderim'.

Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi komşular seçilen kişiler değildir. Bu nedenle akraba ve arkadaştan sonra üçüncü sırada yer almaktadır (Mogey, 1956).

Bir çok sosyolog komşuluğun, kişisel memnuniyet ve aile arzusu giderme olayından dolayı iyi bir olgu olduğunu düşünmektedir. Komşuluk ilişkilerinin en iyi şekilde olabilmesi, ortak yönlerin çok fazla olması ile ilgilidir.

Genel olarak sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan bireylerde, komşularıyla ilişkilerinde daha mutlu olduğu görülmektedir. İyi ya da arzulanan komşuluk, arkadaşça, samimi ve candan olarak karakterize edilmektedir. Arzulanan komşuluk ise, düşük gelir ya da eğitim düzeyi düşük gruplar arasında bulunma olarak belirlenirken, farklı ırk, etnik köken ve dini karakterlerden dolayı istenmemektedir.

Gerçekte ise, kullanıcıların sosyal karakterlerinden dolayı, mahallelerin heterojenlikten çok homojen olarak gelişmesi beklenmektedir. Mahallelerdeki yaşam tarzının çoğalması, aile yaşam tarzını da farklılaştıracaktır. Yakın arkadaşlık kurmayı bekleyen ailelerin bir arada toplanması sonucu,

mahalleler daha fazla homojen ve diğer mahallelerden daha farklı olacaktır (Beyer, 1965).

Bireyler kentlerde, mahallede veya herhangi bir coğrafi kesimde ağ sınırları içinde, hiç bir gayret ve iletişim kurmadan, uzun mesafeli ilişkileri yürütememektedir. Ancak karşıt bir görüş bireylerin, kişisel ağları içinde önemli bir yer tutabilmeleri için, arkadaş akraba ve tanıdıklarının yakın çevrelerde yaşamaları gerekmediğini, yani mekana bağlı olmayan toplumsallaşmanın olabileceğini öne sürmektedirler (Wellman, Wortley, 1990).

Mahalle içi iletişime bakıldığında ise, çocuklar ve yetişkinler için potansiyel bir kaynak olan mahalleler duygusal ve finansal yatırım olarak görülmektedir. Kişisel komşuluk ağlarında etkin değişkenler, cinsiyet yaş, aile yapısı ve sosyo-ekonomik statüler olabilmektedir. Bu statüler ile komşuluk ağları arasındaki ilişkiler, **sosyal bütünleşme, ihtiyaç ve zaman** içinde incelenmektedir (Campbell, Lee, 1992).

Sosyal Bütünleşme

Sosyal bütünleşme tartışmaları 19. y.y.'da Durkheim'in Sosyoloji üzerine yaptığı bir araştırmaya kadar uzanmaktadır. Bazı statüler, olumsuz sosyal olaylardan korunmak için, bireylerin diğer insanlarla ya da toplumla bağlanmalarını sağlamaktadır. Modern kent yaşamına uyumdaki sorumluluk sınırları, insanlarda sosyal bütünleşmeyi gerektirmektedir. Bu perspektifte mahallelerde kişisel çaba ile yerel alanlardaki yaşamsal kalite artmış olacaktır. Böylece statüler, mahalledeki toplumsal bütünleşmeyi sağlayacak ya da komşu ağ boyutlarında, yoğunluk ve çoğalma etkisi yaratacaktır.

Ailesel statüler sosyal bütünleşmenin değerini farklı biçimlerde arttırabilmektedir, şöyle ki; evlilik ve aileler, topluma ve mahalleye katılımı geniş ölçüde etkili olmaktadır. Toplumsal yaşamda sınırlanmış sorumluluk imajından dolayı aile statüsü yerel yaşama katılımı arttırırken, mahalledeki toplumsal yatırım değerini yükseltmektedir. Kısaca evli ve çocuğu olan aileler

(özellikle kadınlar) benzer kişilerle yerel ağ içinde bir yoğunluk oluşturabilmektedir.

Durkheim, ekonomik durum ve sosyal bütünleşme için gerekli etkenler arasında bir sınırlama olduğunu belirtmiştir. Karşıt bir araştırmada ise, gelir düzeyi düşük kesimler toplumun marjinal noktasında yaşadıkları sürece, yüksek sosyo-ekonomik kesim sosyal açıdan daha iyi bütünleşmektedir. Düşük gelir grubunun bulunduğu mahallelerde etnik fark, meslek, köhnemiş konut ve toprak kullanımından dolayı komşuluk ilişkilerinde engelleyici faktörler olarak görülmektedir.

Bireysel Ağlarda Komşuluk İçin İhtiyaç

Mahallelerdeki statüler ve bireysel ağlar arasındaki ilişki iki farkı tanımlamayla ele alınmaktadır. Birincisi, mahalle bağları ihtiyacın bir sonucudur, bu da sınırlandırılmış alternatifler içinde duygusal ve araçsal destekler olarak komşuluk ilişkilerine dönüşecektir.

İhtiyaçlara farklı cinsler açısından bakıldığında; kadınların, erkeklere oranla daha düşük statüde oldukları ve finansal kaynakları daha sınırlı olduğu görülmektedir (McPherson, Smith-Lovin,1982). Bu açıdan bakıldığında, kadınların komşusundan yardım konusunda daha çok ihtiyacı olduğu söylenebilmektedir. Diğer yandan günlük ya da uzun dönemli desteklerde kadınlar akrabaları ile daha güçlü iletişim halindedirler. Ancak, ihtiyaç çerçevesinde cinsiyet ayrımının komşuluk ağlarındaki önemi pek de açık değildir.

İhtiyaçlar büyük olasılıkla parabolik bir gelişim gösteren yaşa bağlıdır. Genç ve yetişkin kişiler komşularıyla iletişim ve destekte daha çok gereksinime sahiptirler. Örneğin ekonomik ihtiyaç yetişkin insanların yaşamında er ya da geç artış gösterecektir. Arkadaşlık, çocuk bakımı, açık alan faaliyeti ya da ev bakımı sağlayabilen komşular, mahallenin ötesinde daha kolay bir alternatif ilişki ve dayanak vermektedir. Böylece ihtiyaç perspektifi içinde genç ve yaşlı

kişilerin daha geniş bir komşu ağına ve mahalle arkadaşlarında daha derin ve çoğalan bir ilişkiye sahip oldukları umulmaktadır.

İhtiyaç çerçevesinde düşük sosyo-ekonomik statüdeki kişiler, ekonomik açıdan avantajlı kişilere göre, komşularıyla iç içe olmayı istemektedirler. Yerel ilişkilerin kurulması, hem sosyal ortamın yaratılması hem de en az maliyetli manevi desteğe ulaşılması için faydalı olmaktadır .

Bununla birlikte iyi eğitim almış ve gelir seviyesi yüksek olan kişilerin yaşamlarındaki sosyal ve mekansal hareketlilik, sıkı bir komşuluk ilişkisi içerisine girmelerine engel olabilmektedir. Ancak yaşam şartları zor olan insanlar arasındaki komşuluk ilişkileri, ekonomik açıdan ayrıcalıklı insanlarla karşılaştırıldığında çok daha yoğun ve derindir (Fischer,...,1977).

Zaman Ve Kişisel Komşuluk Ağları

Mahalle birimi içinde kişisel ağlar, 'kullanılabilir zaman' ın bir fonksiyonudur. Zamanı az olan kişiler, yakınında oturan diğer insanlarla ilişki kurmak yerine, gerçekten az olan zamanını değerlendirmek için çok az komşuluk yapmak istemektedirler. Özellikle evli ve aile sorumluluğuna sahip olan insanlar için komşularla ilişki kurmak ve bu ilişkiyi ilerletmek çok fazla zaman kaybına neden olabilmektedir. Bu zaman yarışı, evli ve çocuk yetiştiren kişileri, kişisel komşuluk ağlarının boyut ve yoğunluğunda negatif etkilemektedir. Ancak komşularla artan ilişkiler zaman tasarrufu olarak görülse de, böyle bir yakın statüde, komşuluk ağlarında daha büyük artış görmek mümkün olabilmektedir (Campbell, Lee, 1992).

3.3 Mahalle Sosyal Etkileşimi İçinde Komşuluk İlişkileri

Sosyoloji kuramında kentlerin birey, aile ve cemaat yaşamını belirlemesi ve değiştirmesi üzerine iki temel yaklaşım farkı vardır. Bunlardan biri, kentin ilişkilerinin gittikçe daha fazla resmi, parçalanmış, ikincil ilişkilere dayandığı ve dayanacağı; ailenin zayıflayacağı, akrabalığın ve komşuluğun

kaybolacağı, ticari ilişkilerin ve kitle kültürünün insan hayatının bütününe kapsayacağı iddiasıdır.

Ancak, hem uydu kentlerde hem de kent merkezlerinde hala küçük köyler yaşamakta olduğu diğer görüşler arasındadır. Akrabalık, aile, birincil ilişkiler hayatın en önemli yanları olduğu gibi, onlara ilişkin değerler, ticari hayatın öne sürdüğü değerleri de kendilerine uydurmaya çalışırlar. Kent, bu yaklaşımda birçok köyün bir araya gelmesinden oluşur. Kısaca bu iki görüşün biri, kenti çözen ve yıkan bir süreç olarak görürken, ikincisi ya böyle olmadığını veya çözülmenin hiç de hızlı olmadığını iddia eder.

Genellikle, bireylerin kendilerini soyutlamalarından dolayı, komşuluk ilişkilerinde arzulanan, insancıl mahalleyi oluşturmak mümkün olmamaktadır. Günümüz değişen mahallelerini, kullanıcılar arasındaki sosyal ilişkiyi güçlendirebilmek, ancak mahalle yaşayanları tarafından olabilmektedir (humanizing.html,1997).

Yapılan birçok çalışma kentlerde oluşan cemaatleşmeyi, kurulan örüntüleri vurgulamaya çalışmıştır. Kentte, çeşitli nedenlerle, örneğin göçün tekil yapılmayıp, zincir şeklinde olmasından dolayı veya sosyal statü, ekonomik güç ve teknolojik imkan artışıyla veya kentte ortak değerlerin oluşması ile bireyin yalnızlaşmadığını, bunun tersine bir cemaat yaşamı sürdürdüğünü göstermişlerdir. Bunların yanı sıra, bir diğer dizi çalışmada yalnızlaşmaktan söz etmemekle beraber, kent ortamında ilişkilerin tek düzeleştiğini ve onları sürdürmenin maddi ve manevi yükünün çok ağır olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu cemaatleşmenin ve mahalli değerlerin öne çıkmasının yeni yeri olan uydu kentler, ya böyle bir yaşam tarzını, başkasını görmediği için yapan, dayanışmanın aile içinden başka yerde aranmadığı, komşuluk çevresinde cemaatleşmenin ancak dernek aracılığıyla sağlandığı ve insanların sosyal görüntülerini korumak için zaman ve para harcadıkları ve sadece kendilerinin önemli gördüğü başkalarına göre yerleşme kararını verdikleri yerlerdir.

Buna rağmen uydu kentler, bir çok açıdan, yeni cemaatleşmenin veya kentin yıkıcı yanından kaçışan alanları olarak görülmüştür. Uydu kentler, bir yandan kent merkezinden kopuk oldukları için ilişkileri oldukça yerel hale getirip bireyleri homojen ortamlara kapayarak büyük ölçüde diğer sosyal gruplara bağımsızlık duvarları kurarken, diğer yandan gerek aynı yerde uzun zaman oturmaktan, gerekse orada ihtiyari dernekler kurmaktan, ev fiyatlarından aynı servisleri kullanmaya kadar bir çok ortak çıkarı paylaşmaktan doğan bir cemaatleşme yaratmaktadır. Her ne kadar uydu kentte homojenleşme söz konusuysa da , kendi aralarında çeşitlenme vardır. Örneğin bireyler ve aileler arasındaki ilişkiler ve cemaatleşme açısından işçi sınıfı uydu kentleriyle orta sınıflarınki belirgin olarak farklıdır.

Orta sınıf uydu kentlerinde hanenin içindeki özel yaşam vurgulanırken, çekirdek aile temel birim olmakta ve dostluk ilişki seçimleri seçilmiş arkadaşlar çerçevesinde oluşmaktadır. Kopuk ve kısa bir çok ilişkinin varlığı, ilişkinin azlığı veya önemsizliği anlamına gelmektedir. Tam tersine “zayıf bağlar” bireyi, çok geniş bir alanda çok fazla insana bağlayarak bireyin bilgi sahibi olma ve kaynaklara ulaşma imkanı arttırılabilir. Diğer yandan sıcak, uzun, mesafeli, yakın ilişkilerden oluşan akrabalık ve dostluklar, hem bireyin deneyimini hem de bilgi akışını kısıtlayabilir (Ayata, Ayata,1996).

Bütün bu tartışmalar, “Tabii cemaat” olarak adlandırılan, kentlerde oluşan yerleşim merkezlerinin herhangi bir planlama veya suni bir inisiyatifle değil, fakat bir çok bireyin sosyal, ekonomik, ahlaki ve siyasi tercihlerini kullanarak ortaya çıkardığı oluşumlarla ilgilidir. Kentlerin, etnik cemaatlerin meydana getirdiği mahallelerden oluştuğu dönem bu açıdan daha kolay bir tanımlama imkanı getiriyordu.

Yeni oluşumları analiz etmek, yeni kavramlaşma ihtiyaçları getirmiştir. Bu kavramlardan en önemlisi veya kent ilişkilerini en iyi tanımlayan, belki de **aşinalık grubu’dur**. Kentte, aynı sokakta, apartmanda hatta mahallede oturanlar, otobüs duraklarından, alışveriş mekanlarından, çocukların oyun bahçelerinden, asansörden birbirlerine aşinalık geliştirirler. Bu aşinalık grubu

aynı semtte oturma ve aynı çıkarları paylaşma temelinde oluşur. İlişkilerin gelişme temelini de bu aşinalık oluşturur. Korunmuş komşuluk çevreleri (defended neighbourhood.) ve sınırlı sorumluluk cemaatleri (community of limited liability) komşuluk çevreleridir. Korunmuş komşuluk çevrelerinin ortak bir kültürü, geçmişe dayalı bir kimliği vardır. Bu çevreler duygusal bağlılıklara dayandığı gibi, mekanlarıyla ilgili ortak çıkarlarını savunur ve bununla dışa karşı bir kimlik geliştirirler. Sınırlı sorumluluk çevreleri de aşinalık grubu temeli oluşturur, komşuların gerek mahalleye gerekse birbirlerine karşı sınırlı, özgün, istemli ilişkileri söz konusudur. Okulların durumu, yollar gibi paylaşılan servisler, ortaklığı, birlikteliğin temelini oluştururlar.

Kent ortamında, sosyal sınıf, yaş, evlilik durumu, oturulan semtin niteliği, gelir, yaşama dönemi gibi çeşitli etkenlerin ailelerin ve bireylerin ilişkileri ve içinde bulundukları örüntüleri değiştirdiği bilinmektedir. Yapılan bir araştırma sonucunda insanlar, gerek kadınlar gerekse erkekler farklı semtlerde de otursalar, farklı sosyo-ekonomik seviyelerden de gelseler, yaşam tarzları oldukça ayrı bile olsa, en çok görüştükleri kişilerin akrabaları olduğu belirlenmiştir. Bunu komşular ve daha sonra da iş arkadaşları takip etmektedir (Ayata, Ayata, 1996). Bu açıdan bakıldığında komşularla ilgili sosyal iletişim boyutları ve ilişkileri önem kazanmaktadır.

Komşuluğun genel bir tanımı yapılacak olursa, 'aynı semtte, yakın mekanlarda oturan aileler arasındaki ilişkiye verilen addır' olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, en sık görüştüğünüz komşunuz nerede oturuyor diye sorduğumuz zaman aynı apartmanda, yakın binalarda, bir sokak ilerde gibi yanıtlar beklenmektedir.

Komşu, **komşuluk** çevresinde tanışılıp konuşulan kişi olmakla beraber, konut değiştirme durumunda da, fiziki olarak komşu niteliği değişse bile ilişki devam edebilmektedir. Eski bağlantılar, yeni semtte ve komşulara rağmen sürdürülmekte, bu da bize komşuluk çerçevesinde kurulan ilişkilerin son derece köklü olduğunu göstermektedir. Komşuluk bir fiziki yakınlık kadar bu

fiziki yakınlıktan kaynaklanan ve yakın oturulmasa bile sürebilen bir sosyal ilişki türü ve oldukça köklü ve sürekli bir sosyal olgu olarak tarif edilmektedir.

Komşuluk ilişkileri hem kişinin seçimine bağlı hem de istem dışı olarak gelişmektedir. Yerleşmek için semt seçerken ayrıca bir komşuluk çevresi de seçilmektedir. Bazen, kooperatif ve benzeri girişimlerle veya birkaç arkadaş ve kardeş bir araya gelerek; bazen de gecekondularda olduğu gibi, akrabalarına kendi evinin yanında ev yeri ayırarak, tamamen planlı bir seçimle bir araya gelmek söz konusu olmaktadır. Ama büyük ihtimalle komşuluk ilişkileri, bu tür bir planlıktan çok, tesadüfi olarak bir araya gelenler arasında kurulmaktadır. Ancak bunda da 'hangi komşularla samimi, yakın olunacak, hangi komşularla ilişkiye girilecek' konusunda bir seçim olmaktadır.

Komşuluk ilişkilerinin farklı niteliğini anlamak çok ilginçtir. Şöyle ki kendiliğinden oluşan komşuluklar büyük semtlerde, apartmanlarda veya sıra evlerde tesadüfi bir şekilde yan yana gelenlerden oluşur. Onun için geleneksel komşuluk kültürü içinde yeni gelen ziyaret edilir, hemen tanışılır, zaten komşuluk, başlı başına yakınlaşmanın bir nedenidir. Bu çeşit bir ilişkide komşu ile hiçbir vasıtaya veya başka bir nedene gerek olmadan tanışılır. Bu geleneksel yapının orta üst sınıfın oturduğu yeni semtlerde tekrarlanmadığı görülmektedir. Orta üst sınıfta komşularla tanışmak için komşuluk dışı, genellikle daha önceye dayanan nedenler veya iş arkadaşlığı gibi daha modern ilişki türleri gerekmektedir. Başka bir ilişki ise ilişkide güvenirlilik unsurunu arttırdığından birinin tanıştırmasıdır. Bir dostun dostu olmak, türdeşlik arzusunu daha da belirgin hale getirmektedir.

Bu tabii dostluk kurma türü, teklifsiz cemaat komşuluğundan, mesafeli, seçmeye önem veren ve bireyin zamanla resmiyetleri samimiyete dönüştürdüğü komşuluğa geçiş son derece önemli bir işarettir.

Kadınlar arasında eğitim düzeyi yükseldikçe tesadüfi tanışmalar azalmaktadır. Üniversite mezunları arasında iş arkadaşlığı ile tanışma, veya komşular arası eski tanıdıklık artmaktadır. Çalışmayan kadınlar çalışan

kadınlara göre komşuyla daha fazla tesadüf şekilde tanışmaktadır. Aile geliri düştükçe tesadüfi tanışma artarken, yüksek gelirli ailelerde komşulukta vasıtalı tanışma ve eski tanıdıklık artmaktadır.

Erkekler arasında ise, yeni orta sınıf semtlerde komşular arasında eskiden tanışıklık ortalamanın üstünde iken, tesadüfi tanışma veya akrabalık önemli ölçüde ortalamanın altında kalmaktadır. Bunun anlamı bu semtlerde komşuluk-arkadaşlık bağlantısının kuvvetli olduğudur.

Komşuluk ilişkilerinde dikkat çeken çok önemli bir unsur da, alt ve orta gelir grubu semtlerde, birbirine yakın oturma anlamında komşu olmanın yeterli tanışma ve kaynaşma nedeni sayılmasıdır. Buna paralel olarak da vasıta aranmamaktadır. Yeni orta sınıflarda, ailelerin gelir seviyesi ve eğitimi yükseldikçe, komşuluk başlı başına yakınlık nedeni olmaktan çıkarak yakınlaşma için vasıta gerekmektedir. Bu vasıta bir şahıs olabileceği gibi, nesnel bir neden de olabilir. Örneğin çocuklar önemli vasıtalar olarak görülmektedir. Çocuklar, anne ve babalarının çekingen, mesafeli ilişkilerinin tersine çabuk ve rahat arkadaşlık oluştururlar. Yeni orta sınıf aileler çocuk merkezli ve çocuğun iç ve dış dünyasını kontrole yöneliktir. Aile, hem çocuğun arkadaşlarını kontrol etme kaygısı ile arkadaşlarının aileleri ile tanışmak istemekte, hem de çocuk sayesinde yabancılık duygusunun oluşturduğu bir duvarı kırabilmektedir.

Yeni orta sınıflarda, salt yakın oturmaktan kaynaklanmayan, başka aracı bağların da arandığı komşuluk, seçicilik, resmiyet, mesafelilik ve soğukkanlılıkla paralel gitmektedir. Bu da bize kadınların eğitim ve çalışma hayatı ile daha ikincil, resmi, mesafeli ilişkiler kurma eğilimlerinin arttığını, ayrıca, eğitimin ev içine yönelik davranış kalıplarını bile nasıl etkilediğini göstermektedir.

Geleneksel mahallelerde alt öğretim ve gelir grubu semtlerde kadınların konuşma konuları, geleneksel kadın-erkek işbölümüne dayalı olarak buradan kaynaklanan sorunları daha fazla içermektedir. Komşuluğun, kadının

gündelik yaşamına ve temel uğraş alanına samimi olarak girmesi bu mekanlardadır. Orta üst sınıf semtlerde ise komşu kadınlar dışsal konular konuşmakta ve bu anlamda evler arasındaki duvarlar kalınlaşmaktadır.

Komşuluk çevresinin bir cemaat oluşturduğunu, bu çerçevede de cemaatin kendi kurallarını koymak, iç tutarlılığı ve iç kontrolü sağlamak eğiliminde olduğu bilinmektedir. Komşuların bu sosyal kontrolü sağlamalarının en önemli kurumlarından biri dedikodudur. Dedikodu mahallede normlara uymanın veya uymamanın bir informal örüntü ile devamlı denetlenmesini sağlar. Onun için dedikodunun varlığı veya yokluğu birimin ne kadar bütünlük içinde olduğunu, ne kadar ortak kimlik geliştirildiğini gösterir.

Sosyo-ekonomik gruplar arasında komşuluk ilişkilerinin türü, formu ve boyutu değişmektedir. Bu ilişkiler sıklık, yakınlık, şikayetin türü ve varlığı, ilişkinin yönü, komşuların göreceli benzeşmesi açısından incelenmektedir. Bunlardan birincisi **ilişkilerin sıklığı ve yoğunluğudur**. İkincisi **dayanışma ve yardımlaşmanın türü**, üçüncüsü ise **semt sorunlarına ortak çözüm aramadır**.

Birinci unsur semtler ve onların yansıttığı sosyo-ekonomik gruplar açısından incelendiğinde, bu grupların birbirinden farklılaşarak üç tür komşuluk ilişkisi geliştirdikleri görülmektedir.

Birinci türde komşuluk ilişkileri çok yoğundur. Bu yoğunluk ayrıca çok yönlülükle desteklenmektedir. Komşular birbirleriyle hem kadın ve erkek ayrı ayrı hem de ailece son derece sık görüşürler. Bazen her gün, çoklukla da haftada en az 3-4 kez komşular birlikte olurlar. Özellikle yazın bahçede veya mahalle aralarında birlikte olurlar. İlişkileri hem senli benli, samimi hem de teklifsizdir. Yoğun veya yakın ilişki söz konusudur. Komşular birbirinin aile içi işlerine dahi karışabilmektedir. İlişkiler çok yönlü olarak gelişmektedir. Ufak tefek ihtiyaç alışverişi ve borç para alıp vermenin yanında cenaze, düğünde yardım, birlikte iş yapma gibi ilişkiler geliştirme yoğundur. Bu çevrelerde komşuluk yapma geleneğin bir parçasıdır. Bu açıdan komşuluk çevresi bir

cemaat oluşturur. Bu cemaatlerin sosyal kontrol yönlerinin kuvvetli olduğu bilinmektedir. Yani ilişkiler bir yandan dayanışma bir yandan da sosyal kontrol gerektirir. Bu çerçevede çekememezlik, kavga, kıskançlık da yakınlık ve samimiyet gibi hayatın bir parçası olur. Bu tip ilişkinin en yoğun örneği gecekonduda görülmektedir.

İkinci tür ilişki ise yoğun fakat daha manevi dayanışma ağırlıklı gelişmektedir. Orta sınıf apartman semtlerinde komşuluk, sadece geleneksel ilişkiler açısından değil; ayrıca bir dostluk alanı olarak da düşünülmektedir. Yakın ilişkiler, dostluk, arkadaşlık çerçevesinde kurulur. birlikte piknik yapma, tatile gitme, akşam çayı içme, ailece görüşme, kadınların gün yapması, çocukların bakımına destek, hastaların bakımına, yemek vb. yardım ve az da olsa ufak ihtiyaçların giderilmesi bu kapsamdadır. Bu ilişkilerde de yoğunluk sürmektedir. Hatta sık sık ve uzun saatler boyunca birlikte olma söz konusudur. Onun için komşulukta aynı kültür düzeyinde olma, çok önemlidir. Bu tip komşuluk gecekondu semtlerinde olduğu gibi kendiliğinden oluşmamaktadır. Burada, komşulukların kurulması, bir çok apartman komşusu arasından iyi ilişki kurulacak olanın seçilmesini gerektirmektedir. Bu seçimde, erkeklere göre kadınların, kadınlara göre de çocukların belirleyiciliği söz konusudur. Yani önce çocuklar tanışır, sonra annelerini tanıştırır, kadınlar da eşlerini tanıştırlar. Bu tür semtlerde önceden arkadaş olanların komşuluklarını pekiştirdikleri görülmektedir.

Üçüncü tip komşuluk ise mesafeli komşuluktur. Apartman sakinlerinin çoğu tanışıp, selamlaşırlar. Apartman sorunları da konuşulur. Fakat komşuluk, dostluk için yeterli şart olarak görülmez. Zaten yeteri kadar dost, arkadaş, akraba vardır. Böylece iyi komşu, mesafeli, saygılı olmaktadır. Bu açıdan, müdahale etmeme yani özel yaşama girmeme, hem de ortak yaşamda saygısızlık yapmama esastır. Komşu ne kadar görülmez, hissedilmez olursa o kadar iyidir. Birey bireyliğini korumalıdır. Ve komşular buna saygılı olmalıdır. Bu ilişkiler yeni orta sınıf içinde çok hakimdir. Ve eğitim ve gelir arttıkça daha da fazlalaşma eğilimindedir.

Büyük kentlerde, akrabalık ve komşuluğa dayalı örüntüler, nitelik ve formu değişmiş bile olsa bireyin yalnızlaşması sonucunu doğurmamaktadır. Akrabalık ilişkileri zamanla daha manevi ve duygusal ağırlıklı olmakta, odak noktasını yakın aile bireyleri almaktadır. Orta sınıf komşuluk çevrelerinde akrabalık, batıdaki kadar ağırlığını kaybetmezken çekirdek aile temel birim olmakta, ailenin komşuluk ve dostluk tercihlerinde seçilmişlik kriteri öne çıkmaktadır. Yeni orta sınıfta kopuk, kısa kısa bir çok ilişki, tek ve samimi ilişkinin yerini almaktadır.

Uydu kentlerde komşular arasında bir aşinalık grubu oluşmaktadır. Özellikle çocukların mekanları paylaşmasına dayalı bu oluşumlar, yeni komşuluk alanın temel taşı olarak oluşmaktadır. uydu kentin bir nevi zıttı olarak tabii cemaatin ağırlıklı olduğu gecekondu karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, komşuluk alanı ilişkilerinin bu iki ilişki arasında yer aldığını, yalnızlığa ve temel olarak kopukluğa dayalı komşuluğun yaygın olmadığını görmekteyiz.

Ortak kültürü, geçmişe dayalı kimliği, tabii cemaate, yoğunlaşmış ilişkiye, duygusallığa dayalı örüntülerin oluşturduğu korunmuş komşuluk çevrelerine sahip gecekondu temsil etmektedir. Yeni orta sınıf semtler ise sınırlı, özgün, seçici ve istemli ilişkileri, ortak çıkarlara sahip olmanın ve aynı servisleri paylaşmanın bilinciyle aşinalık grubundan oluşan sınırlı sorumluluk cemaatlerini çağrıştırmaktadır (Ayata, Ayata, 1996).

3.4 Komşuluk İlişkilerinde Sosyal Gruplar

Günümüz mahalle sınırları göz önüne alınacak olursa, tüm mahalle içinde sosyal iletişimin çok düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak mahalle'den daha küçük gruplarda (bu bir sokak olabilir) sosyal etkileşimin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu noktada irdelenmesi gereken bir mahalledeki sosyal bağlılığın hangi fiziksel büyüklüğe kadar olacağı, komşuluk ilişkileri, benzerlikler ve etkileşimlerdir (Morris, Moggey, 1965).

Bir çok taraftan 30 yıl önce planlanmış bir mahalle ile günümüz mahalleleri arasında çok az bir fark vardır. Ancak değişen bir nokta vardır ki, o da

ihtiyaçlar doğrultusunda yapısal çevrenin nasıl tasarlanacağı ile ilgilidir. Değişimler toplumların doğası gereği oluşmaktadır. Örneğin hane halkı büyüklüğünün azalması (günümüzde hane içinde yaşayanların sayısı bir veya iki kişiye inmektedir.), orta yaş kavramının değişmesi (1970'lerde 28 yaş ve üstü orta yaş kabul edilirken, günümüzde 40 ve üstü yaşların orta yaş kabul edilmesi) gibi değişimler gözlemlenmektedir.

Her mahalle birimi içindeki konut tiplerinde çeşitlilik gerekmektedir. Tek tip konut ve plan şemaları tasarlamak, toplumsal olmamaktadır. İhtiyaçların sürekli değişebileceği dikkate alındığında, tasarımın iyi, ancak aynı zamanda esnek olması gerekliliği vurgulanmaktadır (Richards, Byrne, 1996).

Konut alanları, kullanıcılara göre diğer yerleşimlerden farklı, kendi içinde bir karaktere sahip bir çevre olarak tanımlanır ve samimiyet, paylaşım, birliktelik ve güvenlik içinde ve aynı zamanda takip eden diğer yerleşmelerle ilişki içinde olması gerekliliği beklenmektedir. Konut alanları fiziki ve mimari özellikleri ile birlikte, kullanıcıların yaşam tarzlarıyla, mahalleyi çağrıştıran bir sosyal, yapısal ve mekansal özelliğe sahiptir.

Konut ve mahalle, kullanıcılarına yaşam boyutuyla birlikte, mimari ve fiziki çevrede mümkün kaliteyi sağlamaktadır. Bu kaliteler; tanıma, kimlik, tanımlama, benimseme, heyecan verici duyguları tasarlama ve yaşam için gerekli hayati desteği kapsamaktadır (Çevik, 1997).

Sosyal ve fiziksel gruplaşmalar arasındaki ilişki oldukça karmaşık olup, bağlı olduğu bir çok etkiler bulunmaktadır. Bu ilişkinin anlaşılabilirliği oldukça yetersiz ve çağdaş toplum içinde oldukça zayıftır.

Belli bir amaç için bir araya gelmiş özel gruplar ayrı kalmak şartıyla küçük ve büyük yerleşim grupları olmak üzere, iki çeşit yerleşim grubu İngiliz araştırmacılar tarafından bulunmuştur. Bu grupları görevlerine ve büyüklüklerine göre ayırt etmek mümkündür, ancak büyüklüğün mükemmel bir kriter olduğu söylenememektedir. Bunun nedenlerinden biri, grubun

büyükliğini kesin olarak tayin etmenin güçlüğü, bir diğeri de grubun idealleri ve amaçları için çıkartılabilen ipucunun yetersiz olmasıdır.

Bunun tersine grubun karakterinin oluşmasında, oldukça etkili olduğu ilişkilerin barındığını ve davranışlarda bunların kendini gösterdiğini söylenebilmektedir.

Küçük yerleşim grupları genellikle 10 ile 25 yetişkin kişi tarafından oluşturulur ve bir yönüyle sanki bir aile çerçevesinde özel bir grup gibi hareket ederler. Bu gruplar yerleşim bölgelerinde evlerin imajının yargılanması ve mekanların döşenmesi için belirlenen standartların temelini atarlar. Bu gruplar ayrıca aile içerisinde ve iş hayatında ki davranışların yargılanmasında belli bir etkiye sahiptirler.

Apartman bölgelerinde yapılan araştırmalar; sosyal iletişim sınırlı olsa bile fiziksel yönden yakın komşular arasında oldukça güçlü bir etkilenmenin var olduğunu ortaya çıkarmıştır. Apartman sakinlerinin karakterleri ise aralarındaki ilişki için önemsiz bir etken olarak saptanmıştır.

Komşular arasındaki sürekli ilişki yalnızca aynı yerde oturuyor olmaktır ve bu nedenle aralarında olabilecek özel bir bağ asla gelişmeyebilir. Küçük yerleşim gruplarının yerine geçebilecek fiziksel alt birimler olmasına rağmen, tüm üyeler arasında yüz yüze ilişkiler gelişmemektedir. Hatta diğer üyelerin isimlerini bilen kişi sayısının çok az olduğu söylenebilir.

Her ailenin ilk etapta birkaç komşu tanınması ve ilişki ağını oluşturması doğal bir gelişimdir. Böyle bir bağ herhangi bir sosyal ya da coğrafi engel ya da ev tarzında ortaya çıkacak bir değişime kadar sürebilmektedir. Çoğu aileler sadece en yakın komşuları ile iyi ilişki kurmaktadır.

Bu komşuların birbirlerine olan etkileri, yüz yüze çok görüşmemelerine rağmen, ortak davranış çeşitlerinin oluşması içinde örnek teşkil edebilir. Ayrıca birbirlerine olan davranışlarının yorucu hiçbir yönü olmadığı da belirtilmektedir.

3.5 Komşuluk Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Davranış ve tavırlar ele alındığında altı değişkenden bahsetmek mümkündür. Bu altı değişken,

- Yaş ve cinsiyet
- Saygınlık
- Özel koşul ve yakınlık
- Konut kullanım süresi
- Homojenlik (aynı cinsten olma)
- Güvensizlik, etkileri üzerinde durmaktadır.

Yaş ve Cinsiyet Üzerindeki Etkiler

Yaş ve cinsiyet tartışmasız standartları olmasına rağmen, komşuluk ilişkileri ele alındığında herhangi bir kurala bağlı olmamaktadır. Yaşın komşuluk üzerindeki etkilerinin araştırılması nitelikselidir. Genel olarak ailelerin mahalle içerisinde tutumu kendi yaşlarından ziyade çocuklarının yaş ve hareketliliğine bağlıdır.

Mahalle aktiviteleri ile mahalle oluşum süreci arasındaki ilişkiler karmaşık bir yapı göstermektedir. Mahalle içinde statüler, davranış, yaştan daha etkili olduğunda mahalle aktiviteleri içinde yaştan statüye göre daha çok etkisi olmaktadır. Bu da yaş ve davranışlar arasında neden daha az bir ilişkinin olduğunu açıklamaya yardımcı olmaktadır.

İyi komşu olma ve komşuluk ilişkilerindeki davranışlarda cinsiyetler arası küçük farklılıklar gözlemlenmiştir. Erkekler mahremiyete çok fazla önem verirken yardımlaşma konusunda daha az isteklidirler. Aynı zamanda erkekler bahçe bakımına çok fazla önem gösterirken, iyi bir komşunun, kendi bahçesindeki yabancı otları temizleyen ve çocuklarını başkalarının bahçesine girmesine izin vermeyen, kişilerden oluştuğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda alet alıp ödünç vermede bile kurallarından taviz vermeyen bir davranış sergilemektedir.

Erkekler komşuluk ziyaretlerinde sınırlı olmaktan hoşlanmaktadırlar ve komşuluk ilişkilerinin kadınsal ve onlar için gereksiz olduğu kanısındadırlar. Sokakta komşuları ile sohbet etmekten zevk almazlar. Bunun aksine, alışkanlık halinde boş zamanlarının çoğunu evde ya da akraba ziyaretlerinde harcarlar. Çocuklara karşı hareketlerindeki sınırlama, eşleri ile karşılaştırıldığında daha azdır. Cinsiyetin komşuluk ilişkileri üzerindeki etkisine ilişkin olarak farklılık gösteren kanıtlar, kadınların erkeklere oranla komşuluk ilişkilerine daha bağlı olduklarını göstermektedir. Bu oranın oldukça farklı olmasının en doğal nedeni erkeklerin uyanık geçen saatlerinin neredeyse yarısından daha fazlasını kadınların evlerinde ve yaşadıkları yerde geçirmiş olmalarıdır.

Sosyal statü (Saygınlık) Etkisi

Saygınlık üzerine kurulmuş bir statünün var oluşu tamamen çok geneldir. Buna rağmen çoğu ailelerdeki bu mükemmel durumu ayırt etmek oldukça zor olabilir. Kendinden daha düşük standartta insanların olduğunu dolaylı yoldan fark eden kişiler, kendisinin üst seviyede olduğunu ortaya koymak istemez.

Komşuluk ilişkileri arasındaki yasal eşitlik, statü farklılıkları ile bağdaşmamaktadır. Sıradan aileler ne zaman yardıma ihtiyaçları olsa, yardım etmekte ve istemekte zorlanmazlar. Saygın aileler ise yardım etmeye hazır olmalarına rağmen, çoğunlukla isteksiz davranırlar. Sıradan aileler kaçınılmaz ve arzulanan bir komşuluk bağlılığını kabul etmektedir. Komşuluk uyumu, arkadaşça ilginin ve yardımlaşmanın bir sonucudur ki, bu da iyi bir komşulukta eşitliliği ve arkadaşça yardımlaşmayı içermektedir.

Saygın aileler ise komşulukla ilgili herhangi bir şeyi mümkün olduğunca görmemeye çalışırlar. Komşuluk uyumunun, ailelerin ciddi durumlarda merak ve ilgilerini sınırladıkları an artacağını düşünmektedirler. Saygın aileler samimi ilişkiler kurma fırsatını, herhangi bir şeyi ödünç alıp vermeyi ve meraklı komşuları yaşamları içinde engellemeye çalışmaktadırlar. Komşularla olan ilişkilerin özel hayata saygılı ve çok daha resmi olması taraftarıdırlar.

Sonuç olarak komşuluğun çok az bir ilişki çerçevesinde ve ikinci sırada yer alması gerektiği, ancak ikincil ilişkilerinde de komşular arasındaki statü farklılığının etkili olabileceği vurgulanmaktadır.

Özel Koşul Ve Yakınlık

Komşuluk ilişkilerini geliştirmede fiziksel uzaklık önemli bir faktör olmaktadır ve ortak kullanıcılar sosyal olduğu kadar fiziksel gruplarla da ilgilenmek istemektedirler. İlişki, zorunlu durumlarda ailelerin paylaştığı kaçınılmaz bir olaydır. Bu tür ilişkiler slum bölgelerinde ve küçük dairelerde yaşayanlar arasında gerçekleşmektedir.

Bu arada günlük hayatta 'kaçınılmaz' olan pasif ilişkiler ile, ilişkinin gelişmesi için 'gerekli' olan aktif ilişkiler arasındaki farkı görmek önem kazanmaktadır. Bu aktif ve pasif ilişki ile, arkadaş ve komşu arasındaki fark özellikle saygın ailelerde görülmektedir. Sıradan aileler her zaman için komşusuyla arkadaşlık yapmak istemektedir.

Konut Kullanım Süresi

Yerleşim biriminin kullanım süresinin ilişkiler üzerindeki etkileri tartışmasız kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bu durumun, nüfusun daha hareketli ve çok farklı insanların bir arada olduğu yerlere kıyasla, evlerin yoğun olduğu yerleşim bölgelerinde daha doğru olduğu söylenebilir. Buna karşılık yeni bölgelerde de konut kullanım süresinin önemlilik arz ettiğini söylemek mümkündür.

Memnuniyet, ulaşım ve çocukların olgunlaşması gibi durumlarda yeni bir yerleşim biriminde yaşıyor olmak belki de daha az önemlidir. Özetle komşular arasındaki tanışıklığı zamanla daha besleneceği ve düşüncelerdeki dalgalanmaların hatırı sayılır hale geleceği söylenebilir.

Homojenlik

Komşular arasındaki benzerlik sokaklar arasındaki benzerlikten çok daha önemlidir. Ailelerin yaşadıkları yerden beklentileri genellikle dışarıdaki dünyada sığınabilecekleri ve kendi cinsinden insanların bulunduğu güvenli ve güç alabilecekleri bir ortam olmasıdır.

Sosyal sınıf ve aile tipinden oluşan iki çeşit bir homojenlikten söz edilmektedir. Sosyal sınıftaki en önemli etkenler meslek ve ekonomik statüdür. Yaşam şartları benzer olan kişilerde komşuluk ilişkisi artmaktadır. Sosyal statü içinde konutların karmaşık bir sembol olarak önemli bir rol almaya başlamasından beri, konut tiplerindeki benzerlik de önem kazanmıştır. Homojenlikte diğer etkenler ise; benzer yaşam stilleri, standartları, genel bakış ve ortak moralleri olan ailelerde komşuluk ilişkilerinin benzerlik göstermesidir.

Sonuç olarak mahalle içi homojenlikte üç önemli nokta belirlenmektedir. Birincisi, homojenlik, mahalle birimi içerisinde ilişkilerin kaçınılmaz ve yüz yüze olduğu durumlarda daha fazla önem taşımaktadır.

Mahalle fiziksel boyutu büyüdükçe, homojenlik önemini kaybedecektir. İkincisi, homojenliğin sosyal sınıf ve aile tipleri içerisinde önem taşımasıdır. Üçüncüsü ise benzerliğin tek başına komşular arası duygusal ilişkiyi formüle edemeyeceğidir. Aileler aktif olarak komşuluk ilişkilerinin gelişmesinde rol oynamak durumundadırlar.

Güvensizlik

Yeni komşuluk ilişkilerinde insanlar, güven duygusu sağlanana kadar, mahremiyet sınırları içerisinde kendilerine ait özel bilgileri paylaşmaz ve aynı zamanda karşılıklı şüpheci davranmaktadırlar. Yakın ilişkiler yalnızca karşılıklı güven sağlandığında gerçekleşebilmektedir. Böyle bir güven, benzerliklerin ve arkadaşlıklar arasındaki bilgi alışverişinin bir parçası olduğunda, her zaman için birbirlerine yardımda hazır olmaktadır (Morris, Moge, 1965).

BÖLÜM 4

MAHALLE DEĞİŞİM SÜRECİ ANALİZ ÇALIŞMASI

Analiz çalışması, mahalle içi niteliksel ve niceliksel değerler arasındaki ilişkiyi belirleyecek olan **sosyal ağlar, komşuluk ve toplumsal duyarlılık** kavramlarını içermektedir. Sosyal ağlar, kişisel özelliklerin belirlediği 'sosyal sınıf', 'sosyal bağlılık', mahalle içinde 'yaşama süresi', 'yaşam döngüsü' ve mahalle sakinlerinin kullandığı 'konut tipleri'nden oluşmaktadır. Bunların yanında cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, konut sahipliği ile çocuk sahibi olma durumu sosyal ağların belirlenmesinde önemli faktörlerdir.

Sosyal ağlar , kişilerin tutum ve davranışlarını, yaşadıkları mahalle çevresinde memnun olup olmadıklarını yansıtmaktadır. Bu nedenle sosyal ağ sınıfı içerisindeki her bir kategoriye açıklamak önem taşımaktadır.

Sosyal Sınıf

Sosyal sınıf mahalle içi memnuniyeti sağlamada önemli bir faktördür. Bir çok araştırma, sosyal sınıf seviyesi yükseldikçe mahalledeki memnuniyetin arttığını gösterirken, aynı zamanda sosyal sınıfın, memnuniyeti ters yönde etkilediği, işçi sınıfının da bulunduğu çevreden memnun olabileceği belirtilmektedir. Düşük gelir grubunun bulunduğu bölgelerde yaşayanlar

(Slum bölgeleri gibi), fiziksel çevrenin kalitesinden çok, sosyal etkileşim yoğunluğunun fazla olduğu, bir başka deyişle arkadaş ve akrabaların aynı çevrede yer almaları ve yaşanan yoğun komşuluk ilişkilerinden kaynaklanan bir memnuniyet içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

Sosyal Bağlılık

Kişisel özellikleri içeren ikinci değişken ise Sosyal Bağlılıktır. Bu noktada mahalle sakinlerinden alınacak bilgi, arkadaş ve akrabalarının aynı mahallede oturup oturmadığı, ya da birlikte yaşadıkları insanların iyi komşu olup olmadığıdır.

Elde edilecek veriler ışığında arkadaş, akrabalık ve komşuluk üçgeninde nasıl bir sosyal ağ oluşturulduğu belirlenecektir. Bu verilerin farklı gelir grupları arasında farklı sonuçlar doğuracağı umulmaktadır. Örneğin ,işçi kesiminin oluşturduğu sosyal sınıflarda, üst düzey gruplara göre arkadaş ve akrabalık ilişkilerinin daha yoğun olduğu görülmektedir .

Yerleşim Tarihi

Üçüncü önemli değişken ise Yerleşim Tarihi ve kullanıcıların bu yerleşimde oturma süreleri ile ilgilidir. Yapılan bir çok çalışma, yerleşmenin oluşum sürecinin, toplumsal memnuniyeti etkilediğini göstermektedir. Kullanıcılardan alınacak bilgiler, oturdukları evin o mahalle içinde sürekli olup olmadığı ya da bir önceki ikamet yerleri aynı mahallede mi yoksa başka bir mahalleden mi geldikleri konusunda olmaktadır. Kullanıcıların o mahalle içinde sürekli aynı ya da başka bir evde oturmaları, çevreye karşı daha duyarlı ve mahalle içinde daha fazla memnun olmalarını etkilemektedir.

Yaşam Döngüsü

Dördüncü faktör olan Yaşam Döngüsü, mahalle içi iletişimlerde çok önemli bir etkiye sahiptir. Evli ve okul çağında çocuğu olan kişiler, çevreleri ile daha uyumlu ve mutlu olmaktadır. Bu nedenle, hane halkındaki çocuk sayısı,

yaşları, okul çağı öncesi ya da sonrası yaşlar gibi veriler bu kategoride önem taşımaktadır.

Konut Tipleri

Beşinci faktör ise kullanıcıların içinde yaşadıkları Konut Tipleridir. Konut tipleri (apartman, gecekond, toplu konut, site vb.) mahalle içi memnuniyet ve toplumsal ilişki açısından önem taşımaktadır. Genel olarak bu beş faktör birbiriyle ilişki içindedir. Örneğin konut tipi, sosyal sınıf ve sosyal bağlılığa , ya da bu iki kategori konut tipine bağlı olabilmektedir (Horihan,1983).

Mahalle içi niteliksel ve niceliksel değerler arasındaki ilişkiyi belirleyen diğer bir kavram ise **Komşuluk** ilişkileri olmaktadır. Komşuluk, karşılıklı etkileşim ve sosyal destek boyutları ile ele alınmaktadır.

- Karşılıklı Etkileşim: Mahalle sakinlerinin ne kadar sıklıkta birbirleriyle konuştuğu veya birbirlerini ziyaret ettiği,
- Sosyal Destek: Hangi sebeplerden dolayı mahalle sakinlerinin komşularına yardım ettiği durumudur.

Diğer bir önemli kavram **Toplumsal Duyarlılık'** tir. Bu kavram kişilerin yaşadıkları mahallede sahip oldukları kimlik, paylaşım, kurallara uyma ve dedikodu gibi değişkenleri içermektedir. Bunlar,

- Kimlik ve ait olma hissi: Kullanıcının ne derecede mahallesine bağlı olduğu ve kendini evde hissettiği,
- Duygusal ilişki paylaşımı: Mahalle sakinlerinin hangi durumlarda aralarında bir dayanışma olduğuna inanmaları,
- İlgili olma (olmama) durumu: Mahalle sakinlerinin hangi durumlarda birbirlerinin işlerine karıştıkları,
- Baskılara uyma: Hangi sıklıkta diğer kişiler hakkında konuşulduğu (dedikodu yapma) ve diğer kişilerin davranışlarını eleştirdikleri durumudur.

Bu üç kavram içinde 'komşuluk', mahalledeki ilişki ağının niceliksel durumunu yansıtırken, 'toplumsal duyarlılık', mahalledeki niteliksel bağı yansıtmaktadır (Weening, M., W., H., 1990).

4.1 Örnek Alan Çalışması

Çalışma alanı, farklı konut gelişme alanlarını içeren İstanbul Metropoliten Alanından seçilen mahalleleri kapsamaktadır. İstanbul Metropoliten Alanındaki mahallelerin nüfus, alan ve yerleşim dokuları gözönüne alındığında, fiziksel mekanda birbirinden farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Farklı nüfus yoğunlukları ve alansal büyüklüğe bağlı konut yerleşimleri, sosyal ağ, komşuluk ilişkileri ve toplumsal duyarlılık kavramlarının belirlenmesinde önemlidir.

4.1.1 Örneklem Seçimi

Örneklemede farklı nüfus ve alansal büyüklüklere ve yerleşim dokusuna sahip üç tipte mahalle belirlenmiştir. Birinci grup mahalleler ağırlıklı olarak tarihsel çekirdekte yer alan ve ilk yerleşim özelliği gösteren mahallelerdir. Bu mahallelerin sınırları, geleneksel formunu korumuş olduğundan daha sonraki oluşumlara göre alansal olarak küçük ancak nüfus ve yoğunluğu açısından değişkenlik göstermektedir.

İkinci grup mahalleler, metropole yönelik aşırı göçler nedeniyle planlı olarak gelişmiş mahallelerdir. Bu mahallelerin tarihi çekirdekte yer alan mahallelere göre nüfus ve alan büyüklükleri daha fazladır.

Üçüncü grup mahalle tipleri ise, plansız olarak gelişmiş mahallelerdir. 1950' lerde gecekondur şeklinde başlayan ve hisseli doku ile gelişen bu mahalleler sosyal ağ ve toplumsal ilişki açısından önem taşımaktadır.

Bu üç grup yerleşim alanları içinden, birbirinden farklılık gösteren üç mahalle örneklem olarak seçilmiştir. Bu mahallelerin İstanbul Metropoliten Alanındaki yeri Harita 4.1' de gösterilmektedir. Birinci tip yerleşim dokusuna örnek olan

mahalle, tarihi kent merkezinde apartman yaşamının görüldüğü, 1990 yılı D.İ.E. verilerine göre, 6903 kişilik nüfus ve 12 ha'lık alan ile 507 k/ha'lık bir yoğunluğa (aynı zamanda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Firuzağa mahallesinin 10ha'lık bir alan, 6099 kişilik bir nüfusla 610k/ha'lık bir yoğunlukta olduğuna 1996 yılı tespitlerinden belirlemiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi verileri arasında farklılıklar olduğundan, bu değerleri vermek önem kazanmıştır) sahip Beyoğlu ilçesinde yer alan Firuzağa (Çukurcuma) mahallesi olmuştur. Bu mahalle, sosyo-kültürel ve ekonomik değerler açısından, ilk yerleşim özelliğine göre farklılıklar gösteren ve mahalle içi sosyal iletişim ve etkileşim boyutu açısından önem taşıyarak örneklem olarak seçilmiştir.

İkinci tip mahalle ise, planlı olarak gelişen, alan araştırması sonuçlarında sosyal ağın güçlü ancak komşuluk ilişkilerinin zayıf olması beklenen, 1970'li yılların başında oluşmuş, Bakırköy ilçesi Ataköy 3. ve 4. Kısım mahallesidir.

Bu mahallenin nüfus ve yoğunluklarına bakıldığında 6399 kişi, 36 ha alan ile 177 k/ha yoğunluğa sahip olduğunu görülmektedir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden alınan değerler ise bu mahallenin 50 ha'lık bir alan, 6933 6933 kişilik bir nüfus ve 149 k/ha'lık bir yoğunluk olduğudur).

Üçüncü tipte örnek olarak seçilen mahalle ise plansız olarak gecekondur şeklinde gelişen Beşiktaş ilçesi Arnavutköy mahallesi idari sınırlarında yer alan gecekondur bölgesidir. Arnavutköy mahallesi 1990 yılı D.İ.E. verileri doğrultusunda 7951 kişi 34 ha alan ile 233 k/ha yoğunluğa sahiptir (İstanbul Büyükşehir Belediye'sinin 1996 yılı verileri ışığında ise Arnavutköy mahallesi 29 ha'lık bir alan ve 5324 kişilik bir nüfusla, 184 k/ha'lık bir yoğunlukta). Mahalle sınırları içinde yer alan gecekondur bölgesinin alanı ise 4 ha, nüfusu 336 kişi ve yoğunluğu 84 k/ha olarak tespit edilmiştir.

Harita 4.1

Görüldüğü gibi örneklem olarak belirlenen bu üç mahalle nüfus, alan, yoğunluk ve yerleşim örüntüleri açısından birbirinden farklılıklar göstermektedir.

Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesi yerleşim dokusu Harita 4.2’de gösterilmiştir. Görüldüğü gibi gecekondu yerleşimi, donatı alanları olmayan ana yol akslarından konutlara plansız bir yol şeması ile ulaşılan, tamamen Anadolu köyünün kentte yansıması şeklinde gelişmiştir. 1 ila 3 kat arasındaki konutların yanında, kümes ve büyük baş hayvanlarının bulunduğu müstemilatlar yer almaktadır.

Harita 4.3, Firuzağa mahallesinin merkez dokusunu yansıttığı arazi kullanımınıdır. Yoğun bir yerleşim dokusuna sahip bu mahallede, çok katlı, bitişik nizam apartmanlaşma görülmektedir. Sosyal donatı açısından toplanmış bir merkez, ortak kullanılacak yeşil alan yoktur. Ticaret alanı ana yol aksları boyunca gelişmiş, yeşil alanlar ise yalnızca konut adalarının iç kısımlarında, apartman sakinlerinin kullanabileceği boyuttadır. Bunların dışında bir ilköğretim okulu, üç cami ve bir özel hastane Firuzağa mahallesi sınırları içinde yer almaktadır.

Harita 4.4’te ise planlı bir yerleşim olan Ataköy 3-4. kısım mahallesi arazi kullanımı yer almaktadır. Beş katlı bloklardan oluşan bu mahallede, yürüme mesafesi sınırları içinde ticaret merkezi (çarşı), çocuk bahçesi, ilköğretim okulu ve lise ortak kullanım donatıları açısından önem taşımaktadır. Çocuk bahçesi dışında, mahalle sakinlerinin kullanacağı konut alt bölgelerinin avlu şeklinde oluşturduğu yeşil alanlar mevcuttur.

Nüfus, alan, yoğunluk ve yerleşim dokusu bakımından farklılaşmış olan bu üç çalışma alanında, sosyo-ekonomik statü açısından da (SES) farklılıklar beklenmektedir. Aynı zamanda arazi değerleri arasındaki değişimler, mahalleler arasındaki sosyo-ekonomik statü değerlerini yansıtmaktadır. Maliye Bakanlığı İstanbul Defterdarlığınca hazırlanan “1990 Yılı 6. Genel

ARNAVÜTKÖY MAHALLESİ GECEKONDU BÖLGESİ YERLEŞİM DOKUSU

LEJAND :

- KONUT ALANI
- MÜŞTİMİLAT
- YEŞİL ALAN
- ARAÇ YOLU
- YAYA YOLU
- ÇALIŞMA ALANI SINIRI

Ö: 1/1000

Harita 4.2

FİRUZGA (ÇUKURCUMA) MAHALLESİ

YERLEŞİM DOKUSU

LEJAND :

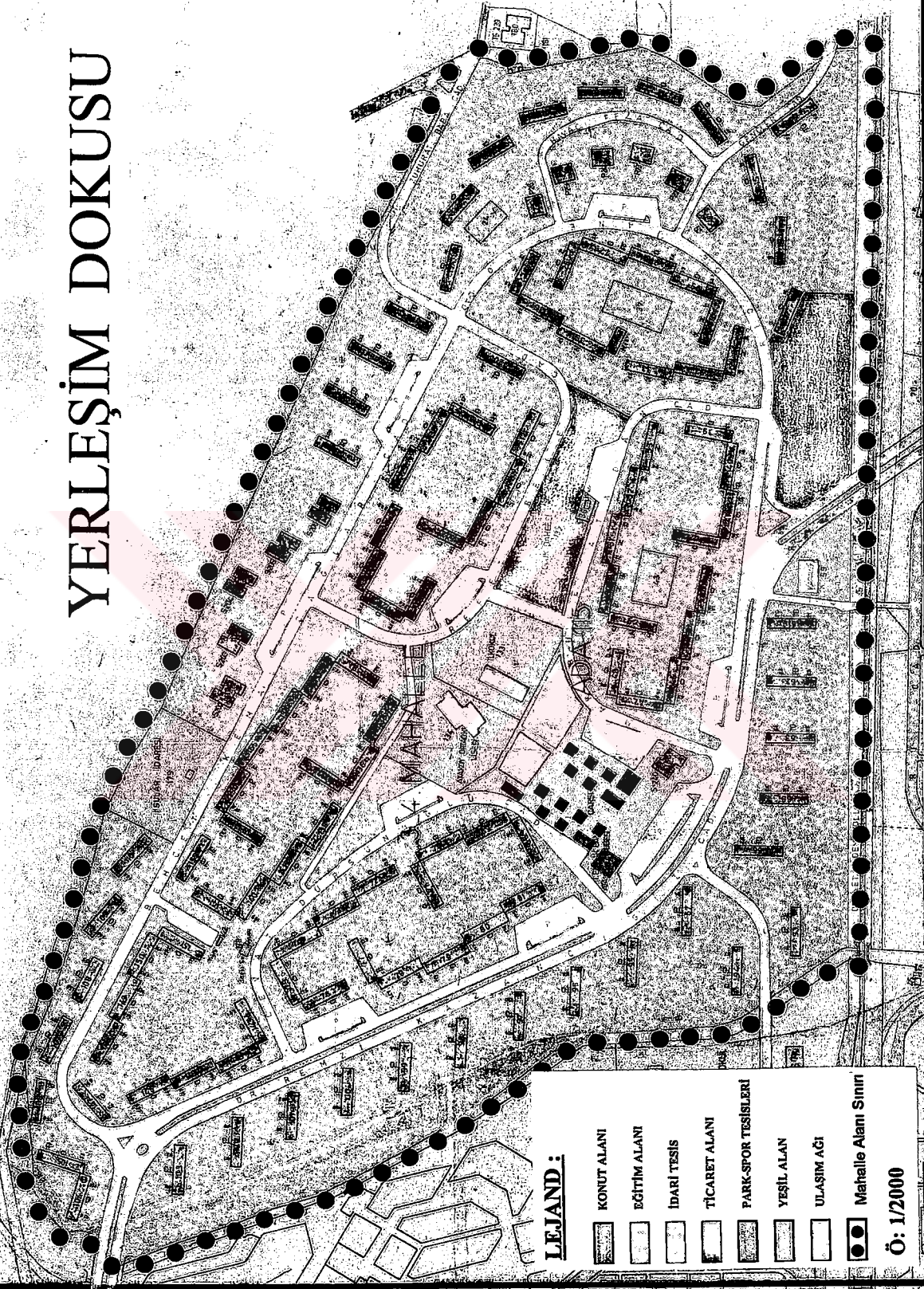
- KONUT ALANI
- KULLANILMAYAN KONUT ALANI
- BOŞ KONUT ALANI
- EĞİTİM ALANI
- SAĞLIK TESİSLERİ
- DİNİ TESİS
- TİCARET ALANI
- DEPO ALANI
- YEŞİL ALAN
- ARAÇ YOLU
- YAYA YOLU
- Mahalle Alanı Sınırı

ÖLÇEK : 1/1000

Harita 4.3

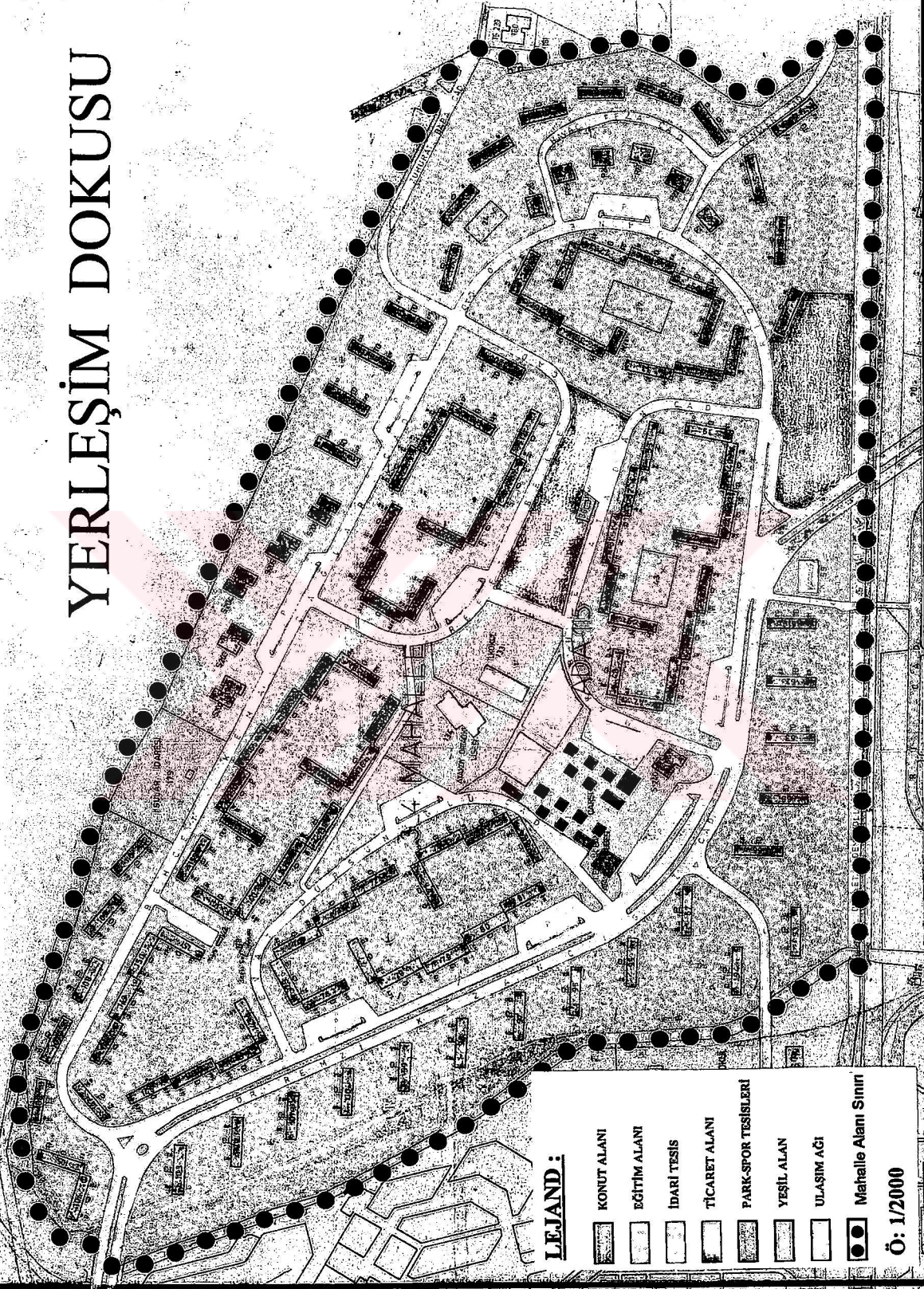
ATAKÖY 3.-4. KISIM MAHALLESİ

YERLEŞİM DOKUSU

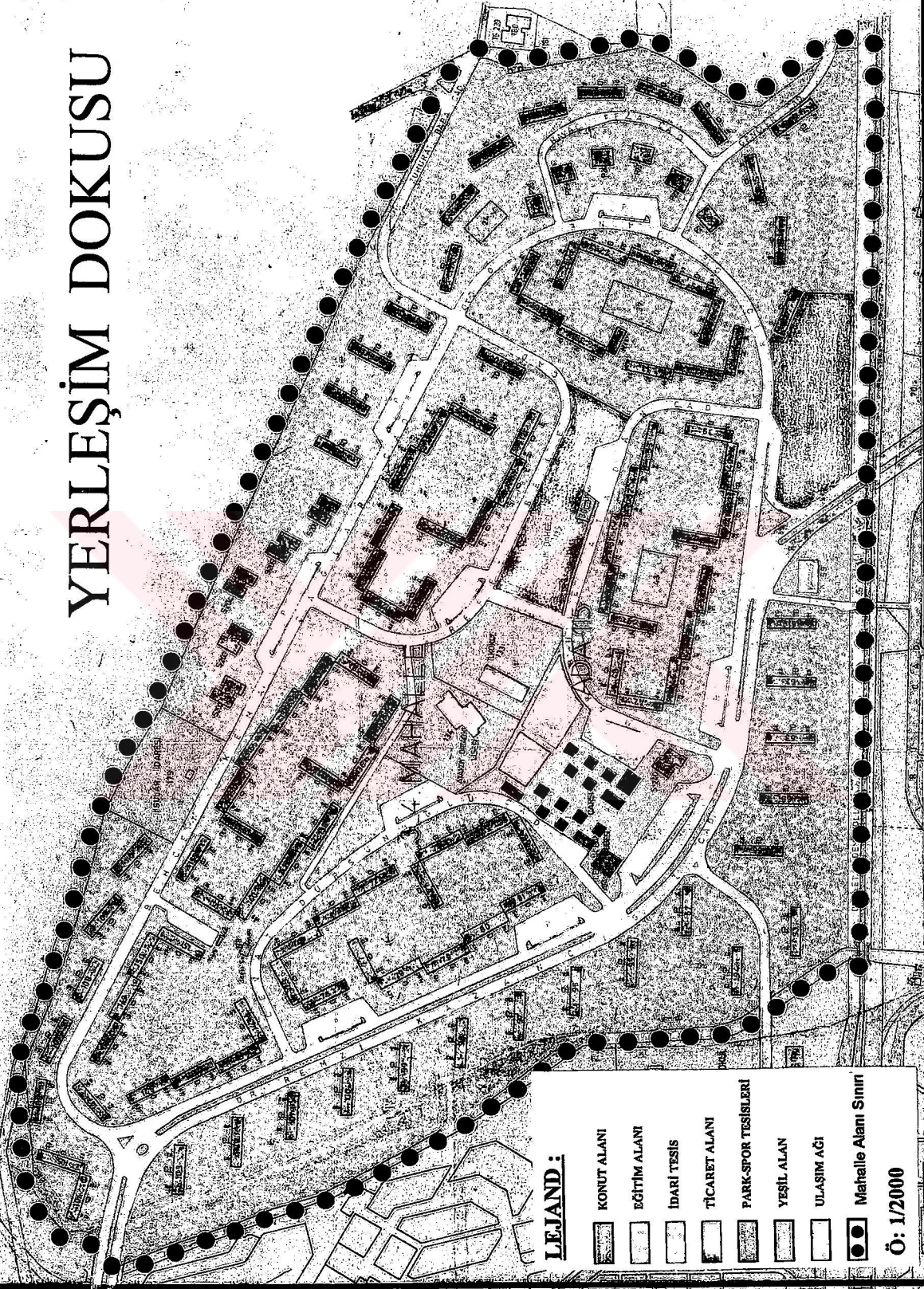
ATAKÖY 3.-4. KISIM MAHALLESİ

YERLEŞİM DOKUSU

ATAKÖY 3.-4. KISIM MAHALLESİ

YERLEŞİM DOKUSU

Beyan Döneminde uygulanmak üzere, merkez ve bağlı ilçelerden asgari arsa ve arazi m² birim değerlerini gösteren cetveldən” alınmış olan arazi değerlerine göre, Arnavutköy mahallesi 399.000 TL/m², Firuzağa mahallesi 399.000 TL/m², Ataköy 3.-4. Kısım mahallesi 2.999.000 TL/m² olarak belirlenmiştir. Arnavutköy mahallesinde gecekondu bölgesi çalışma alanı olarak seçildiğinden verilen arsa m² birim değeri daha düşük olacaktır.

4.2 Hipotezler

Bu değerler çerçevesinde,Toplu Konut yerleşim dokusunu yansıtan Ataköy 3-4. kısım mahallesinde sosyo-ekonomik statünün yüksek, kent merkezi dokusunu yansıtan Firuzağa mahallesinde SES'ün orta ve gecekondu yerleşim dokusunda ise SES'ün düşük değerlerde olduğu varsayılarak çalışma alanları seçilmiştir. Bölüm 3'teki Mahalle'deki komşuluk ilişkileri, sosyal ağ ve toplumsal duyarlılıkla ilgili literatür analizinde yer alan bazı değerler, hipotezlerin belirlenmesinde yardımcı olmuştur.

- Düşük gelir grubunun bulunduğu bölgelerde yaşayanların, akraba ve arkadaşlarının aynı çevrede yer almalarından dolayı komşuluk ilişkileri yoğundur (Weenig,M.,.....,1990). Gecekondu yerleşmelerinde komşuluk ilişkileri yoğundur. Aynı zamanda bu yoğunluk, 'topluma karşı duyarlılığın da yoğun olmasıyla ilişkilidir'.
- Kent merkezlerinde (apartman yaşamında) komşuluk ilişkileri, dostluk, arkadaşlık çerçevesinde, daha manevi bir dayanışma gerektiren bir yoğunluktadır. Gecekondu yerleşmelerinde olduğu gibi kendiliğinden oluşmuş yoğun bir komşuluk ilişkisinden çok, seçilmiş komşuluk ilişkileri mevcuttur.
- Toplu Konut yerleşmelerinde ise, selamlaşmanın ilerisine gidemeyen mesafeli bir komşuluk ilişkisi vardır. Komşuluk ilişkilerinde, mesafe ve saygı önemlidir. Eğitim ve gelir düzeyi arttıkça bu mesafe daha da artmaktadır (Ayata,Ayata,1996).

- Eğitim ve gelir düzeyi düşük bireylerin komşularıyla olan ilişkileri daha yoğun olurken, eğitim ve gelir düzeyi yüksek olan bireylerin mahalle sınırları içindeki sosyal ağları daha geniş olmaktadır (Campbell, Lee, 1992).

Alan çalışmasında yerleşim dokusu ve SES değerleri dikkate alınarak belirlenen hipotezler aşağıda sunulmaktadır.

Hipotez 1. Toplu Konut yerleşmelerinde sosyal ağın yüksek, komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın düşük olması beklenmektedir.

Hipotez 2. Kent merkezi konut yerleşmelerinde, sosyal ağın, komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın düşük olması beklenmektedir.

Hipotez 3. Gecekondu yerleşmelerinde ise sosyal ağın orta, komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın yüksek olması beklenmektedir.

Bu hipotezler ışığında gelir ve eğitim düzeyi düştükçe komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın yükseldiği beklenmektedir.

4.3 Veriler

Alan araştırmasında, her üç mahallede uygulanmış olan soru kağıdı (Ek 1) 48 soru ve (bağımlı ve bağımsız) 62 değişkeni kapsamaktadır. Hazırlanan anket soruları, Kişisel Bilgiler, Sosyal Ağ, Komşuluk İlişkileri ve Toplumsal Duyarlılık olmak üzere 4 grupta toplanmıştır.

%1 örneklem ile çalışılan Firuzağa mahallesinde 60 anket, Ataköy 3-4. kısım mahallesinde 60 anket ve %10 örneklemin yapıldığı Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesinde 30 anket olmak üzere toplam 150 anket yapılmıştır. Gecekondu yerleşimi Arnavutköy mahallesinin bir alt bölgesi olduğundan, yalnızca gecekondu bölgesinde yaşayan nüfus dikkate alınmış ve bu nedenle diğer mahallelerden farklı olarak 30 anket uygulanmıştır.

Her üç mahallede de denekler rastgele seçilmiş ve anket soruları yüzyüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma saatleri içinde yapılan ankete, Firuzağa mahallesinde 30 Kadın, 30 Erkek, Ataköy 3-4. kısım mahallesinde 40 Kadın, 20 Erkek ve Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesinde ise 28 Kadın, 2 Erkek denek katılmıştır.

4.3.1 Mahallelerin Fiziksel ve Sosyo-Ekonomik Yapılarını Tanımlayan Verilerin Analizi

Ankete katılanların sosyo-ekonomik özelliklerinden eğitim durumunu gösteren dağılımı Tablo 4.3'te verilmiştir. Buna göre Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesinde %70'i ilkökul, %13.3'ü ortaokul ve %16.7'si okur-yazar değildir. Firuzağa mahallesinde ise %46.7'si ilkökul, %23.3'ü lise, %20'si ortaokul, 6.67'si üniversite ve %3.3'ü okur-yazar değildir. Ataköy 3-4. kısım mahallesinde %55'i üniversite, %26.7'si lise, %10'u ortaokul, %8.3'ü ilkökul mezunudur (Tablo 4.3).

TABLO 4.3 Mahallelilerin Eğitim Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Okur-Yazar Değil	5	16,67	0	0,00	2	3,33
İlkokul	21	70,00	5	8,33	28	46,67
Ortaokul	4	13,33	6	10,00	12	20,00
Lise	0	0,00	16	26,67	14	23,33
Üniversite	0	0,00	33	55,00	4	6,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Görüldüğü gibi eğitim düzeyi Gecekondü yerleşiminde çok düşük, Kent Merkez yerleşiminde, gecekondu yerleşmesine nazaran daha yüksek, Toplu Konut alanında ise yüksektir.

Gelir düzeyine bakıldığında, Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesinde ankete katılanların %70'i 51-150 milyon TL/ay gelir elde ederken, %20'si ayda 50 milyon Türk Lirasının altında bir gelire sahiptir. Firuzağa mahallesinde ise %72.9'u 51-150 milyon TL/ay, %13.6'sı 151-250 milyon TL/ay ve %5.1'i 50 milyonun altında bir gelire sahiptir. Ataköy 3-4. kısım mahallesinde ise deneklerin %33.3'ü 151-250 milyon TL/ay , %16.7 si 251-350 milyon TL/ay, %13.3'ü 351-450 milyon TL/ay ve yine %13.3'ü 451-550 milyon TL/ay gelire sahiptir (Tablo 4.4).

TABLO 4.4 Mahallelilerin Gelir Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
50 Milyon Altı	6	20,00	0	0,00	4	6,67
51-150 Milyon	21	70,00	7	11,67	43	71,67
151-250 Milyon	1	3,33	20	33,33	8	13,33
251-350 Milyon	0	0,00	10	16,67	2	3,33
351-450 Milyon	0	0,00	8	13,33	1	1,67
451-550 Milyon	1	3,33	8	13,33	1	1,67
551 Milyon Ve Üzeri	1	3,33	7	11,67	1	1,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Bu doğrultuda; Gecekonu bölgesi düşük gelir düzeyinde, Kent merkez yerleşimi düşük gelir düzeyinde, Toplu Konut yerleşimi ise yüksek gelir grubunda yer almaktadır. Bu değerler örneklem seçimindeki varsayımlar ve bulgular ile de paralellik göstermektedir.

Mahallelilerin mesleklere göre dağılımında ise, Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesi %86.67 si ev hanımı, %13.3'ü emekli, Firuzağa mahallesi %45 ile esnaf, %33.33'ü ev hanımı, %11.67'si emekli, %8.33'ü serbest, %1.67'si memur olarak saptanmıştır. Ataköy 3-4. kısım mahallesinde ise %33.3'ü ev hanımı, %18.33'ü esnaf, %30'u serbest, %11.67'si emekli ve %6.67'si memur olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.5).

TABLO 4.5 Mahallelilerin Meslek Grupları Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	N	%	n	%	n	%
Ev Hanımı	26	86,67	20	33,33	20	33,33
Memur	0	0,00	4	6,67	1	1,67
Esnaf	0	0,00	11	18,33	27	45,00
Emekli	4	13,33	7	11,67	7	11,67
Serbest	0	0,00	18	30,00	5	8,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Yapılan anketler sonucunda, kent merkezi olmasından dolayı görüşülen erkek deneklerin çoğunluğunun o mahallede esnaf oldukları, kadın deneklerin çoğunluğunun ise ev hanımı olduğu görülmektedir. Ataköy 3-4. kısım mahallesinde ise 40 kadın denekten 20'sinin ev hanımı olduğu, diğer 20'sinin ise çalışan ve emekli olduğu görülmektedir.

TABLO 4.6 Mahallelilerin Yaş Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
30'dan Küçük	11	36,67	11	18,33	15	25,00
31-40 Yaş Arası	8	26,67	17	28,33	18	30,00
41-50 Yaş Arası	7	23,33	18	30,00	15	25,00
51-60 Yaş Arası	3	10,00	7	11,67	11	18,33
61'den Büyük	1	3,33	7	11,67	1	1,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahallelerin yaş dağılımı Tablo 4.6'da verildiği üzere Arnavutköy Mahallesi gecekondü Bölgesinde ankete katılanların %36.67'si 30 yaşın altında, %26.67'si 31-40 yaş arasındadır. Gecekondü bölgesindeki yaş ortalaması diğer iki mahalleye göre daha düşüktür. Firuzağa mahallesinde ise deneklerin %30'u 31-40 yaş arasında, %25'i 41-50 ve yine %25'i 30 yaşın altındadır. Ataköy 3-4.kısım Mahallesinde ise 41-50 yaş arası %30'luk bir çoğunlukla yer alırken, 31-40 yaş arasındaki oran %28.33'tür. 61 yaşın üzerindeki kişi yüzdesi %11.67'lik bir orana sahiptir.

TABLO 4.7 Mahallelerin Kat Adedi Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
1-2 Kat	28	93,33	0	0,00	5	8,33
3-4 Kat	2	6,67	0	0,00	21	35,00
5-6 Kat	0	0,00	58	96,67	23	38,33
6 Kat Ve Üzeri	0	0,00	2	3,33	11	18,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Yerleşim dokularına bağlı mahallelerde bulunan konut tipleri, gecekondu bölgesinde max. 3 katlı evlerden oluşan gecekondu konut dokusu, Firuzağa mahallesinde çoğunlukla 5-6 kattan oluşan apartman dokusu (%8.33 oranında tek katlı yığma, müstakil evler), ve Ataköy 3-4.kısım Mahallesinde ise 5 katlı blokların oluşturduğu toplu konut dokusu olarak tespit edilmiştir. Her üç mahalledeki kat adedi dağılımı Tablo 4.7'de verilmiştir.

TABLO 4.8 Mahallelilerin Mülkiyet Sahipliği Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Ev Sahibi	24	80,00	46	76,67	38	63,33
Kiracı	6	20,00	14	23,33	22	36,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Tablo 4.8 mahallelerde ev sahibi ya da kiracı olma durumunu göstermektedir. Arnavutköy'deki gecekondu bölgesinde %80 gibi bir çoğunluk ev sahibi durumundayken, Firuzağa Mahallesinde bu oran %63.33'tür. Ataköy 3-4.kısım Mahallesinde ise %76.67'si konut mülkiyetine sahiptir.

TABLO 4.9 Mahallelilerin Aile Yapısı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Tek Kişi	0	0,00	4	6,67	2	3,33
Çekirdek Aile	26	86,67	50	83,33	44	73,33
Geniş Aile	4	13,33	6	10,00	14	23,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Aile yapıları bakımından Gecekondu Bölgesinde büyük bir çoğunluk (%86.67) çekirdek aile olarak yaşarken, yalnızca %13.33'lük bir bölümü geniş aile şeklinde yaşamaktadır. Geniş aile oranının düşük olmasındaki neden, evlilik yoluyla semtten tamamen ayrılanlar olmakla beraber, genelde evlendikten sonra çocukların aynı yapı içinde ancak ayrı katlarda birlikte yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Aile genişledikçe gecekondu yerleşmelerinde, kat adedini arttırarak ya da aynı arazi içine yeni bir gecekondu inşa ederek ayrılmalar söz konusu olmaktadır. Firuzağa mahallesinde ise yaşayanların %73.33'ü çekirdek aile iken, %23.33'ü geniş ailedir. Ataköy 3-4.kısım mahallesinde ise yaşayanların %80'i çekirdek ailedir. (Tablo 4.9)

TABLO 4.10 Mahallelilerin Otomobil Sahipliliği Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Evet	13	43,33	40	66,67	18	30,00
Hayır	17	56,67	20	33,33	42	70,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Tablo 4.10 otomobil sahipliği durumunu göstermektedir. Buna göre otomobil sahibi olanlar Arnavutköy' de %43.33, Firuzağa'da %30. Ataköy 3-4.kısım Mahallesinde %66.67'dir.

TABLO 4.11 Mahalleye Göre Hanede Yaşayan İnsan Sayısı Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
1-2 Kişi	3	10,00	16	26,67	10	16,67
3-4 Kişi	11	36,67	38	63,33	28	46,67
5-6 Kişi	12	40,00	6	10,00	12	20,00
7-8 Kişi	2	6,67	0	0,00	7	11,67
8 Kişi Ve Üzeri	2	6,67	0	0,00	3	5,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahallelerin hane içinde ortalama yaşayan ve çalışan sayıları Tablo 4.11'de yer almaktadır. Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesinde hanede yaşayan ortalama kişi sayısı 5-6- arasında, hanedeki çalışan ortalama kişi sayısı ise 1'dir. Firuzağa mahallesinde hanede yaşayan kişi sayısı ortalama 3-4 kişi arasında, çalışan kişi sayısı ise hanede 1 kişidir. Ataköy 3-4.kısım mahallesinde ise hanede ortalama yaşayan kişi sayısı 3-4, hanede çalışan sayısı ise 1 ila 2 kişi arasında olmaktadır.

TABLO 4.12 Mahalleye Göre Hanede Çalışan İnsan Sayısı Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
1 Kişi	13	52,00	32	58,18	29	53,70
2 Kişi	9	36,00	23	41,82	16	29,63
3 Kişi	3	12,00	0	0,00	6	11,11
4 Kişi	0	0,00	0	0,00	3	5,56
Toplam	25	100.00	55	100.00	54	100.00

Konut-işyeri arasındaki bağlantı, insanların iskan için seçtikleri yerin bir sonucu olarak görülebilmektedir. Kent merkezinde oturmak, genelde işyerlerinin merkez etrafında toplanmasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan üç mahalledeki çalışanların, çalıştıkları semtleri, Beşiktaş ilçesinde yer alan Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesinde çalışanların %63.64'ü yine Beşiktaş Bölgesinde çalışmaktadırlar.

Beyoğlu ilçesinin bir mahallesi olan Firuzağa mahallesindeki çalışanların %80.77'si Beyoğlu Bölgesinde çalışırken, Bakırköy Bölgesindeki Ataköy 3-4.kısım mahallesinin %26.42'si Bahçelievler Bölgesinde, %24.53'ü Eminönü Bölgesinde çalışmaktadır. Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesi ile Firuzağa mahallesi yaşayanları, çalıştıkları yere yakın olmasından dolayı o bölgede oturmayı seçerken, Ataköy 3-4.kısım mahallesinde ise çalışılan semtin yakınlığından bağımsız olarak, o mahallede oturmayı tercih ettikleri sonucuna varılabilmektedir.

TABLO 4.13 Mahalleye Göre Çalışan İnsanların Çalıştığı Semtler

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Bakırköy Bölgesi	0	0,00	10	18,87	0	0,00
Bahçelievler Bölgesi	0	0,00	14	26,42	0	0,00
Beşiktaş Bölgesi	14	63,64	4	7,55	3	5,77
Beyoğlu Bölgesi	0	0,00	2	3,77	42	80,77
Eminönü Bölgesi	0	0,00	13	24,53	4	7,69
Fatih Bölgesi	2	9,09	2	3,77	0	0,00
Sarıyer Bölgesi	3	13,64	2	3,77	0	0,00
Şişli Bölgesi	1	4,55	4	7,55	2	3,85
B.Paşa Bölgesi	1	4,55	2	3,77	0	0,00
Anadolu Yakası	1	4,55	0	0,00	1	1,92
Toplam	22	100,00	53	100,00	52	100,00

Tablo 4.14, mahallelerde oturma sürelerini içermektedir. Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesinde yaşayanların %53.33'ü 21 yıldan fazla orada yaşadığını belirtirken, Firuzaga mahallesinde yaşayanların %23.33'ü 21 yıldan fazla, %23.33'ü 6-10 yıl arasında ve yine %23.33'ü 0-5 yıl arasında yaşamaktadır. Ataköy 3-4.kısım mahallesinde oturanların %33.33'ü 21 yılın üzerinde o mahallede yaşarken, %25'i 6-10 yıldır orada yaşamaktadır.

TABLO 4.14 Mahallelilerin Mahallede Oturma Süresi

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
0-5 Yıl	3	10,00	12	20,00	14	23,33
6-10 Yıl	9	30,00	15	25,00	14	23,33
11-15 Yıl	1	3,33	5	8,33	11	18,33
16-20 Yıl	1	3,33	8	13,33	7	11,67
21 Yıl Ve Üzeri	16	53,33	20	33,33	14	23,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahallede oturma sürelerine paralel olarak, daha önce oturduklarına yönelik bilgiler Tablo 4.15’de izlenebilmektedir. Elde edilen sonuç, deneklerin daha önce de aynı semt’te oturduklarını göstermektedir.

Gecekondü bölgesinde oturanların %70’i daha önce de Beşiktaş Bölgesinde, Firuzağa bölgesinde yaşayanların %58.97’si Beyoğlu Bölgesinde ve Ataköy 3-4.kısım mahallesinde ise %56’sı Bakırköy Bölgesinde oturduklarını belirtmiştir.

TABLO 4.15 Mahallelilerin Daha Önce İstanbul’da Oturdukları Semt

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Bakırköy Bölgesi	0	0,00	28	56,00	1	2,56
Bahçelievler Bölgesi	1	5,00	2	4,00	0	0,00
Beşiktaş Bölgesi	14	70,00	5	10,00	2	5,13
Beyoğlu Bölgesi	0	0,00	0	0,00	23	58,97
Eminönü Bölgesi	0	0,00	0	0,00	1	2,56
Fatih Bölgesi	0	0,00	12	24,00	5	12,82
Sarıyer Bölgesi	3	15,00	0	0,00	1	2,56
Şişli Bölgesi	0	0,00	1	2,00	2	5,13
B.Paşa Bölgesi	2	10,00	2	4,00	4	10,26
Toplam	20	100.00	50	100.00	39	100.00

Bu mahallelerde oturanların, İstanbul’a hangi bölgeden geldikleri Tablo 4.16’da yer almaktadır. Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesinin %63.33’ü Karadeniz Bölgesinden, Firuzağa mahallesi’nin %45’i Güney-Doğu Anadolu’dan, İstanbul’a yerleşirken, Ataköy 3-4.kısım mahallesi’nin %45’inin İstanbul doğumlu olduğu tespit edilmiştir.

TABLO 4.16 Mahallelilerin İstanbul'a Nereden Geldiği

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
İstanbul Doğumlu	5	16,67	27	45,00	20	33,33
Marmara Bölgesi	1	3,33	6	10,00	4	6,67
Karadeniz Bölgesi	19	63,33	3	5,00	3	5,00
İç Anadolu Bölgesi	1	3,33	7	11,67	6	10,00
Güney-Doğu Anadolu Bölgesi	4	13,33	9	15,00	27	45,00
Ege Bölgesi	0	0,00	2	3,33	0	0,00
Yurtdışı	0	0,00	6	10,00	0	0,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Çalışma alanı olarak belirlenen Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesi, Firuzağa mahallesi ve Ataköy 3-4.kısım mahallesinin sosyo-ekonomik ve demografik bilgilerinin genel dağılımından elde edilen tanımlayıcı özet bilgileri Tablo 4.17'de verilmektedir.

TABLO 4.17 Mahalleleri Tanımlayıcı Özet Tablo

MAHALLE	ARNAVUTKÖY	ATAKÖY	FIRUZAGA
Denek Sayısı	30	60	60
Kadın Denek Sayısı	28	40	30
Eğitim	%70'i İlkokul	%55'i Üniversite	%46.67'si İlkokul
Gelir	%70'i 51-150 Milyon	%33.33'ü 151-250 Milyon	%71.67'si 51-150 Milyon
Meslek	%87'si Ev Hanımı	%33.33'ü Ev Hanımı	%45'i Esnaf
Yaş	%36.67'si <30	%28.33'ü 31-40 Yaş	%30'u 31-40 Yaş
Kat adedi	%93.33'ü 1-2 Kat	%96.67'si 5-6 Kat	%38.33'ü 5-6 Kat
Mülkiyet Sahipliği	%80'i Ev Sahibi	%76.67'si Ev Sahibi	%63.33'ü Ev Sahibi
Aile Yapısı	%86.67'si Çekirdek Aile	%83.33'ü Çekirdek Aile	%73.33'ü Çekirdek Aile
Otomobil Sahipliği	%43.33'ü Otomobil Sahibi	%66.67'si Otomobil Sahibi	%30'u Otomobil Sahibi
Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	%40'ı 5-6 Kişi	%63.33'ü 5-6 Kişi	%46.67'si 3-4 Kişi
Hanede Çalışan Kişi Sayısı	%52'si 1 Kişi	%58.18'i 1 Kişi	%53.70'i 1 Kişi
Çalışılan Semt	%63.64'ü Beşiktaş Böl.	%26.42'si B.evler Böl.	%80.77'si Beyoğlu Böl.
Oturma Süresi	%53.33'ü 21+yıl	%33.33'ü 21+yıl	%23.33'ü 21+yıl
Daha Önce Oturulan Bölge	%70'i Beşiktaş Böl.	%56'sı Bakırköy Böl.	%58.97'si Beyoğlu Böl.
İstanbul'a Geline Bölge	%63.33'ü Karadeniz Böl.	%45'i İst. Doğumlu	%45'i Güney-Doğu Anadolu

Özet tablo 'da yer alan bilgiler, toplam yanıtlar içinde oransal olarak en fazla olanları içermektedir.

4.3.2 Mahallelerdeki Sosyo Ekonomik Yapının Göstergelerle Analizi

Göstergeler dört ana grupta ele alınmıştır. Bunlar sosyo-ekonomik statü değerleri (SES), sosyal ağ puanı değerleri (SAP), komşuluk ilişkileri puanı değerleri (KİP) ile toplumsal duyarlılık puanı değerleri (TDP)'dir.

I. Sosyo-Ekonomik Statü Puanı (SES)

SES değerleri 4 faktörden hareketle belirlenmiştir. Bu faktörler anket formunda yer alan Kişisel Bilgiler grubundan Eğitim Faktörü, Gelir Faktörü, İş Faktörü, Konut Alanı Tipi Faktörleridir. SES grupları faktörlere verilen endekslerle tespit edilmiştir. Endeksler, mevcut SES endeksleri açısından ilk çalışmalardan biri olan ve en fazla değinilen Warner'ın belirlediği endekslere paralel bir yöntemle uygulanmıştır.

Warner'ın SES'yü belirleyen grupları ise; Meslek, Gelir Kaynağı, Ev Tipi, Konut Alanı Özellikleri olmak üzere dört grupta ele almıştır. İstatistiksel bir metodla, her bir özelliğin ağırlık puanını belirleyip (olumlulardan-olumsuz özelliklere doğru artan bir puanlamayla), elde edilen toplam puanı belli katsayılarla çarparak (Meslek 4 ile, Gelir Kaynağı 3 ile, Ev Tipi 3 ile, Konut Alanı 2 ile çarpılmıştır) SES derecesi belirlenmiştir.

Benzer şekilde çalışma alanında izlenen yol ise, SES gruplarını oluşturan özelliklerin kendi içlerinde olumsuzdan-olumluya doğru artan bir puanlama yöntemi ile her bir mahallenin SES değerleri belirlenmesidir. SES'yü belirleyecek olan değişkenler yukarıda belirtildiği gibi, Eğitim, Gelir, Meslek ve Konut Alanı özelliğidir. Bu dört değişkenin anket sonuçlarından alınan kişisel bilgiler doğrultusunda elde edilen gruplamalar, kendi içlerinde puanlanmıştır. Buna göre ;

Eğitim	Aldığı Puan
Okur-yazar değil.	1
İlkokul	1
Ortaokul	2
Lise	3
Üniversite	4

Gelir	Aldığı Puan
<50	1
51-150	1
151-250	2
251-350	2
351-450	3
451-550	4
551+	4

Meslek	Aldığı puan
Ev Hanımı	1
Emekli	1
Memur	2
Esnaf	2
Serbest	3

Konut Alan Tipi	Aldığı Puan
Gecekondu	1
Müstakil	2
Apartman	3
Toplu Konut	4

Ankete katılan her kişi, özelliklerine göre puanlanarak toplam bir değer almıştır. Bağımsız değişkenlere verilen katsayılar ise, Meslek 1, Gelir 0.75, Eğitim 0.5, Konut Alanı Özelliği 0.5 olarak kullanılmıştır. UNDP'nin belirlediği 1998 yılı Beşeri Gelişim Endeksinde, Türkiye için belirlenen eğitim katsayısı 0.7504'tür (UNDP 1998). Özelliklerin sonuçlarını katsayılar ile çarptıktan sonra elde edilen toplam değerler arasında kırılma noktaları belirlenmiş ve SES için üç grup ortaya çıkmıştır.

C-SES Grubu : Düşük Sosyo Ekonomik Statü Grubu

B-SES Grubu : Orta Sosyo Ekonomik Statü Grubu

A-SES Grubu : Yüksek Sosyo Ekonomik Statü Grubu

Her üç mahalle, anketlerden aldığı minimum ve maximum puanlar doğrultusunda SES’de belirlenen gruplarda yer almaktadır. Buna göre Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesi C-SES grubunda yer almaktadır. Firuzağa B-SES’de, Ataköy 3-4. kısım mahallesi ise A-SES grubunda yer almıştır.

Sonuç olarak Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesinin SES düzeyi düşük, Firuzağa mahallesi SES düzeyi orta ve Ataköy 3-4. kısım mahallesi SES düzeyi yüksek değerdedir (Tablo 4.18).

TABLO 4.18 Mahallelere Göre SES Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	N	%	n	%
C SES Grubu	30	100,00	0	0,00	16	26,67
B SES Grubu	0	0,00	21	35,00	39	65,00
A SES Grubu	0	0,00	39	65,00	5	8,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

SES değerleri, bireylerin sosyal ağlarını genişletmelerinde, komşuluk ilişkilerini yoğunlaştırmalarında ve toplumsallaşmayı güçlendirmede önemli etkiye sahiptir. Yapılan araştırmalar SES’sü yüksek bireylerin mahalleleri içinde sosyal ağlarının daha geniş olduğunu, ancak SES’sü düşük bireylerin mahalleleri içinde komşularıyla daha yoğun bir ilişkide oldukları sonucunu çıkarmıştır (Campbell, Barrett, 1992).

Bu doğrultuda araştırmada üç mahalle için beklenen değerler, düşük SES'ye sahip Arnavutköy Mahallesi gecekondu bölgesinde Sosyal ağı puanının orta, komşuluk ilişkisi ve toplumsal duyarlılık puanının güçlü çıkması;

Firuzaga mahallesinde sosyal ağın, komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın zayıf,

Ataköy 3-4. kısım mahallesinde ise sosyal ağın yüksek ancak komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın zayıf çıkmasıdır.

Sosyal Ağ, Komşuluk İlişkileri ve Toplumsal Duyarlılık puanları SES puanında olduğu gibi, her üç grubun içinde yer alan anket sorularının yanıtları doğrultusunda puanlanarak belirlenmiştir.

II. Sosyal Ağ Puanı (SAP)

Sosyal ağ puanı, ankette yer alan Sosyal ağ soruları doğrultusunda (18 no'lu soru ile 29 no'lu soru arasında) Evet-Hayır yanıtı sorularda, Evet yanıtları 1 puan, Hayır yanıtları 0 puan, 5 skalalı sorularda ise olumsuz yanıtlar olumlu yanıtla doğru 1,2,3,4,5 puan, açık uçlu sorularda ise, yanıtlar gruplanarak benzer şekilde puanlama yapılmıştır.

Sosyal ağ puanını oluşturan sorulardan "boş zamanını mahalle içinde değerlendirme sorusuna" Arnavutköy Mahallesi Gecekondu Bölgesi %90 ile evet yanıtı verirken, Firuzaga Mahallesi %58.33, Ataköy 3-4. kısım Mahallesi ise %55 ile evet yanıtını vermiştir (Tablo 4.19).

TABLO 4.19 Mahallelilerin Boş Zamanı Mahalle İçinde Geçirme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Evet	27	90,00	33	55,00	35	58,33
Hayır	3	10,00	27	45,00	25	41,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Otomobil sahipliği, gelir, eğitim, bireylerin boş zamanlarını mahalle dışındaki aktivitelere katılmayı sağlayacağından, gecekondü bölgesinde boş zamanın mahalle içinde geçirme oranı daha yüksek değerde çıkmıştır. Bu noktada Tablo 4.20’de görülen SES gruplarına göre boş zamanı mahallede değerlendirme dağılımı önem taşımaktadır. SES grubu düşük olan (C-SES) deneklerin %78.26’sı boş zamanını mahalle içinde geçirirken, SES’sü orta olan deneklerin %58.33’ü mahallede geçirmektedir. SES değeri yüksek (A-SES Grubu) olan deneklerin %54.55’i boş zamanlarını mahalleleri içinde değerlendirmektedir.

TABLO 4.20 SES Grubuna Göre Boş Zamanı Mahallede Geçirme

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Evet	24	54,55	35	58,33	36	78,26
Hayır	20	45,45	25	41,67	10	21,74
Toplam	44	100.00	60	100,00	46	100.00

Sosyal ağ puanında Mahalleyi Tanımlayabilme büyük önem taşımaktadır. Mahalleyi tanımlamalarını istediğimiz deneklerden alınan cevaplar 6 grupta toplanmıştır. Bunlar; Komşuluk, Yaşadığım Yer, Konut Bölgesi, Huzur ve Güven, Ortak Paylaşım ve diğer yanıtlarıdır.

Tablo 4.21’de görüldüğü gibi Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesinin %53.33’ü mahalle tanımını Komşuluk olarak yanıtlarken %20’si Huzur ve Güven olarak yanıtlamıştır.

TABLO 4.21 Mahallelere Göre Mahalle Tanımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Komşuluk	16	53,33	24	40,68	32	54,24
Yaşadığım Yer, Çevre	1	3,33	18	30,51	13	22,03
Konut Bölgesi	1	3,33	9	15,25	7	11,86
Huzur Ve Güven	6	20,00	4	6,78	1	1,69
Ortak Paylaşım	1	3,33	4	6,78	6	10,17
Diğer	5	16,67	0	0,00	0	0,00
Toplam	30	100.00	59	100.00	59	100.00

Firuzağa Mahallesi'nde deneklerin %54.24'ü Komşuluk yanıtını, %22'si yaşadığım yer yanıtını, Ataköy 3-4. kısım mahallesi'nde ise %40.68'i Komşuluk, %30.51'i Yaşadığım Yer yanıtını vermiştir.

Ortak donatıların bulunduğu konut bölgesi olan 'Mahalle' birimi için tanımlamalar içinde Konut Bölgesi ve Ortak Paylaşım yanıtlarının mahalleler bazında yüzdeleri, gecekondü yerleşimde her iki yanıt içinde %3.33'tür.

Firuzağa mahallesi'nde ise %11.86 Konut Bölgesi yanıtı, %10.17 Ortak Paylaşım yanıtıdır. Ataköy 3-4. kısım mahallesi için ise %15.25 Konut Bölgesi, %6.78 Ortak Paylaşım yanıtları olmuştur.

SES grupları doğrultusunda, mahalle tanımlarının dağılımı, düşük sosyo ekonomik statüsündeki deneklerin %60'ı Komşuluk yanıtını verirken, sosyo ekonomik statüsü orta olan deneklerin %53.33'ü Komşuluk, %21.67'si yaşadığım Yer olarak yanıt vermiştir. Yüksek sosyo ekonomik statüdeki deneklerin %39.53'ü Yaşadığım Yer, %30.23'ü Komşuluk yanıtını vermiştir (Tablo 4.22)

TABLO 4.22 SES Grubuna Göre Mahalle Tanımı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Komşuluk	13	30,23	32	53,33	27	60,00
Yasadığım Yer, Çevre	17	39,53	13	21,67	2	4,44
Konut Bölgesi	8	18,60	7	11,67	2	4,44
Huzur Ve Güven	3	6,98	2	3,33	6	13,33
Ortak Paylaşım	2	4,65	6	10,00	3	6,67
Diğer	0	0,00	0	0,00	5	11,11
Toplam	43	100,00	60	100,00	45	100,00

Sosyal ağ puanında önemli yeri olan diğer bir anket sorusu ise, deneklerin mahalle idari sınırını belirleyip belirleyemeyecekleridir. Burada bireylerin mahalle içi ağlarının, fiziksel büyüklük açısından geleneksel değerlerde mi olduğu, yoksa günümüzdeki mahalle fiziki büyüklük ölçülerini dikkate aldıkları doğrultuda mı olduğudur. Buna göre Tablo 4.23'de Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesindeki deneklerin %83.33'ünün Mahalle sınırını belirleyemediği, Firuzağa Mahallesi deneklerin %61.67'sinin Mahalle sınırını belirleyebildiği ve Ataköy 3-4. kısım mahallesinde deneklerin %65'inin Mahalle İdari Sınırını belirleyebildiğini görmekteyiz.

TABLO 4.23 Mahallelerin Mahalle Sınırını Belirleme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	N	%
Evet	5	16,67	39	65,00	37	61,67
Hayır	25	83,33	21	35,00	23	38,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahalle Sınırını belirleyemeyenlerin verdiği yanıtlar genelde, sokağı, birkaç sokağı içeren bir alt bölgeyi yani aşına olduğu çevreyi sınır kabul etme şeklindedir. Kısaca geleneksel mahalle büyüklüğünde olduğu gibi 20-30 ev'lik bir bölgeyi kapsamaktadır.

TABLO 4.24 SES Grubuna Göre Mahalle Sınırını Belirleme Durumu

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Evet	33	75,00	40	66,67	8	17,39
Hayır	11	25,00	20	33,33	38	82,61
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

Geleneksel yaşayışın yanında ayrıca SES'yü belirleyen eğitimin ve mesleğin de mahalle İdari Sınırı tanımlama da önemi vardır. Tablo 4.24 SES gruplarına göre bir dağılımı içermektedir. Buna göre C-SES grubundaki deneklerin %82,61'i Mahallesinin İdari Sınırını belirleyemezken, B-SES grubunun %66,67'si ve A-SES grubunun %75'i mahalle sınırını belirleyebilmektedir. Bu sonuç, C-SES grubunda olan Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesi yerleşiminin geleneksel görüşte, düşük gelir grubu ve eğitimi olmayan (Ev hanımı) kişilerin oluşturduğunu doğrulamaktadır.

Mahalle Sınırını belirlemeye paralel olarak deneklerden Mahallesinde bulunan fonksiyonları saymaları istendiğinde, gecekondü yerleşiminde 30 denek içinden yalnızca 7'si yanıt verirken, bunlardan biri günlük alışveriş merkezi, eğitim kurumu ve sosyal tesisi sayabilmiştir.

Firuzğa Mahallesi'nde ise 60 kişiden 34'ü yanıt verebilmiş ve 21 denek yalnızca sokağında bulunan günlük alışveriş için kullandığı bakkalı sayabilmiştir. Tüm fonksiyonları sayabilen kişi sayısı 2'dir.

Ataköy 3-4. kısım mahallesinde ise 60 denekten 52'si fonksiyonları belirleyebilmiş ve bunlardan 13'ü günlük alışveriş merkezi, eğitim kurumu ve park alanı olarak yanıt verirken, 9'u idari kurum olan Muhtarı da dikkate alarak hemen hemen tüm fonksiyonları saymıştır (Tablo 4.25).

TABLO 4.25 Mahallelilerin Mahallede Bulunan Fonksiyonları Belirlemesi

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzğa	
	n	%	n	%	n	%
Günlük Alış-Veriş Merkezi	1	14,29	9	17,31	21	61,76
Eğitim Kurumu	2	28,57	0	0,00	0	0,00
Park	0	0,00	2	3,85	1	2,94
Sosyal Tesis	1	14,29	0	0,00	7	20,59
GAM, EK	2	28,57	3	5,77	0	0,00
GAM, P	0	0,00	7	13,46	1	2,94
GAM, ST	0	0,00	1	1,92	1	2,94
GAM, EK, P	0	0,00	13	25,00	0	0,00
GAM, EK, ST	1	14,29	8	15,38	1	2,94
GAM, EK, İdari Kurum	0	0,00	9	17,31	0	0,00
Diğer	0	0,00	0	0,00	2	5,88
Toplam	7	100.00	52	100.00	34	100.00

Mahallede bulunan fonksiyonları sayabilme, bireyin mahalle içi ağ alanının genişliği ölçüsündedir. Mahalledeki bireysel ağ alanı ne kadar genişse, bireyin mahalleyi tanıma ve tanımlaması da o derece geniştir. Bireysel ağ

genişliğinin SES ile doğru orantılı olmasından dolayı, SES gruplarının Mahalledeki fonksiyonları hangi derece de sayabildikleri önem taşımaktadır. Tablo 4.26 SES gruplarına göre Mahallede bulunan fonksiyonları belirleme dağılımıdır. Görüldüğü gibi SES'sü düşük olanların (C-SES Grubu) %58.82'si, SES'sü orta düzeyde olanların %44.44'ü mahallesindeki fonksiyonlardan yalnızca konut yakın çevresinde mahalle bakkalı niteliğindeki günlük alışveriş merkezini sayabilmektedir.

TABLO 4.26 SES Grubuna Göre Fonksiyonları Belirleme

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Günlük Alış-Veriş Merkezi	5	12,50	16	44,44	10	58,82
Eğitim Kurumu	0	0,00	0	0,00	2	11,76
Park	2	5,00	1	2,78	0	0,00
Sosyal Tesis	4	10,00	3	8,33	1	5,88
GAM, EK	1	2,50	2	5,56	2	11,76
GAM, P	5	12,50	3	8,33	0	0,00
GAM, ST	1	2,50	1	2,78	0	0,00
GAM, EK, P	11	27,50	2	5,56	0	0,00
GAM, EK, ST	4	10,00	4	11,11	2	11,76
GAM, EK, İdari Kurum	7	17,50	2	5,56	0	0,00
Diğer	0	0,00	2	5,56	0	0,00
Toplam	40	100.00	36	100.00	17	100.00

Oysa SES düzeyi yüksek olan (A-SES Grubu) bireylerin %12.50'si yalnızca günlük alışveriş merkezini tanımlarken, %27.50'si buna ek olarak eğitim kurumlarını ve ortak kullanılan park alanını sayabilmektedir.

Bu da gösteriyor ki SES düzeyi yükseldikçe mahalle içi fonksiyonları kullanma ve tanıma da artmaktadır.

Sosyal ağ puanını belirleyen diğer bir değişken ise “**Mahalledeki Memnuniyet**” olmaktadır. Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesinde yaşayanların %73.33’ü, Firuzağa Mahallesinin % 81.67’si, Ataköy 3-4. kısım mahallesinin ise %98.33’ü mahallesinde yaşamaktan memnun olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.27). Memnuniyetin plansız yerleşimden, planlı yerleşime doğru daha fazla olması, mevcut sosyal ve teknik donatıların daha çok ve düzenli olmasından kaynaklanmaktadır.

TABLO 4.27 Mahallelilerin Mahalledeki Memnuniyet Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Evet	22	73,33	59	98,33	49	81,67
Hayır	8	26,67	1	1,67	11	18,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahalle içi memnuniyetin sosyal ve teknik donatılar dışında, mahalledeki **Komşuluk İlişkileri** ile bağlantısında, Tablo 4.28’te görüldüğü gibi gecekondu yerleşim bölgesinde % 56.67.2lik bir oranla ‘çok iyi’ olduğu, % 30’luk bir bölüm ise ‘iyi’ olduğu görüşünde iken Firuzağa mahallesindeki deneklerin % 41.67’sinin komşuluk ilişkilerinin ‘ne iyi-ne kötü’ olduğu, % 31.67’si ise ‘iyi’ olduğu görüşündedir. Ataköy 3.-4. Kısım mahallesinde ise. % 50’lik bir değerle komşuluk ilişkilerinin ‘iyi’ olduğu belirtilirken, %38.33’ü ‘ne iyi - ne kötü olduğu kanısındadır. Burada izlenen önemli bir nokta, komşuluk ilişkilerinin gecekondu yerleşiminden, Toplu Konut yerleşimine doğru

zayıfladığıdır. Gecekondü bölgesinde oturanların büyük çoğunluğu yakın akraba durumundadır. Firuzağa mahallesinde ise akrabalık sayısı düşerken, yabancılaşma artmaktadır. Bu nedenle komşular arasındaki ilişkide daha fazla resmiyet oluşmaktadır. Ataköy 3.-4. Kısım mahallesinde kadın çalışan nüfusunun ve genelde mahalle dışı aktivitelerin fazla olmasından dolayı komşuluk ilişkilerinde yoğunlaşma görülmemektedir.

TABLO 4.28 Mahallelilere Göre Komşuluk İlişkileri

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Çok İyi	17	56,67	4	6,67	14	23,33
İyi	9	30,00	30	50,00	19	31,67
Ne İyi Ne Kötü	1	3,33	23	38,33	25	41,67
Kötü	2	6,67	2	3,33	2	3,33
Çok Kötü	1	3,33	1	1,67	0	0,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahalledeki sosyal ağ durum analizini içeren bu anket sorularının yanıtları, aldıkları puanlar doğrultusunda “Sosyal Ağ Puanını” (SAP) oluşturmuştur. Puanların frekans dağılımından kırılma noktaları belirlenip SAP grupları elde edilmiştir. Buna göre Tablo 6.29’da verildiği gibi, sosyal ağ puanı çok yüksek (A+ SAP Grubu) , sosyal ağ puanı çok düşük (D SAP Grubu),sosyal ağ puanı yüksek (A SAP Grubu), sosyal ağ puanı orta (B SAP Grubu) ve sosyal ağ puanı düşük (C SAP Grubu) olarak belirlenmiştir.

TABLO 4.29 Mahallelere Göre SAP Grubu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
A+ SAP Grubu	2	6,67	3	5,00	1	1,67
A SAP Grubu	6	20,00	33	55,00	13	21,67
B SAP Grubu	10	33,33	19	31,67	12	20,00
C SAP Grubu	11	36,67	4	6,67	31	51,67
D SAP Grubu	1	3,33	1	1,67	3	5,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Mahallelerin sosyal ağ puanı grubunda aldıkları değerler ise Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesi %36.67'lik bir değerle düşük sosyal ağ puanında (C SAP Grubu), %33.33'ü orta sosyal ağ puanında (B SAP Grubu) yer almaktadır.

Firuzağa Mahallesi %51.67 ile düşük sosyal ağ puanında (C SAP Grubu) yer alırken, orta sosyal ağ puanı %20 değerindedir. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesiinde sosyal ağ puanı %55 ile yüksek (A SAP Grubu), %31.67 ile orta düzeyindedir.

Sosyo-ekonomik statü değerlerine göre sosyal ağ puanının dağılımı Tablo 4.30'da görüldüğü gibi, genel olarak sosyo-ekonomik statü düzeyi yüksek olan grupların sosyal ağ puanı da yüksek, sosyo-ekonomik düzeyi orta olan grubun sosyal ağ puanı düşük, sosyo-ekonomik statü düzeyi düşük olan grubun da sosyal ağ puanı düşük durumdadır.

TABLO 4.30 SES Grubuna Göre SAP Grubu

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
A+ SAP Grubu	2	4,55	2	3,33	2	4,35
A SAP Grubu	26	59,09	16	26,67	10	21,74
B SAP Grubu	14	31,82	13	21,67	14	30,43
C SAP Grubu	2	4,55	26	43,33	18	39,13
D SAP Grubu	0	0,00	3	5,00	2	4,35
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

III. Komşuluk İlişkileri Puanı (KİP)

Sosyo ekonomik statü değeri, mahalle biriminde bireylerin komşularıyla olan ilişkilerinde belirleyici bir unsurdur. Bu nedenle oluşturulacak “Komşuluk İlişkileri Puan” gruplarının, SES puan grupları ile sorgulanması önem kazanmaktadır. Komşuluk ilişkileri puanı anket formunda yer alan 30. Soru ile 41. Soru arasındaki değişkenlere verilen yanıtlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Puanlama benzer bir şekilde SES ve SAP’da olduğu gibi,

- Evet-Hayır’lı yanıtlarda Evet 1, Hayır 0,
- 5 skalalı yanıtlarda olumsuz yanıtta olumlu yanıtla doğru artan bir şekilde (1 puan Hiç, 2 puan Gerektiğinde, 3 puan Çok Seyrek, 4 puan Haftada 1-2 gün, 5 puan Hemen Hemen Her Gün),
- Açık uçlu sorularda ise verilen yanıtların kendi içinde gruplandıktan sonra oluşturulan skalalar doğrultusunda puanlanmıştır.

Her bir denek’in verdiği yanıtlar puanlanarak alınan frekans dağılımından kırılma noktaları saptanmış ve bu kırılma noktaları doğrultusunda komşuluk ilişkileri puanı (KİP) gruplanmıştır.

TABLO 4.31 Mahallelilere Göre Ortalama Konuşulan Kişi Sayısı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
10 Kişiden Az	3	10,00	6	10,71	10	17,54
11-30 Kişi Arası	7	23,33	16	28,57	18	31,58
31-50 Kişi Arası	6	20,00	17	30,36	14	24,56
51-70 Kişi Arası	1	3,33	2	3,57	0	0,00
91-110 Kişi Arası	7	23,33	7	12,50	8	14,04
111 Kişiden Çok	6	20,00	8	14,29	7	12,28
Toplam	30	100.00	56	100.00	57	100.00

Bireyin mahallesi içinde kurduğu ağ ve ilişkileri, sohbet etme ya da selamlaşma amacı ile konuştuğu kişi sayısı ile orantılı olarak artmaktadır. Bu nedenle çalışmada ankete katılan deneklere mahalleleri içinde yaklaşık kaç kişi ile konuştuğu sorulmuştur. Ancak Tablo 4.31’de de görüldüğü gibi konuşulan kişi sayısı bakımından bir yoğunlaşma elde edilememiştir. Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesinde ankete katılanların %23.33 11-30 kişi ve yine %23.33’ü 91-110 kişi ile konuşurken, Firuzağa Mahallesi deneklerin %31.58’i 11-30 kişi, %24.56’sı 31-50 kişi ile konuşmaktadır. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesi ise %30.36’lık bir yoğunlukla 31-50 kişi ve %28.57’lik bir oranın ise 11-30 kişi ile konuştuğu sonucu ortaya çıkmıştır. Konuşulan kişi sayısının 100’ün üzerinde olan grup Gecekondü Mahallesi yüksek diğer iki mahallede düşük seviyesindedir.

TABLO 4.32 Mahallelilerin Kapı Komşu İle Konuşma Sıklığı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	28	93,33	27	45,00	39	65,00
Haftada 1-2 Gün	2	6,67	15	25,00	10	16,67
Çok Seyrek	0	0,00	6	10,00	4	6,67
Gerektiğinde	0	0,00	9	15,00	3	5,00
Hiç	0	0,00	3	5,00	4	6,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Komşuluk ilişkilerinin yoğunluğu mahalle sakinlerinin kapı komşuları ve mahalledeki diğer komşuları ile konuşma ve ziyaret etme sıklığı ile belirlenmektedir. Anket çalışmasında elde edilen genel sonuç, insanların komşularıyla çok sık konuştukları ancak çok seyrek ziyaret ettikleridir. Bu nedenle komşularla konuşma ve komşuları ziyaret etme sıklıkları ayrı ayrı ele alınmıştır.

TABLO 4.33 Mahallelilerin Kapı Komşuyu Ziyaret Etme Sıklığı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	16	53,33	7	11,67	12	20,00
Haftada 1-2 Gün	8	26,67	8	13,33	18	30,00
Çok Seyrek	2	6,67	14	23,33	12	20,00
Gerektiğinde	3	10,00	15	25,00	6	10,00
Hiç	1	3,33	16	26,67	12	20,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Tablo 4.32 ve Tablo 4.33 mahallelere göre kapı komşu ile konuşma ve ziyaret sıklığını içermektedir. Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesinde ankete katılanların %93.33'ü kapı komşusu ile hergün konuşurken, bu sayı kapı komşusunu hergün ziyaret etmede %53.33'lük bir orana düşmektedir. Firuzğa Mahallesi deneklerin kapı komşusu ile konuşma sıklığı %65 ile hemen hemen hergün olurken, ziyaret etme sıklığı %30 ile haftada 1-2 güne, %20 ile hergün ve yine %20 ile ziyaretin hiç yapılmadığı bir orana düşmektedir. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesi ise deneklerin %45'i kapı komşusu ile hergün konuşurken, %25'i haftada 1-2 gün konuşmaktadır. Ancak kapı komşuyu ziyaret etme oranı %26.67 ile hiç, %25 ile gerektiğinde, %23.33 ile çok seyrek olarak gerçekleşmektedir. Görüldüğü gibi SES düzeyi arttıkça kapı komşu ile görüşme sıklığı azalmaktadır.

TABLO 4.34 SES Grubuna Göre Kapı Komşuyla Konuşma Sıklığı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	19	43,18	36	60,00	39	84,78
Haftada 1-2 Gün	10	22,73	13	21,67	4	8,70
Çok Seyrek	6	13,64	4	6,67	0	0,00
Gerektiğinde	7	15,91	4	6,67	1	2,17
Hiç	2	4,55	3	5,00	2	4,35
Toplam	44	100.00	60	100,00	46	100.00

Tablo 4.34'de verildiği gibi SES düzeyi yüksek olan grubun %43.18'i kapı komşusu ile hemen hemen hergün konuşurken, SES düzeyi orta olan

grubun %60'ı hergün konuşmaktadır. SES düzeyi düşük olan grubun ise %84.78'i kapı komşusu ile hergün konuşmaktadır. Bu değerler kapı komşuyu ziyaret sıklığında ise, SES düzeyi yüksek grubun %27.27'si hiç görüşmezken, %20.45'i gerektiği zaman ziyaret etmektedir.

Oysa SES düzeyi orta olan grubun %33.33'ü kapı komşusunu an az haftada 1-2 gün ziyaret etmektedir. SES düzeyi düşük olan grubun %43.48'i kapı komşusunu hergün ziyaret etmektedir (Tablo 4.35).

TABLO 4.35 SES Grubuna Göre Kapı Komşuyu Ziyaret Etme Sıklığı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	6	13,64	9	15,00	20	43,48
Haftada 1-2 Gün	3	6,82	20	33,33	11	23,91
Çok Seyrek	14	31,82	7	11,67	7	15,22
Gerektiğinde	9	20,45	12	20,00	3	6,52
Hiç	12	27,27	12	20,00	5	10,87
Toplam	44	100	60	100,00	46	100,00

Mahalledeki diğer komşularla konuşma ve ziyaret etme sıklığı, kapı komşu ile konuşma ve ziyaret etme sıklığına göre büyük düşüş göstermektedir. Kapı komşu, bireylerin istem dışı da olsa, kendi evine giriş çıkışlarında (gün içinde en az bir kez) karşılaşabilecekleri bir ilişki oluşturmaktadır. Apartmandaki ya da mahalledeki diğer komşularla ilişkiler ise, ortak kullanılan mekanlarda karşılaşmalar dışında, bireylerin tercihleri doğrultusunda gelişmektedir.

Özellikle Tablo 4.36'da görülen konuşma sıklığı, tesadüfi karşılaşmalar doğrultusundadır. Buna göre genel olarak bakılacak olursa, Arnavutköy

Mahallesi gecekondü bölgesinde deneklerin %33.33'ü diğér komşuları ile haftada 1-2 gün konuşurken, %39'u hergün konuşmaktadır. Firuzağa Mahallesiinde %30'luk bir kesim diğér komşularla hergün, %25'i ise haftada 1-2 gün konuşmaktadır. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesiinde ise deneklerin %53.33'ü diğér komşuları ile haftada 1-2 gün konuşmaktadır.

TABLO 4.36 Mahallelilerin Diğér Komşularla Konuşma Sıklığı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	9	30,00	6	10,00	18	30,00
Haftada 1-2 Gün	10	33,33	32	53,33	15	25,00
Çok Seyrek	5	16,67	11	18,33	12	20,00
Gerektiğinde	6	20,00	7	11,67	10	16,67
Hiç	0	0,00	4	6,67	5	8,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Konuşmaya oranla daha seyrek olan ziyaret etme sıklığı Tablo 4.37'de yer almaktadır. Gecekondü Mahallesiinde haftada 1-2 gün olan konuşma sıklığı %43.33'lük bir oranla diğér komşuları gerektiğinde ziyaret etme durumuna düşmüştür. Firuzağa Mahallesiinde deneklerin %33.33'ü diğér komşularını hiç ziyaret etmez iken, %21.67'si gerektiğinde ziyaret etmektedir. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesiinde ise %51.67'lik bir oran diğér komşularını gerektiğinde ziyaret ederken, %23.33" hiç ziyaret etmemektedir.

TABLO 4.37 Mahallelilerin Diğer Komşuyu Ziyaret Etme Sıklığı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	3	10,00	2	3,33	6	10,00
Haftada 1-2 Gün	2	6,67	7	11,67	9	15,00
Çok Seyrek	9	30,00	6	10,00	12	20,00
Gerektiğinde	13	43,33	31	51,67	13	21,67
Hiç	3	10,00	14	23,33	20	33,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Burada dikkati çeken nokta, kent merkez mahallesi olan Firuzaga mahallesinde diğer komşularla olan ilişkinin, Ataköy 3.-4. Kısım mahallesine oranla daha düşük seviyede olduğudur. Yüz yüze yapılan görüşmelerden, elde edilen sonuçlar Merkez dokunun yaşayanlar açısından sürekli değiştiği, güvensizliğin ve yabancılaşmanın arttığı yönünde olmasıdır. Bu nedenle SES grubunda orta düzeyde yer alan Firuzaga mahallesinde, A SES grubuna göre diğer komşuları ziyaret etme sıklığından daha düşük seviyelerdedir. Buna göre diğer komşuları ziyaret etme sıklığı A SES grubunda %45.45 ile 'Gerektiğinde' B SES grubunda %33.33 ile 'Gerektiğinde' ve C SES grubunda %36.96 ile 'Gerektiğinde' şeklindedir (Tablo 4.39).

TABLO 4.38 SES Grubuna Göre Diğer Komşularla Konuşma Sıklığı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	6	13,64	12	20,00	15	32,61
Haftada 1-2 Gün	20	45,45	24	40,00	13	28,26
Çok Seyrek	10	22,73	8	13,33	10	21,74
Gerektiğinde	5	11,36	11	18,33	7	15,22
Hiç	3	6,82	5	8,33	1	2,17
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

Diğer komşularla konuşma sıklığı ise A SES grubunda %45.45 ile 'Haftada 1-2 gün', B SES grubunda % 40 ile 'Haftada 1-2 Gün', C SES grubunda ise %32.61 ile 'Hemen Hemen Her Gün' şeklinde belirlenmiştir (Tablo 4.38).

TABLO 4.39 SES Grubuna Göre Diğer Komşuları Ziyaret Etme Sıklığı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	3	6,82	4	6,67	4	8,70
Haftada 1-2 Gün	5	11,36	9	15,00	4	8,70
Çok Seyrek	4	9,09	10	16,67	13	28,26
Gerektiğinde	20	45,45	20	33,33	17	36,96
Hiç	12	27,27	17	28,33	8	17,39
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

Mahalle içi görüşmelere SES düzeyinde her üç grupta da bakıldığında, yalnızca hastalık, ölüm, düğün, resmi törenler gibi gerekli durumlarda yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle deneklerin daha sık görüşmeyi tercih ettikleri kişilerin belirlenmesi önem kazanmıştır. Bunlar;

- Aynı sosyo-ekonomik statü düzeyinde olanlar,
- Yalnızca arkadaş çevreleri,
- Yalnızca komşular,
- Aile ve akraba çevreleri
- Hiçbir ayırım yapmadan görüşenler olarak gruplanmıştır.

SES gruplarının ağırlıklı olarak hangi grupla görüşmeyi tercih ettikleri dağılımı Tablo 4.40'da verilmiştir.

TABLO 4.40 SES Grubuna Göre Görüşmeyi Tercih Ettikleri Gruplar

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
Ses Grubu Aynı Olanlar	7	33,33	8	17,78	1	3,85
Arkadaş	6	28,57	2	4,44	3	11,54
Komşu	1	4,76	3	6,67	2	7,69
Aile Ve Akraba Çevresi	2	9,52	8	17,78	9	34,62
Ayrıt Etmeyen	5	23,81	24	53,33	11	42,31
Toplam	21	100.00	45	100.00	26	100.00

Buna göre A SES grubunun %33.33'ü aynı sosyo-ekonomik statüde olan kişilerle ve %28.57'si arkadaş grubu ile görüştiklerini belirtmişlerdir. Bu grupta yer alan Ataköy 3.-4. Kısım mahallesi, komşu ve akraba ilişkisinden çok, arkadaş ve aynı seviyedeki insanlarla ilişki kurmaktadır.

B SES grubunda ise %53.33'lük bir bölüm görüşmek için hiç ayırım yapmadıklarını belirtirken, %17.78'si akraba tercihi yaparken, yine %17.78'si aynı sosyo-ekonomik seviyede olanlarla görüşmeyi tercih etmektedir.

B SES grubunda yer alan Firuzaga mahallesinin %45'inin esnaf olduğu düşünülürse, esnaf-mahalle halkı ilişkisinde ayırım yapılamadığı söylenebilir.

SES grubu düşük olan Gecekondü mahallesinde ise, deneklerin %42.31'i görüşmek için ayırım yapmazken, %34.62'si ailesi ve akrabaları ile görüşmeyi tercih etmektedir. Gecekondü bölgesi olması nedeniyle daha kapalı ve

birbirine daha fazla bağlanmış olan bu mahalledeki insanların diğer kişilerle olan ilişkilerinde daha mesafeli davranmaktadırlar.

Mahalle içi ilişkilerinin birebir olmasının yanında, tüm mahallelinin bir araya geldikleri mekanların hangi noktalarda ve toplanmanın ne sıklıkta olduğu, ilişki yoğunluğu açısından önem kazanmaktadır.

Mahalledeki ilişkilerin akrabalık bağından dolayı daha güçlü olduğu Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesinin %38.46'sı evlerde, %34.62'si sokakta toplanmaktadır (Tablo 4.41). Sokağı kullanma (kapı önü, ceviz ağacı altı gibi) köy dokusunun vermiş olduğu bir alışkanlıktır. Alan çalışması sırasında, gecekondu halkının sokağı, halı yıkama, kahve içme, sohbet etme şeklinde kullandıkları gözlenmiştir. Sokakta ya da evde toplanma sıklığı ise Tablo 4.42'de verildiği gibi, %57.69'luk bir yoğunlukla hergün olmaktadır.

TABLO 4.41 Mahallelilerin Toplanma Mekanları Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Bahçede	6	23,08	16	47,06	2	4,65
Sokakta	9	34,62	0	0,00	9	20,93
Evde	10	38,46	6	17,65	20	46,51
Ap.Toplantısında	0	0,00	11	32,35	0	0,00
Diğer	1	3,85	1	2,94	12	27,91
Toplam	26	100.00	34	100.00	43	100.00

Firuzağa mahallesindeki halkın toplanma mekanı çoğunlukla (%46.51) evlerde gerçekleşmektedir. Toplanma sıklıkları ise %37.21'lik bir oranla haftada 1-2 gündür.

TABLO 4.42 Mahallelilerin Toplanma Sıklığı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Hemen Hemen Hergün	15	57,69	5	14,71	14	32,56
Haftada 1-2	5	19,23	11	32,35	16	37,21
Çok Seyrek	2	7,69	4	11,76	5	11,63
Gerektiğinde	4	15,38	14	41,18	8	18,60
Toplam	26	100,00	34	100,00	43	100,00

Ataköy 3.-4. Kısım mahallesinde ise, bloklar arası ortak bahçelerin olmasından (bkz.harita 4.4) dolayı halkın %47.06'sı bahçede toplandığını belirtmiştir. Bunun yanında mahalledeki ilişkiler, daha çok gerektiği zaman oluştuğundan, %32.35'lik bir çoğunluk yılda 1-2 kez gerçekleşen apartman toplantılarında biraraya geldiklerini söylemişlerdir. Böylece toplanma sıklığı Tablo 4.42'de de görüldüğü gibi ancak gerekli görülen zaman dilimlerinde gerçekleşmektedir.

TABLO 4.43 Mahallelilerin Komşularından Yardım İsteme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Evet	26	86,67	46	76,67	47	78,33
Hayır	4	13,33	14	23,33	13	21,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Komşuluk ilişkilerinin boyutları, belli durumlarda karşılıklı yardım isteme yoluyla genişleyebilmektedir. Bu durumlar,

- Hastalık halinde
- Acil ev ihtiyaçlarında
- Evdeki küçük tamirlerde
- Özel problemlerde yardım isteme şeklindedir.

TABLO 4.44 Hastalık Halinde Yardım İsteme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Evet	25	83,33	44	75,86	45	75,00
Hayır	5	16,67	14	24,14	15	25,00
Toplam	30	100.00	58	100.00	60	100.00

Genel olarak her üç mahalle de komşulardan yardım istemektedir. (Tablo 4.43). Arnavutköy mahallesi gecekondü bölgesi %86.67'si, Firuzaga mahallesi %78.33'ü, Ataköy 3.-4. Kısım mahallesi %76.67'si komşusundan yardım istemektedir.

TABLO 4.45 Acil Ev İhtiyaçlarında Yardım İsteme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Evet	23	76,67	35	60,34	45	75,00
Hayır	7	23,33	23	39,66	15	25,00
Toplam	30	100.00	58	100.00	60	100,00

TABLO 4.46 Evdeki Küçük Tamirler İçin Yardım İsteme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Evet	16	53,33	10	17,86	38	63,33
Hayır	14	46,67	46	82,14	22	36,67
Toplam	30	100.00	56	100.00	60	100.00

Bu yardım isteme oranı hastalık durumunda ve acil ev ihtiyaçları için yardımı kapsarken, evdeki küçük tamirlerde Ataköy 3.-4. Kısım mahalesinde yardım istenmezken, özel problemlerde yine Ataköy 3.-4. Kısım mahallesindeki oran çoğunlukta olarak (%82.14) diğer iki mahallede yaklaşık %55'lik bir oranla yardım istememektedir (Tablo 4.44, 4.45, 4.46, 4.47).

TABLO 4.47 Özel Problemlerde Yardım İsteme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
Evet	14	46,67	10	17,86	27	45,00
Hayır	16	53,33	46	82,14	33	55,00
Toplam	30	100.00	56	100.00	60	100.00

Tüm bu ilişkilerin yanında, her üç mahallede yaşayanlara komşularıyla iletişim içinde olmalarını mı yoksa aile mahremiyetini mi tercih ettiklerini

sorusunu yönelttiğimizde aldığımız yanıtlar Tablo 4.48'de izlendiği gibi Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesindeki ankete katılanların %76.76'sı, Ataköy 3.-4. Kısım mahallesinde %81.67'si komşularıyla iletişim kurmayı tercih ettiklerini belirtirken, Firuzağa mahallesindeki deneklerin %61.67'si aile mahremiyetini tercih ettiklerini belirtmiştir. Firuzağa mahallesinin %45'inin Güney-Doğu Anadolu bölgesinden (Siirt,Bitlis) İstanbul'a yerleştikleri dikkate alındığında aile mahremiyetini tercih etmeleri yöresel kültürün bir sonucu olarak düşünülebilmektedir.

TABLO 4.48 Mahallelilerin İletişim – Aile Mahremiyeti Tercihi

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
İletişim Kurmak	23	76,67	49	81,67	23	38,33
Aile Mahremiyeti	7	23,33	11	18,33	37	61,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

SES grubuna göre iletişim veya aile mahremiyeti tercihinə baktığımızda ise, A SES grubunun %81.82'lik bir oranı komşularıyla iletişim kurmayı tercih ederken, B SES grubunun %55'i komşularıyla iletişimi tercih etmektedir. C SES grubunda ise komşularıyla iletişim kurmayı tercih edenlerin yüzdesi 56.52 olarak belirlenmiştir (Tablo 4.49).

TABLO 4.49 SES Grubuna Göre İletişim – Aile Mahremiyeti Tercihi

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
İletişim Kurmak	36	81,82	33	55,00	26	56,52
Aile Mahremiyeti	8	18,18	27	45,00	20	43,48
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

Komşuluk İlişkileri Puanını oluşturacak değişkenleri mahalleler bazında inceledikten sonra, her bir ankete bu grupta verilen puanlar toplanmış, kırılma noktalarından hareketle 5 Komşuluk İlişkileri Puan Grubu belirlenmiştir. Bunlar;

- A KİP Grubu: komşuluk ilişkileri çok yüksek olan grup
- B KİP Grubu: komşuluk ilişkileri yüksek olan grup
- C KİP Grubu: komşuluk ilişkileri orta olan grup
- D KİP Grubu: komşuluk ilişkileri düşük olan grup
- E KİP Grubu: komşuluk ilişkileri çok düşük olan gruptur.

Beş KİP grubunun hangi mahalleleri kapsadığını Tablo 6.50'de izlemekteyiz. Buna göre Amavutköy mahallesi gecekondü bölgesi komşuluk ilişkileri bakımından %50 ile B KİP grubunda yer almıştır. Firuzaga mahallesi %36.67, Ataköy 3.-4. Kısım mahallesi ise %41.67'lik bir çoğunlukla D KİP grubunda yer almaktadırlar.

TABLO 4.50 Mahallelerin KİP Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
A KİP Grubu	3	10,00	3	5,00	2	3,33
B KİP Grubu	15	50,00	7	11,67	14	23,33
C KİP Grubu	8	26,67	17	28,33	17	28,33
D KİP Grubu	3	10,00	25	41,67	22	36,67
E KİP Grubu	1	3,33	8	13,33	5	8,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Burada genel olarak gecekondü yerleşmelerinde komşuluk ilişkilerinin yüksek, kent merkezi ve toplu konut yerleşmelerinde ise komşuluk ilişkilerinin düşük olduğunu söyleyebilmekteyiz. KİP grubunun SES grubu ile karşılaştırmasını ise Tablo 4.51’de, düşük sosyo-ekonomik statüde yer alan grubun (CSES Grubu) komşuluk ilişkileri puanını %41.30 ile yüksek olduğunu (B KİP Grubu), orta sosyo-ekonomik statü grubunda yer alanların (B SES Grubu) komşuluk ilişkileri puanı % 38.33 ile düşük olduğunu (D KİP Grubu), yüksek sosyo-ekonomik grubunun ise (A SES Grubu) komşuluk ilişkileri puanının %40.91 ile düşük olduğunu (D KİP Grubu) görmekteyiz.

TABLO 4.51 SES Grubuna Göre KİP Grubu Dağılımı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
A KİP Grubu	1	2,27	4	6,67	3	6,52
B KİP Grubu	7	15,91	10	16,67	19	41,30
C KİP Grubu	11	25,00	20	33,33	11	23,91
D KİP Grubu	18	40,91	23	38,33	9	19,57
E KİP Grubu	7	15,91	3	5,00	4	8,70
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

IV. Toplumsal Duyarlılık Puanı (TDP)

Topluluk yerleşmelerindeki büyüklüğe, toplumla olan memnuniyete bağlı olan toplumsal duyarlılık kavramı, mahalle içi ilişkilerin dayanışma, yardımlaşma ve dedikodu boyutuyla önem kazanmaktadır. Bu üç değişken ankette 4. bölümde yer alan ve mahallelinin, mahallesinde yaşayan topluma karşı duyarlı olma durumunu yansıtan 7 sorunun içinde önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle mahallede oturanlar arasında bir dayanışma olup olmadığı ile ilgili soruya mahallelinin verdiği yanıtlarda, Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesinde yaşayanların %73.33'ü dayanışmanın olduğunu belirtirken, Firuzağa Mahallesi'nin %53.33'ü dayanışmanın olmadığını belirtmiştir. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesi'nde ise bu oran %73.33 ile bir dayanışmanın olmadığı yanıtını vermiştir (Tablo 4.52).

TABLO 4.52 Mahallede Oturanlar Arasındaki Dayanışma Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Evet	22	73,33	16	26,67	28	46,67
Hayır	8	26,67	44	73,33	32	53,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Sıkıntıda olan insana yardım etme konusunda ise Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesinin %93.33 gibi bir çoğunluğu yardım edildiğini belirtirken, Firuzağa Mahallesi'nde deneklerin %80'i, Ataköy 3-4. Kısım Mahallesi'nde ise %73.33'ü yardım edildiğini söylemiştir (Tablo 4.53).

TABLO 4.53 Mahalledeki Sıkıntıda Olan İnsana Yardım Etme Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Evet	28	93,33	44	73,33	48	80,00
Hayır	2	6,67	16	26,67	12	20,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Bir mahallede mahalleli olma bilinci diğer insanların hayatlarına karşı sorumluluk alabilecek düzeyde gelişmişse o mahallede 'Dedikodu' yapılması doğal bir eylem olarak görülebilmektedir. Mahallelilerin birbirleri hakkında konuşup konuşmadıklarına dair soruda ise Arnavutköy Mahallesi gecekodu bölgesinin %73.33'ü dedikodu yapıldığını söylerken, bu oran Firuzağa Mahallesiinde %75'e çıkmaktadır. Ataköy 3-4. Kısım mahallesinde ise dedikodu yapılıyor diyenlerin oranı %53.33 düzeyindedir (Tablo 4.54).

TABLO 4.54 Mahallelilerin Birbiri Hakkında Konuşma Durumu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
Evet	22	73,33	32	53,33	45	75,00
Hayır	8	26,67	28	46,67	15	25,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Toplumsal duyarlılık grubundaki sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen frekans dağılımı kırılma noktaları Toplumsal Duyarlılık Puanının üç grupta toplanmasını yönlendirmiştir.

Buna göre;

- C TDP Grubu : Toplumsal duyarlılık puanı düşük olan grup
- B TDP Grubu : Toplumsal duyarlılık puanı orta olan grup
- A TDP Grubu : Toplumsal duyarlılık puanı yüksek olan gruptur.

Mahallelerin bu gruplara dağılımına baktığımızda Arnavutköy Mahallesi gecekondü bölgesinde ankete katılanların %53.33'ü mahallesine karşı duyarlılıkta orta grupta yer alırken, Firuzağa Mahalle sakinlerinin %48.33'ü yine aynı grupta yer almıştır. Ataköy 3-4. Kısım Mahallesi ise %45'lik bir oranla B TDP Grubunda yer alırken %36.67'si C TDP grubunda yer almaktadır (Tablo 4.55).

TABLO 4.55 Mahallelere Göre TDP Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
C TDP Grubu	3	10,00	22	36,67	12	20,00
B TDP Grubu	16	53,33	27	45,00	29	48,33
A TDP Grubu	11	36,67	11	18,33	19	31,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Sosyo-ekonomik statü grubuna göre Toplumsal Duyarlılık Puanının karşılaştırması ise Tablo 4.56'da görüldüğü gibi A SES grubundaki bireyler %38.64 ile B TDP Grubunda, %36.36 ile C TDP Grubundadır. Sosyo-

ekonomik statü düzeyi orta olanlar ise %48.33'lük bir oranla B TDP Grubunda yer alırken, soyo-ekonomik statü düzeyi düşük olanlar %56.52'lik bir oranla B TDP Grubunda yer almaktadır. Görüldüğü gibi sosyo-ekonomik statü düzeyi düştükçe topluma karşı olan duyarlılık oransal olarak artmaktadır.

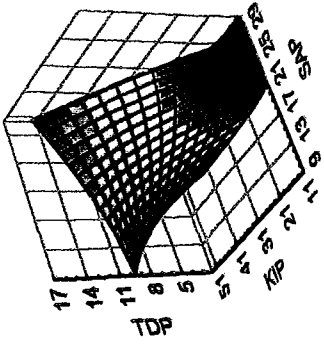
TABLO 4.56 SES Grubuna Göre TDP Grubu Dağılımı

	A SES Grubu		B SES Grubu		C SES Grubu	
	n	%	n	%	n	%
C TDP Grubu	16	36,36	16	26,67	5	10,87
B TDP Grubu	17	38,64	29	48,33	26	56,52
A TDP Grubu	11	25,00	15	25,00	15	32,61
Toplam	44	100,00	60	100,00	46	100,00

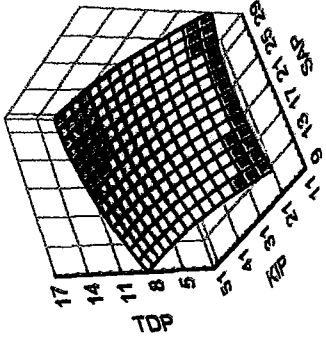
Mahallerin, Sosyal Ağ, Komşuluk İlişkileri ve Toplumsal Duyarlılık puanlarının dağılımları genel olarak belirlendikten sonra, her mahallenin bu üç grupta aldıkları minimum ve maximum değerleri doğrultusunda, üç boyutlu yüzey taraması grafiği elde edilmiştir. Grafik 4.1'de verilmekte olan, TDP, KİP ve SAP gruplarının farklılaşması analizinde, Arnavutköy mahallesi gecekondu bölgesinin Komşuluk İlişkileri puan grubunun en üst düzeye çıktığı, ancak sosyal ağ puanının alt derecelerde kaldığı görülmektedir. Ataköy 3.-4. Kısım mahallesinde ise sosyal ağ puanı diğer iki puan grubuna göre daha üst değerlerdedir. Firuzaga mahallesi ise komşuluk ilişkileri ve toplumsal duyarlılık puanları açısından Ataköy 3.-4. Kısım mahallesine göre daha yüksek, gecekondu bölgesine göre daha düşüktür. Sosyal ağ puanı ise her iki mahalleye göre daha alt değerlere sahiptir.

Grafik 4.1 Mahallelere Göre Karşılaştırmalı Yüzey Grafik

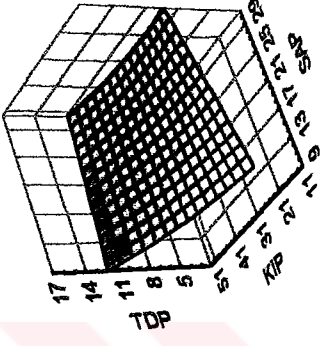
TDP / KİP / SAP Farklaşması Analizi

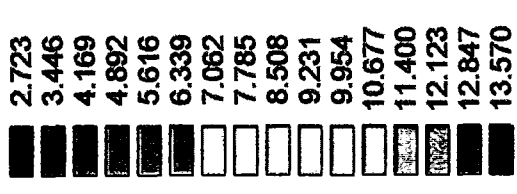
MAH:
Arnavutköy

MAH:
Firuzaga

MAH:
Ataköy

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Soru kağıdında yer alan Kişisel Bilgiler, Sosyal Ağ, Komşuluk İlişkileri ve Toplumsal Duyarlılıkla ilgili sorular değerlendirilerek, mahallelerin genel durumunu gösteren soyo-ekonomik statü grubu, sosyal ağ puanı grubu, komşuluk ilişkileri puanı grubu ile toplumsal duyarlılık puanı grubu olmak üzere dört grup elde edilmiştir. Grupların oluşumu, deneklerin verdiği yanıtlar üzerinden, endeksler verilerek belirlenmiştir. Endeksler sonucu alınan frekans dağılım tablolarından her grup içinde yüksek, orta ve düşük olmak üzere alt gruplar belirlenmiştir. Bunlar:

1. Sosyo-ekonomik statü grubu (SES GRUBU)

Mahallelerin eğitim, gelir, meslek ve konut alanı özelliği değişkenlerinden elde edilen SES grubu,

- C SES GRUBU : sosyo-ekonomik statü düzeyi düşük olan grup,
- B SES GRUBU : sosyo-ekonomik statü düzeyi orta olan grup,
- A SES GRUBU : sosyo-ekonomik statü düzeyi yüksek olan grup,

olarak ayrılmaktadır. Sosyo-ekonomik statü düzeyi, bireylerin mahalleleri içerisindeki sosyal ağ genişliklerinde, komşularıyla olan etkileşimlerinde ve çevrelerine karşı sorumluluklarında önem kazanmaktadır.

Mahallelere Göre SES Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
C SES Grubu	30	100,00	0	0,00	16	26,67
B SES Grubu	0	0,00	21	35,00	39	65,00
A SES Grubu	0	0,00	39	65,00	5	8,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

2. Sosyal Ağ Puanı Grubu (SAP GRUBU)

Bireylerin mahallesi içinde geçirdiği zamanı, mahallesini ne kadar tanıdığı, mahallesindeki memnuniyet durumu, aynı mahallede yaşayan akraba ya da arkadaşlarının olma durumu ile mahallesindeki komşuluk ilişkisi sosyal ağ puanını oluşturmaktadır. Sosyal ağ puan grubu;

- **A+ SAP GRUBU:** Sosyal ağ puanı çok yüksek olan grup,
- **A SAP GRUBU:** Sosyal ağ puanı yüksek olan grup,
- **B SAP GRUBU:** Sosyal ağ puanı orta olan grup,
- **C SAP GRUBU:** Sosyal ağ puanı düşük olan grup,
- **D SAP GRUBU:** Sosyal ağ puanı çok düşük olan grup, olmak üzere 5 grupta toplanmıştır.

Mahallelere Göre SAP Grubu

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
A+ SAP Grubu	2	6,67	3	5,00	1	1,67
A SAP Grubu	6	20,00	33	55,00	13	21,67
B SAP Grubu	10	33,33	19	31,67	12	20,00
C SAP Grubu	11	36,67	4	6,67	31	51,67
D SAP Grubu	1	3,33	1	1,67	3	5,00
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

3. Komşuluk İlişkileri Puanı Grubu (KİP GRUBU)

Komşuluk ilişkileri puanı, kapı komşuyla konuşma ve ziyaret etme sıklığı, mahalledeki diğer komşularla konuşma ve ziyaret etme sıklığı, komşuların karşılıklı birbirine yardım etme durumu, ailece görüşülen komşu sayısı ile biraraya gelme sıklığı ölçüleri sonucunda belirlenmiştir.

Komşuluk ilişkileri puanı ;

- **A KİP GRUBU:** Komşuluk ilişkileri puanı çok yüksek olan grup,
 - **B KİP GRUBU:** Komşuluk ilişkileri puanı yüksek olan grup,
 - **C KİP GRUBU:** Komşuluk ilişkileri puanı orta olan grup,
 - **D KİP GRUBU:** Komşuluk ilişkileri puanı düşük olan grup,
 - **E KİP GRUBU:** Komşuluk ilişkileri puanı çok düşük olan grup,
- olarak 5 kategoride toplanmıştır.

Mahallelerin KİP Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzaga	
	n	%	n	%	n	%
A KİP Grubu	3	10,00	3	5,00	2	3,33
B KİP Grubu	15	50,00	7	11,67	14	23,33
C KİP Grubu	8	26,67	17	28,33	17	28,33
D KİP Grubu	3	10,00	25	41,67	22	36,67
E KİP Grubu	1	3,33	8	13,33	5	8,33
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

4. Toplumsal Duyarlılık Puanı Grubu (TDP GRUBU)

Mahalleyi benimseme, mahalle ile bütünleşme, dayanışma, yardımlaşma, uyarma ve dedikodu faktörleri toplumsal duyarlılık puanını oluşturmaktadır. Toplumsal duyarlılık puanı yüksek, orta, düşük olmak üzere dört kategoride toplanmıştır.

- **A TDP GRUBU:** Toplumsal duyarlılık puanı yüksek olan grup,
- **B TDP GRUBU:** Toplumsal duyarlılık puanı orta olan grup,
- **C TDP GRUBU:** Toplumsal duyarlılık puanı düşük olan grup, olarak belirlenmiştir.

Mahallelere Göre TDP Grubu Dağılımı

	Arnavutköy		Ataköy		Firuzağa	
	n	%	n	%	n	%
C TDP Grubu	3	10,00	22	36,67	12	20,00
B TDP Grubu	16	53,33	27	45,00	29	48,33
A TDP Grubu	11	36,67	11	18,33	19	31,67
Toplam	30	100,00	60	100,00	60	100,00

Örnekleme belirlenen mahallelerden Arnavutköy Mahallesi gecekondu bölgesindeki bireylerin sosyo-ekonomik statü düzeyi düşüktür (C SES grubu). Sosyo-ekonomi statü düzeyi düşük bireylerin komşularıyla olan ilişkileri daha yoğundur. Gecekondu bölgesinde de komşuluk ilişkileri puanı yüksek (B KİP Grubu) ancak sosyal ağ puanı düşüktür (C SAP Grubu). Toplumsal duyarlılık puanı ise orta düzeydedir (B TDP Grubu).

Kent merkez dokusunu yansıtan Firuzağa mahallesinde sosyo-ekonomik statü düzey grubu ortadır (B SES Grubu). Ancak gecekondü yerleşmesine göre komşuluk ilişkileri puanı (D KİP Grubu) ve toplumsal duyarlılık puanı daha düşüktür (C TDP Grubu).

Toplu konut yerleşmesi olan Ataköy 3.-4. Kısım Mahallesi, eğitim, gelir, meslek gruplarının belirlediği sosyo-ekonomik statü düzeyi yüksektir (A SES Grubu). SES düzeyi yüksek olan bireylerin mahallesi içindeki sosyal ağ alanı da geniş olmaktadır. Bu değerlendirmeye paralel olarak yapılan çalışmada Ataköy 3.-4. kısım mahallesi sosyal ağ puanı da yüksek (A SAP Grubu) durumdadır. Ancak komşuluk ilişkileri ve toplumsal duyarlılık puanı düşük (D KİP Grubu – C TDP Grubu) grupta yer almaktadır.

Ancak planlı bir yerleşim olarak, toplanmış bir merkezi ve ortak sosyal donatıların bulunduğu Ataköy 3.-4. Kısım mahallesi sosyo-ekonomik göstergeler bakımından daha dengeli bir yapı söz konusudur. Bu da, her ne kadar gecekondü ve kent merkezi mahallelerinde komşuluk ilişkilerinin ve toplumsal duyarlılığın toplu konut mahallesine göre daha yüksek olsa da, genel ilişkilerin, plansız yerleşmelerde, toplanmış bir merkez ve sosyal donatı eksikliklerinde dengesiz bir sosyal ilişkinin varlığına göstermektedir.

Genel olarak, grafik 4.1’de yansıtılan üç boyutlu yüzey taramasında da görüldüğü gibi, gecekondü mahallesinde ve kent merkez mahallesinde SAP, KİP ve TDP değerleri arasında optimum bir dağılım söz konusu değildir. Bu dengesiz dağılımda sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı değişkenleri ile birlikte, fiziksel yapının da etkisi büyüktür. Plansız bir yerleşim olarak gelişen gecekondü mahallelerinde sosyal donatı ve ortak kullanım alanlarının eksikliği ile mahalle idari sınırı genişliği, mahalleyi idari sınır çerçevesinde tanıma ve benimseme sorununu ortaya çıkarmakta ve mahallelilerin sosyal ağ alanlarını daraltmaktadır. Benzer bir şekilde planlı bir yerleşim olmasına rağmen kent merkez mahallelerinde de, toplanmış bir merkezin ve ortak kullanılan yeşil alanların (çocuk parkı gibi) olmaması, mahalle halkının mahallesine karşı yabancılaşmasını sağlamakta ve mahalleyi tanıma ölçeği yaşadığı sokağın sınırları dışına çıkamamaktadır.

Toplu konut yerleşmelerindeki mahallelerde ise, komşuluk ilişkilerinin düşük olmasına rağmen, diğer gruplarla (SAP, TDP) genel bir denge söz konusudur (bkz.grafik 4.1). Sosyal yapı düzeyinin yüksek olması, alışveriş merkezinin ortak bir noktada toplanması, park alanlarının bulunması, mahalle halkının mahallesini, diğer iki tipteki mahalleye göre daha iyi tanımasını ve tanımlamasını sağlamaktadır.

İstanbul Metropolen Alanında yer alan, sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan birbirinden değişkenlik gösteren bu üç mahalle için araştırma sonucunda ulaşılan nokta, sosyal ağları, komşuluk ilişkilerini ve toplumsal duyarlılığı, mahallelerin sosyal yapılarının etkilemesinin yanında, yerleşim doku özelliklerinin de etkilemesidir. Ancak mahalle kavramını oluşturan sosyo-kültürel, fiziksel ve yönetsel yapı değişkenlerinin her biri ayrı bir araştırma konusu oluşturduğundan, bu çalışmada incelenen sosyo-kültürel yapı değişkeninden elde edilen sonuçlar diğer iki yapı değişkenine ışık tutmaktadır. Bu nedenle katılım, iletişim ve etkileşim çerçevesinde mahalledeki fiziksel ve yönetsel yapı değişkenlerinin incelenmesi bu çalışmanın bir devamı olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKLAR

ALADA, A., Şehir Yönetiminin Örgütlenmesinde İlk Basamak "Mahalle", İstanbul, 1993

ALEXANDER, C., A Pattern Language U.S.A., 1979

ALKIŞER, Y., Bina ve Şehir Biçimlenmesinde Felsefe ve Kuram, İstanbul, 1992

ARU, K.A., Şehiriçi Yenileme Koruma Ders Notları, 1992

AYATA, S., AYATA, A.G., Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi 10, 1996

BAYHAN, İ. , Şehir Planlaması. İskender Matbaası, İstanbul, 1969

BAYHAN, İ., Yerleşme Süreci, Şehir ve Şehirleşme, İstanbul, 1985

BEYER, G.H. Housing and Society, The Macmillan Company, New York, Collier Macmillan Canada, 1965

BUMİN, K., Demokrasi Arayışında Kent, İstanbul, 1990

BURNET, J., A Social History Of Housing 1815-1970, Cambridge G.Britain, 1978

CAMPBELL, K.E., LEE, B.A., 'Sources of Personal Neighbor Networks: Social Integration, Need, or Time', Social Forces, June 1992

CAMPBELL, K.E., Network Past: A 1939 Bloomington Neighborhood, Social Forces, September 1990

CANSEVER, T., Şehirlerimiz ve Yeni Mimari, 1988

ÇADIRCI, M., Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut Ve Yerleşme, Habitat 2, 'Anadolu Kentlerinde Mahalle (Osmanlı Dönemi) Sf.257-263, Türkiye Ekonomik, Toplumsal ve Tarih Vakfı Yayını, 1996

ÇETİNER, A., Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri, İstanbul, 1991

ÇEVİK, S., House and Neighborhood from the inhabitants viewpoint, Culture and Space in the Home Environment an international symposium, İstanbul, 1997

DAVIES, A.B., To Provide Aproper Environment in New Communities. RBA Housing Conference Report, London, 1962

DOWNS, A., Neighborhoods and Urban Development, Washington, DC: The Brookings Institution, 1981, içinde MEGBOLUGBE, I.,F., HOEK-SMİT, M.,C., LİNNEMAN, P.,D., Understanding Neighbourhood Dynamics: A Review of the Contributions of William G. Grigsby, Urban Studies, Vol. 33, No. 10, 1779-1795, 1996

DURKHEİM, E., Suicide: A Study in Sociology. Translated by John, A., Spaulding and George Simpson. [1897] 1966, içinde CAMPBEL, K.E., LEE, B.A., 'Sources of Personal Neighbor Networks: Social Integration, Need, or Time', Social Forces, June 1992

ERKUT,G., New towns: A tool for Social Policy, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) ODTÜ, Ankara,1981

ERKUT, G., İstanbul'da Planlı Yerleşim Alanlarında ve Geleneksel Dokuda Komşuluk İlişkileri, YERLEŞİM YAZILARI YTÜ FAKÜLTE YAYINI, İstanbul, 1992

ERYILDIZ, S., Bölge Kent Ve Çevreye Kültürel Yaklaşım, Avrasya Megapolü Olarak İstanbul, 1993

FISCHER,C.,S., JACKSON,R.,M., STUEVE, C.,A., GERSON,K., JONES,L.,M., BALDASSARE,M., Networks and Places: Social Relations in the Urban Settin, Free Press, 1977, içinde CAMPBELL,K.E., Network Past: A 1939 Bloomington Neighborhood, Social Forces, September 1990

GLYN, T.J., 'Psychological Sense of Community': Measurements and Application, Human Relations, 1981

GÖYMEN, K., Türkiye'de Kent Yönetimi, Sf. 18, Boyut Kitapları, İstanbul, Eylül 1997

KELEŞ, R. , Kentleşme Politikası, 1990

KIRAY, M., Toplum Bilim Yazıları, Ankara,1982

KRAMERS, J.M. İslam Ansiklopedisi

LENSKİ, G., Human Societies, Mc-Graw Hill, Tokyo, 1970

MCPHERSON, M., SMITH-LOVIN,M., "Women and Weak Ties: Differences by sex in the size of Voluntary Organizations", American Journal of Sociology, 47:883-904, 1982, içinde CAMPBEL, K.E., LEE, B.A., 'Sources of Personal Neighbor Networks: Social Integration, Need, or Time', Social Forces, June 1992

MEGBOLUGBE, I.,F., HOEK-SMİT, M.,C., LİNNEMAN, P.,D., Understanding Neighbourhood Dynamics: A Review of the Contributions of William G. Grigsby, Urban Studies, Vol. 33, No. 10, 1779-1795, 1996

MOGEY, J.M., Family and Neighbourhood: Two Studies in Oxfort, Oxfort University Press, 1956

MORRIS, R.,N., MOGEY, J., The Sociology of Housing, sf. 107-150, London, 1965

OĞAN, B. , Az Katlı Konutlar İTÜ,1989

ORTAYLI, İ., Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, Sf.100, Hil Yayın, İstanbul, 1985

ORTAYLI,İ., İstanbul'dan Sayfalar, İstanbul, 1986

ORTAYLI, İ., Türkiye İdare Tarihi, 1991

ÖRNEK, A., Kamu Yönetimi, İstanbul, 1992

RICHARDS,P.,BYRNE,J.,http://www.bayweb.com.au/by_design/concept.html

ROSNER,R., Neue Stadte In England, Verlag George W.Callwey, München,1962

ŞENER, H.,Alanya'da Geleneksel Konutlar ve Yeni Konut Uygulamaları,1991

TEKELİ, İ., "Yaşanabilirlik", İstanbul Dergisi, Sf. 58-59, İstanbul, Nisan 1996

WARNER, W.,L., Social Class: Description and Measurement, Sf.16-17, içinde TIELBAR,G.,W., FELDMAN,S.,D., Issues in Social Inequality, Little Brown and Company, Boston, 1972

WARREN, R.B., WARREN, D.I., The Neighborhood Organizer's Handbook, Notre Dome Press, 1977, içinde WEENİG, M.H.M., SCHMİDT,T., MİDDEN, C.J.H., Social Dimensions of Neighborhoods and The Effectiveness of Information Programs, Environment and Behavior, Vol. 22, No.1, January 1990

WEENİG, M.H.M., SCHMİDT,T., MİDDEN, C.J.H., Social Dimensions of Neighborhoods and The Effectiveness of Information Programs, Environment and Behavior, Vol. 22, No.1, January 1990

WELLMAN,B., WORTLEY,S., "Different Strokes from Different Folks: Community Ties and Social Support", American Journal of Sociology, 1996 içinde CAMPBEL, K.E., LEE, B.A., 'Sources of Personal Neighbor Networks:Social Integration, Need, or Time', Social Forces, June 1992

UNDP, 1998, <http://www.undp.org>

EK 1

ANKET FORMU

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Yaş					
2. Cinsiyet	Erkek	Kadın			
3. Eğitim	Okur-yazar değil	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite
4. Ortalama Aile Geliri					
5. İş					
6. Oturulan yer	Gecekondu	Apartman	Toplu konut	Müstakil	
7. Kat adedi	1-2	3-4	5-6	6+	
8. Asansör	Var			Yok	
9. Mülkiyet Sahipliği	Ev Sahibi			Kiracı	
10. Aile Tipi	Tek Kişi	Çekirdek	Karışık		
11. Hanede yaşayan kişi sayısı					
12. Hanede çalışan kişi sayısı					
13. Çalışan kişilerin çalıştığı semt					
14. Özel Otomobiliniz var mı?	Evet	Hayır			
15. Burada kaç yıldır oturmaktasınız?					
16. Daha önce İstanbul'da nerede oturuyordunuz?					
17. İstanbul'a nereden geldiniz?.					
18. Boş zamanlarınızı mahalle içinde değerlendirir misiniz?	Evet				Hayır

MAHALLE HAKKINDA SORULAN SORULAR**SOSYAL AĞ**

19. Mahalle deyince aklınıza ne geliyor?

.....

.....

.....

20. Oturduğunuz bölge bir mahalle oluşturuyor mu? Evet Hayır

21. Mahallenizin sınırlarını belirleyebilir misiniz? Evet Hayır

22. Mahallenizi ne kadar iyi tanıyorsunuz?

Çok iyi tanıyorum Tanıyorum Biraz tanıyorum Tanımıyorum Hiç tanıımıyorum

23. Mahallenizde bulunan fonksiyonları sayabilir misiniz?

.....

.....

24. Mahallede ortak kullanılan bir alan var mı? Evet Hayır

24. soru evet ise

Ne amaçla kullanılıyor?

Hangi sıklıkta kullanılıyor?

Kimler tarafından kullanılıyor?

Gereksinimlere cevap verebiliyor mu?

25. Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz? Evet Hayır

26. Bu mahallede oturan akraba ya da arkadaşlarınız var mı? Evet Hayır

27. Mahalle dışından insanlarla görüşüyor musunuz? Evet Hayır

28. Bu mahalledeki komşuluk ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?

Çok iyi İyi Ne iyi – Ne kötü Kötü Çok kötü

29. Mahallede uyuşmadığınız insanlar var mı? Var Yok

KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

30. Mahalledeki insanlarla konuşuyor musunuz? Evet ☐ Hayır ☐

30. soru evet ise

Kaç kişi ile konuşuyorsunuz?

Ne amaçla konuşuyorsunuz?

31. Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzla konuşuyorsun?

Hiç ☐ Gerektiğinde ☐ Çok seyrek ☐ Haftada 1-2 gün ☐ Hemen hemen her gün ☐

32. Ne kadar sıklıkta diğer komşularla konuşuyorsun?

Hiç ☐ Gerektiğinde ☐ Çok seyrek ☐ Haftada 1-2 gün ☐ Hemen hemen her gün ☐

33. Ne kadar sıklıkta kapı komşunuzu ziyaret ediyorsun?

Hiç ☐ Gerektiğinde ☐ Çok seyrek ☐ Haftada 1-2 gün ☐ Hemen hemen her gün ☐

34. Ne kadar sıklıkta diğer komşuları ziyaret ediyorsun?

Hiç ☐ Gerektiğinde ☐ Çok seyrek ☐ Haftada 1-2 gün ☐ Hemen hemen her gün ☐

35. Mahallede kökeni, yaşam tarzı ve sosyal düzeyi birbirinden farklı insanlar var mı?

Var ☐ Yok ☐

35. soru var ise

İnsanlar genellikle nereden gelmiş?

Siz görüşmek için kimleri tercih ediyorsunuz?

36. Burada yaşayan insanların ortak yönleri var mı? Var ☐ Yok ☐

37. Bu mahalledeki insanlar bir araya gelir mi? Evet ☐ Hayır ☐

37. soru evet ise

Nerede bir araya geliyorlar?

Ne kadar sıklıkta bir araya geliyorlar?

38. Komşulardan yardım ister misiniz? Evet ☐ Hayır ☐

Hastalık halindeki zorunlu ihtiyaç

Acil ev ihtiyacı

Evdeki küçük tamirler

Özel problemler

39. Komşularınızla sadece kendiniz mi görüşüyorsunuz? Evet Hayır
40. Ailece görüştüğünüz komşular var mı? Var Yok
41. Komşularınızla iletişim mi kurmayı yoksa aile mahremiyetini mi korumayı tercih edersiniz?

İletişim kurmak

Aile mahremiyeti

TOPLUMSAL DUYARLILIK

42. Bu mahallede kendinizi evinizde gibi hissediyor musunuz? Evet Hayır
43. Mahalleniz ile kaynaşmış durumda mısınız? Evet Hayır
44. Mahallede oturanlar güçlü bir dayanışma içindeler mi? Evet Hayır
45. Sıkıntıda olan insanlara yardım edilir mi? Evet Hayır
46. Mahallede oturanlar birbirleri hakkında konuşur mu? Evet Hayır
47. Komşularınızın sizin için uygun olmayan, hatalı bulduğunuz yönlerini düzeltmeye çalışıyor ve onları uyarıyor musunuz? Evet Hayır

48. Aşağıdakilerden hangisi size daha çok uymaktadır?

Kendimi buralı hissediyorum

Burada yaşayan insanlara her zaman güvenebilirim

Ben buraya bağlandım, burada güven ve huzur buluyorum

Buraya pek alışamadım fakat burası hakkında özel bir düşüncem yok

Burada kendimi güvende hissetmiyorum

Buradaki insanlara güvenmiyorum

Kendimi buralı hissetmiyorum

ÖZGEÇMİŞ

31.07.1968 yılında Almanya' nın Frankfurt şehrine bağlı Erlenbach kasabasında doğdu. İlkokulu İstanbul Ali Suavi İlkokulu' nda, Ortaokulu Erlenbach Barbarosse Hauptschule' de, Liseyi İstanbul Ataköy Lisesi' nde okudu. 1989 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü' ne katıldı. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü' nden 1994 yılında mezun olduktan sonra Yüksek Lisans Öğrenimine 1994-1998 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi' nde devam etti. Akademik çalışmaların yanısıra, 1998 yılında İ.T.Ü. tarafından İstanbul Ticaret Odası adına yapılan " 2000' li Yıllarda İstanbul' un Altyapı Beklentileri ve Mekansal Örgütlenme " araştırmasında yardımcı araştırmacı olarak görev aldı.